

Re-minne

Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag

2020

SPAR **BREKKEÅSEN**

ÅPNINGSTIDER
7 – 21 (8 – 20)

TELEFON
330 60 400

Re-minne er Årsskrift for
Ramnes Historielag
og Våle historielag

Re-minne er en fortsettelse
av årsskriftene Ramnesiana
og Våle-minne. Dette er
18. utgave av Re-minne,
og regnet sammen med
Ramnesiana, er dette
utgave nr. 42.

ISSN: 1503 - 772X

Utgiver

Ramnes Historielag
Våle historielag

Copyright

Historielagene og de aktuelle
forfatterne/fotografene.

Ansvarlig redaktør

Odd Roar Sulutvedt

Redaksjonskomité

Eva Anfinnsen, Per Bjerkø,
Arnfinn Eek, Trygve Gran og
Odd Roar Sulutvedt

Rettigheter

Alle rettigheter til dette
skriftet og ethvert materiale i det
er forbeholdt utgiver og forfatter-
ne/fotografene.

Omlagsfoto

Forside: Lastebilen fra Kjær gart-
neri i Holmestrand i krigstida.
Foto: Privat eie Martin Danielsen
Bakside: «Trestubbe med øyne».
Fra Horn i Ramnes. Foto og copy-
right ©: Knut Harald Evensen

Grafisk produksjon/trykk

Print Konsult Andebu AS

Kontakt historielagene

Ramnes: kaare.holtung@gmail.com
Våle: kabraate@online.no
www.ramneshistorielag.no
www.vålehistorielag.no

Kontakt Re-minne

osulutve@online.no

INNHold

Leder	4
Bygdeborger i Re og nære omgivelser <i>Rolf Sørensen</i>	7
Fiender kan bli venner – en historie fra 8. mai 1945 <i>Eva Anfinnsen</i>	19
Hesteskyss i snøføyka <i>Trygve Gran</i>	25
Minner fra krigen 1940–1945 <i>Sverre Solberg</i>	29
Åtti år siden 9. april 1940 – evakuerende fra byene fylte stuer og kammers i bygdene <i>Trygve Gran</i>	41
Opp med kongen! <i>Trygve Gran</i>	45
Da Vidar fikk et jagerfly i hue – nesten <i>Roar Ree Kirkevold</i>	53
Trollo 50 år <i>Per Bjerkø</i>	63
Knut Harald Evensen – 60 år med fotografering og journalistikk <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	75
Grethe Jåberg Rustan – bondekone med hjerte for idretten <i>Per Bjerkø</i>	81
Kjær gartneri – om gartnerivirksomhet og en del annet <i>Eva Anfinnsen</i>	89
Over hundre år i Postens tjeneste <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	99
«Bra folk vi minnes» – Jakob Solerød <i>Eva Anfinnsen</i>	103
Virksomheten I Ramnes Historielag 2020	109
Utbedringer og vedlikehold på Bygdetunet Brår i Koronaåret 2020 <i>Kåre Holtung</i>	119
Våle historielag og Stiftelsen Våle prestegård I 2020	125

Vi utfører sandblåsing og lakkering av det meste.

- Alt fra lastebiler og båter, til kjøleskap og møbler om du ønsker ny farge eller bare vil freshe det opp litt.
- Ingen jobb er for stor eller for liten.

Ring for et hyggelig tilbud.

Kjære leser!

Historie skapes hver eneste dag, og året 2020 kan vi vel trygt si har skapt historie. Det ble et særdeles annerledes år enn det vi er vant til, og det er vel garantert at året vil bli husket og pratet om i ettertid.

Siden året ble som det ble, forsvant mange av aktivitetene vi vanligvis gjør, og arrangementer og jubileer ble avlyst, utsatt eller feiret på en annen og neddempet måte. Noen eksempler er markeringen av 75-årsdagen for frigjøringen, 80 år siden 9. april og en 17. mai som ble feiret på en uvanlig måte for de fleste av oss. Vi har samlet noen personlige historier fra krigstida, og lar det være vår markering av merkedagene.

Tilfanget på stoff og artikler har vært godt, og vi har faktisk artikler «på lager» til neste år. Vi setter stor pris på alle som bidrar, har du noe du ønsker å skrive om, så ta kontakt med undertegnede, så avklarer vi rammene for en eventuell artikkel.

Også i år har vi forsøkt å vise bredden av vår historie, fra bygdeborger i folkevandrings-tiden til den mer nære historie med Trollos første 50 år. Det er et mål å ha et variert innhold, slik at mange finner artikler av interesse.

2020 ble et vanskelig år for møter og arrangementer, men det har vært en del aktivitet allikevel, bl.a. omfattende dugnads- og reparasjonsarbeid på bygninger både på Brår og på Våle prestegård. Jeg håper at mange tar seg råd til å være medlem av historielagene, medlemsinntekten er viktig for lagene. Bruk vedlagte blankett, medlemskontingenten er nå kr 200 per person.

Som vanlig distribueres Re-minne gratis til innbyggerne i Re, samt til utenbygds medlemmer av historielagene i Våle og Ramnes. Dette er mulig på grunn av velvillige annonsører og god dugnadsinnsats. Redaksjonskomiteen takker annonsørene for støtten, og vi takker alle som har bidratt til årets utgave, skribenter, annonseselgere, distributører og ikke minst Print-Konsult v/Jan Tore Rui-Haugerød.

Redaksjonen ble avsluttet 15. november, og vi håper at du setter pris på denne attende utgaven av Re-minne, og ønsker alle en god jul og et godt nytt år!

Vivestad, november 2020

Odd Roar Sulutvedt

BULK-TANK TRANSPORT AS

Svinevoll, Borgeveien 7, 3178 Våle

Slangespredning

Samarbeidspartner Bjørn Erik Gran

Transport av flytende og fast husdyrgjødsel
Sugebil, flytende
Flytende råstoff til kraftforproduksjon
Bulk, paller, storsekk, rundball
Mel og kornprodukter
ADR transport

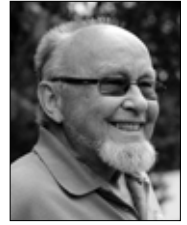

Tlf: 33 06 09 29 · Mobil: 930 04 977
post@bulktank.no · www.bulktank.no

Følg oss gjerne
på Facebook

Bygdeborger i Re og nære omgivelser

Rolf Sørensen

Bygdeborgene er viktige vitnesbyrd om organiserte bygdelag i en urolig og voldelig tid for omtrent 1600 år siden – i folkevandringstiden. De store leirslettene, som i nåtid er oppdyrket, var dekket av skog. Gårdsanlegg lå ved foten av åsene som omkranser slettene, omtrent som i dag. Storgårder og mindre bygdelag bygde tilfluktssteder, men også kontrollposter som holdt oppsyn med trafikken langs de viktigste ferdsselsårene inn til bygdenes. Borgene er vernet, de bør gjøres bedre kjent og de er absolutt verdt et besøk.

Om bygdeborger i sin alminnelighet

For over 270 år siden skrev kapellan Helsing om en kolle i Nord-Trøndelag med mur-konstruksjoner. Han mente dette var et kultsted hvor det hadde foregått ofringer i «hedningernes tiider». I 1775 beskriver Gerhard Schøning den samme kollen som et uovervinnelig forsvarsverk.

Oluf Rygh (mest kjent som forfatter av Norske Gaardnavne) var enig med Schøning, og han laget en rapport om Gamle Bygdeborger i Norge i 1882. Siden har svært mange skrevet om bygdeborger og deres funksjon. I de siste vel 20 år har tre hovedoppgaver (mastergrader) fra Universitetene i Oslo og Trondheim oppsummert de rådende meninger om bygdeborger; Ingrid Ystgaard (1998), Trygve Bernt (2012) og Christian H. Lindh (2018). Lindh beskriver bygdeborgene i Vestfold. Ystgaard mener ordet bygdeborg er en uheldig betegnelse, fordi da tenker en umiddelbart på én bruksmåte.

Det er fire bruksmåter som diskuteres i dag:

1. Bygdeborger blei bygget på grunn av krig og urolige tider. Anleggene blei reist for å forsvare et territorium av en gitt størrelse, eller de blei oppført som tilfluktssteder.
2. Bygdeborgene var flerbruksanlegg, som kontrollerte ferdsselsveier og var steder for innkreving av toll/avgifter ved ferdsselsveiene, men der forsvar og tilflukt antas å være hovedfunksjoner.
3. Anleggene var uttrykk for en førnordisk mysteriekult, tilholdssteder for overnaturlige vesener som troll og kjemper, og som tilfluktssteder for tyver.
4. Bygdeborger har også blitt tolket som byggverk for å sikre utmarksressurser, i forbindelse med f.eks. husdyrhold (seterdrift) eller gruvedrift.

Det er foreløpig registrert ca 460 slike «borger» i Norge (noen er usikre). I Sverige er antall «fornborgar» over 1000. I Vestfold er det i dag registrert ca. 53 bygdeborger (Lindh 2018). Bare to av borgene i Vestfold er datert. Fresteåsen til ca. 400 år e.Kr. (yngre romertid – overgang til folkevandringstiden). Et anlegg i nordre Sande er datert til ca. 70 e.Kr. (eldre romertid).

Det antas at slike borganlegg i Skandinavia har vært i bruk fra ca. 800 år f.Kr. (yngre bronsealder) til omtrent AD 1200, det vil si inn i vikingtiden. Det var særlig to perioder hvor de var mest i bruk, d.e. i førromersk jernalder (fra 500 f.Kr. til

år 0) og i senromersk jernalder også kalt folkevandringstiden, fra 375 til 550 e.Kr. Den siste perioden var en turbulent og voldelig tid; se tekstboksen på side 15.

Anlegg i Re og nære omgivelser

Det er registrert 6 bygdeborger i tidligere Re kommune. I tillegg ligger det åtte anlegg på grensen mellom Re og Tønsberg, Holmestrand og Stokke. I jernalderen eksisterte ikke disse grensene. To andre er med på kartet i figur 1. Noen egenskaper til anleggene er vist i tabell 1.

En detaljert beskrivelse av bygdeborganlegg finnes på internett i Kulturminnesøk, og alle anlegg i Vestfold er detaljert be-

Tabell 1. Bygdeborger i Re og omegn

Se figur 1, med nummer fra Lindh (2018)

Nr.	Lokalitetsnavn	Avstand til eksisterende gårdsanlegg	Høyde over omgivelsene
11	Fonshøgås	Ca. 300 m – Rønningen V.	Ca. 75 m
12	Tjuvberget	Ca. 150 m – Solberg	Ca. 30 m
17	Juliusåsen – (Venås)	Ca. 200 m – Venås	Ca. 40 m
23	Klepperås	Ca. 100 m – Klepperås	Ca. 20 m
24	Lunnskollen	Ca. 350 m – Kamfjord V.	Ca. 45 m
25	Rånerødkollen	Ca. 400 m – Rånerød	Ca. 85 m
6*	Løvallbørjen	Ca. 1,5 km – Løvall	Ca. 20 m
7*	Tjuvberget	Ca. 400 m – Sætra	Ca. 70 m
18*	Signalåsen	Ca. 400 m – Vold, Undrumsdal	Ca. 40 m
19*	Vetan	Ca. 300 m – Vold, Undrumsdal	Ca. 35 m
20*	Tybergkollen – (Høgåsgamla)	Ca. 400 m – Undrum	Ca. 90 m
21*	Storås	Ca. 300 m – Ødegården	Ca. 45 m
22*	Frestiåsen	Ca. 150 m – Freste S.	Ca. 30 m
26*	Steingardåsen	Ca. 300 m – Dalen	Ca. 70 m

*) På eller nær grensen mellom Re og Tønsberg, Holmestrand eller Stokke.

skrevet av Lindh (2018). Informasjon om anleggene i figur. 1 og tabell 1 er hentet fra begge disse kildene. En oversikt over bygdeborgere i Vestfold blei gjort av Østmo (1978) og mange er omtalt av Skjelsvik (1960), som bl.a. nevner at Gudve Gjelstad fra Revetal hadde oppdagat mange av borgene i Ramnes.

Bygging av slike anlegg må ha vært organisert av ledende grupper i samfunnet, f.eks. flere gårder sammen, bygdslag eller enkelte storgårder med lokale høvdinge. De må ha hatt mannskapsressurser (treller) til byggingen og verdier som eventuelt kunne sikres på disse «borgene» i urolige tider. I det følgende gis bare korte beskrivelser av anleggene. Geografisk informasjon er stort sett hentet fra Re Turkart, målestokk 1:30 000 (2008).

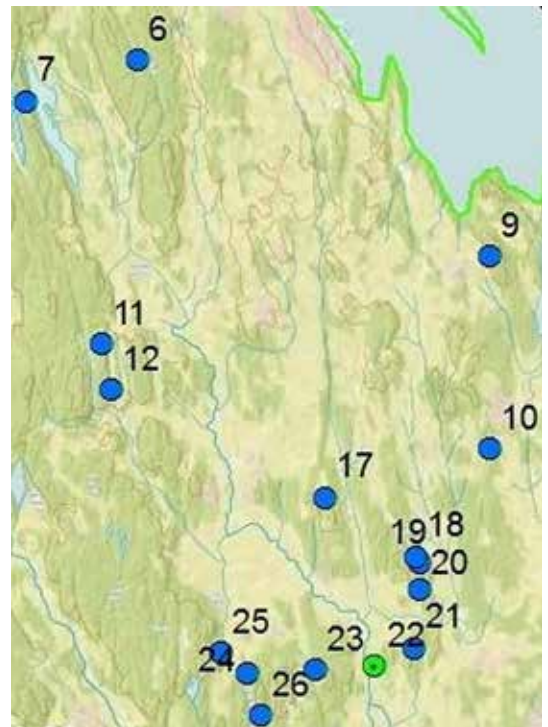
Bygdeborgere i Re kommune og omegn

Løvallbørjen (6)

Den lille markerte åsen ligger ganske utilgjengelig i et stort skogområde på grensen mellom Re og Holmestrand. Borgen ligger på et platå på toppen av åsen og dekker ca. 0,4 daa. Den er bratt mot vest, men er lettere tilgjengelig fra nord, sør og øst hvor det er bygd 190 m med doble murer. Den store avstanden til gårder gjør at funksjonen kan ha vært kontroll av utmarksressurser. De massive murene kan også indikere at det var et kultsted (Lindh 2018).

Tjuvberget (7)

Borgen ligger på en 172 m høy smal ås mellom Korssjøen og Holmsvannet/Revåvannet. Åsen er bratt mot vest og mot øst hvor det er ur ned mot Holmsvannet. Den ligger nær grensen mellom tidligere Hof kommune (nå Holmestrand) og Re. Det er lett adgang

Figur 1. Bygdeborganlegg i Re* og omegn. Nummer er forklart i tabell 1. Grønn prikk: Frestiaåsen er den eneste borgen på kartet som er datert. Utsnitt fra Lindh (2018).

*) Re kommune før sammenslåingen med Tønsberg.

fra nord via sti fra Setra og fra den slake skråningen på sørenden. Det er godt utsyn mot gårdene på østsiden av Holms-/Revåvannet. Mange gravfelt fra Holm og sørøstover tyder på at disse gårdene ble anlagt i jernalderen og at borgen var et tilflukts- og kontrollsted for gårdene.

Fonshøgås (11)

Åsen er 228 m høy med praktfull utsikt mot øst. Den er stupbratt mot øst, med grov ur under. Borgen ligger omtrent en km sørvest for Fon kirke som antagelig var et bygdesenter også i førkristen tid. Det er trolig at gårdene der hadde Fons-høgås som tilfluktsted eller som kontrollpunkt. Mulig tilknytning til seterdrift, som i Røssedalen, er også nevnt (Lindh 2018). Det er også fritt utsyn til borgen

ved Tjuvberget lenger sør. Anlegget er beskrevet av Bjerkø (1993) og Historielaget besøkte borgen i 1993. Murene er delvis ødelagt av skogsdrift.

Tjuvberget (12)

Anlegget ligger på samme åsryggen som Fonshøgås og inngår kanskje i et felles system enten av forsvarsmessig karakter eller som et strategisk oppsyn med bygda. Borgen har godt utsyn over Solberg-grenda hvor det går en gammel ferdselsvei fra Høyjord og Vivestad. Dette er en av de få borgene som hadde en vannkilde i nærheten, dvs. en liten myrpytt like vest for borgen. Navnet antyder at det var et tilholdssted for tjuver og fredløse. Den kan også ha vært et kultsted. Begge anleggene ligger på en massiv lavastrøm av rombeporfyr som heller ca. 20 grader mot vest. Derfor dannes det en brattkant mot øst med ur

under, mens skråningen mot Røssedalen er mindre bratt. Tjuvberget har også en brattkant mot sør – ved grensen til Ramnesvulkanen. Det går en sti opp til borgen fra sør, nær bommen på veien til Røssedalen. Stien fortsetter nordover forbi Fonshøgås.

Rånerødkollen (25)

Den lange og smale kollen er 162 m høy og ligger nær grensen til Stokke, med utsyn til den gamle ferdselsveien fra sør-vest og over til Lunnskollen på den andre siden av dalføret (Jasmyr). Bygdeborgen har mest sannsynlig vært et kontrollpunkt for trafikken til og fra det som i dag er Stokke (Sandefjord). Det kan også ha vært et tilfluktssted for gårdene sønnenfor. Borgen blei besøkt av medlemmer av Historielaget for mange år siden (figur 2).

Figur 2. Vidt utsyn over søndre del av Ramnes-sletta – fra Rånerødkollen. Nærmeste gårder er Ås og Kamfjord. I horisonten mot øst ligger Signalen og Tybergkollen. For 1600 år siden var det meste av sletta, med leirjord, dekket av skog, sannsynligvis dominert av svartor. Jernaldergårdene lå spredt i kanten av sletta hvor det var godt drenert jordsmonn. Foto: Per Bjerkø.

Figur 3. En samling med knyttenevestore rullestein – «ammunisjon som ikke blei brukt» – oppe på Rånerød-borgen. Johan Christian Haugan holder en passe stor kastestein i handa. Slike runde steiner finnes normalt ikke på åsene i området. De må ha vært samlet og fraktet opp på «borgen», og er et bevis på at den har fungert som et forsvarsverk. Foto: Per Bjerkø.

Lunnskollen (24)

Kollen er litt over 90 m høy med bratte skråninger mot øst, vest og sør, og med litt slakere skråning mot nord hvor det er en tydelig mur med «port» inn til borgen. Den ligger ca. 700 m sør for Kamfjord og kan ha vært tilfluktsted for gårdene nordfor. Plasseringen like øst for borgen på Rånerødkollen tyder mer på at anleggets funksjon var av strategisk betydning. Historielaget besøkte borgen i 1994. Turen er omtalt av Bjerkø (1994). Borgen nås ved å følge Åsveien fra Jarberg til vestre Kamfjord, sving til venstre på gårdsvei som fortsetter som traktorvei sørover etter Laukåsen. Det går en litt diffus sti opp Kleivbakken hvor man kan se de nordre murene opp mot høyre.

Figur 4. Noe utrast mur på sørenden av Lunnskollen. Rånerødkollen i bakgrunnen. Foto: Rolf Sørensen

Steingardåsen (26)

(Sandefjord – tidligere Stokke)

Borgen ligger like sør for grensen mellom Re og Stokke (nå Tønsberg og Sandefjord). Formen på den 125 m høye åsen er uregelmessig med bratte sider mot vest, øst og sør, og med flott utsikt, bortsett fra mot nord der Bjørnåsen stenger. Letteste adgangen til åsen er fra nord gjennom Skillelegda (ved kommunegrensen). Derfra er det en trappeliknende sti opp til borgen som har fylkets lengste murkonstruksjoner, 357 m på sørenden av det kuperte plataået. Borgen ligger forholdsvis langt fra gårdsbruk, og Lind (2018) skriver at anlegget «er helt i grenseland til å være en innmarksborg». Sannsynligvis har anlegget vært en tilfluktsborg for Kverne-gårdene.

Klepperås (23)

Åsen ligger 110 moh. og har omtrent samme høyde som kollene i nærheten. Beliggenheten nær den gamle ferdselsveien gjennom Pandedalen er sannsynligvis en årsak til at borgen blei anlagt på denne lille kollen som bare rager 20 m over gården Klepperås på østsiden. Åsen er bratt mot vest, mens det er lett adkomst fra nord og øst hvor det også er anlagt i alt 125 m med murer. Toppen av åsen er forholdsvis flat med en del jorddekke, og det er antydning at det kan ha vært en boplass der (Lindh 2018). Hovedfunksjonen til anlegget har trolig vært en vakt- og kontrollpost. Historielaget besøkte borgen i 1996. Turen er omtalt av Bjerkø (1996).

Frestiaåsen (22)

Den lille kollen er den lettest tilgjengelige bygdeborgen i området, like ved siden av fylkesvei 35, like sør for grensen til Tønsberg (tidligere Sem). Trekull funnet i den nordre muren er radiokarbondatert

Figur 5. Noe utrast mur på sørvestsiden av Frestiaåsen. Foto: Rolf Sørensen.

til ca. 400 e.Kr. (Østmo 1978), det vil si midt i folkevandringstiden.

Toppen av åsen er bare 40 moh. og det er flere åser i nærheten som er betydelig høyere. Derimot gir utsikten fra sørenden av borgen oversikt over både den gamle ferdselsveien fra Tønsberg og over Storelva nedover mot samløpet med Merkedamselva. Havnivået 400 år e.Kr. var ca. 5 m høyere enn i dag og elva var omtrent dobbelt så brei som i dag. Den var seilbar og trafikken på elva kunne sikkert registreres fra borgen. Den lille borgen kan ha vært et tilfluktssted for gårdene i nærheten, men mest sannsynlig var den av strategisk betydning og en kontrollpost ved en av de viktigste ferdselsveiene inn til Ramnesbygda. Revetal ungdomsskole skal skjøtte borgen, og de har fått laget en informasjonsplakat (som i 2019 var noe slitt).

Storås (21)

Åsen ligger i Tønsberg (tidligere Sem kommune) like øst for grensen til Re, i en gruppe med høydedrag som er omtrent 65 moh. Fra Storås er det god sikt over Bjunesletta mot Linnestad, og østover mot Raet ved Gulli. Lettest adgang er fra nordøst, fra skaret mellom Storås og Gulliåsen. Det er noen mindre murer der hvor det er lettest adgang til topp-plataet, til sammen mellom 70 og 100 m. Anlegget kan ha vært et tilfluktssted, et varslingssted eller et kultsted.

Tybergkollen (20)

Åsen ligger på en rad av langstrakte rygger godt over 100 moh., fra Signalen i nord til Høiås i sør, på grensen mellom Tønsberg (tidligere Sem) og Re. De er dannet av vulkanske dypbergarter på

østgrensen av Ramnesvulkanen. Tybergkollen (også kalt Høgåsgamla) har bratte sider mot øst, vest og sør. Lettest adgang er fra nordøst hvor det også finnes en mindre mur. Den lengste og fineste muren finnes mot sørvest (figur 6). Noen steder er det antydning til doble murer. Fra sørenden av borgen er det flott utsyn mot sørvest mot Storåsborgen og Frestiborgen, og mot vest over mot Rånerødkollen.

Navnet er tolket på flere måter. Det kan ha vært et sted hvor man æret krigsguden Ty eller Tyr. Men det kan også være en forvanskning av ordet tyv (navnet tyvborgen er brukt mange steder i Vestfold).

I Trengsla like sør for kollen går det en gammel ferdselsåre mellom Undrumsdal

Figur 6. Noe utrast mur på sørvestsiden av Tybergkollen. Utsyn over Bjunesletta mot Frestiåsen. Foto: Knut H. Evensen.

og Bjune, som også kan ha vært knyttet sammen med veien fra Kverne–Fossnes i Stokke, mellom Lunnskollen og Rånerødkollen (Lindh 2018). Doble murer kan tyde på at borgen hadde en strategisk militær funksjon, som et kontrollsted, men også et kultsted for Tyr.

Signalen (18) og Vetan (19)

Begge anleggene utgjør de høyeste punktene på nordenden av Undrumsåsen. De ligger like sørøst for grensen mellom Re og Tønsberg (tidligere Sem kommune). Begge navn viser til et varslingsystem hvor bål ble brent for å varsle ufred. Ordet vetan stammer fra gammelnorsk og betyr tegn eller merke. Forordningen med ildvarder/veter er nevnt allerede i Håkon den godes saga.

Den 145 m høye Signalen er lett tilgjengelig fra nord (merka sommerløype) hvor det er en mur. Murene fortsetter videre langs østsiden og i sør er det doble murer – til sammen 245 m. Borgen har sannsynligvis vært et kontroll- og forsvarsanlegg for Undrumsdal, med oppsyn mot kysten, og som tilfluktssted for gårdene i Undrumsdal (Lindh 2018).

Vetan er ca. 10 m lavere enn Signalen, men har vid utsikt i nesten alle retninger (merket som utsiktspunkt på turkartet). Det er dobbelt murverk både i nord- og sørenden av borgen. Lind foreslår at den kan ha vært en «forborg» / første forsvarsværk for Signalen.

De tre borgene (18, 19 og 20) ligger i gangavstand fra Dragehula (se Re-minne 2013), og alle kan kombineres i én tur med utgangspunkt fra Undrumsdal.

Venås/Juliusåsen (17)

Den lille kollen er blant de høyeste i dette området og det sies at det er mulig å se seks andre bygdeborger fra toppen, fra Lunnskollen i sørvest til Adalsborgen i nord (figur 1). Åsen har bratte sider mot øst og vest. Ved den bratte stien opp mot borgen fra nord er det noen mindre murer. Adgangen fra sør er lettere og her er også den mest markerte muren med en port. Borgen ligger isolert og det er antatt at den har fungert som et tilfluktsted og/eller forsvarsverk for gårdene omkring. Historielaget besøkte borgen i 1977. Turen er omtalt av Bjerkø (1977). En ny informasjonstavle blei laget av Sørensen (2018), og satt opp av Re Rotary. En merket sommerløype fra østre Dal går over Stammås og Venåsborgen, og videre forbi Kåpe.

Skånevetan (9) og Adalborgen (10)

Begge borgene ligger i tidligere Borre kommune (nå Horten) og de er utførlig beskrevet av Jakobsen (1990) og Lindh (2018). Navnet Skånevetan indikerer at den bratte åsen var del av et signalsystem med vardebrenning (vete). Adalborgen var sannsynligvis et tilfluktssted for tidlig bosetting i omgivelsene, men også et kontrollpunkt nær gammel ferdselsåre. Den kan også ha vært et kultsted.

Sammendrag

I folkevandringstiden, for ca. 1600 år siden, var de store områdene med oppdyrket leirjord i Re dekket av skog. Jernaldergårdene lå hovedsakelig spredt inn mot åsene som omkranser slettene. Ni av de omtalte borganleggene (figur 1) ligger i en halvsirkel på åser i sør og sørøst hvor hovedferdselsårene går inn mot Ramnesletta. Disse anleggene har åpenbart en strategisk plassering. Fra borgene hadde de kontroll over bevegelser inn og ut fra

Om folkevandringstiden

På 400-tallet erobret hunerne, under kong Attila, store deler av Europa – helt fram til Paris. Dette rytterfolket fordrev store folkegrupper, det oppsto en flyktningkrise som var med på å destabilisere Romerriket. Flere germanske stammer (visigotere, ostrogotere, vandaler o.a.) frigjorde seg fra romersk herredømme og angrep Roma, og Romerriket kollapset på slutten av 400-tallet. En annen årsak til uroen var to enorme vulkanutbrudd i 536. Det er ikke kjent hvor det skjedde, men Japan eller Alaska er foreslått fordi aske fra utbruddene er funnet i isen på Grønland. Det andre utbruddet må ha vært i tropene, fordi aske er registrert både på Grønland og i Antarktis. Støv fra utbruddene spredde seg i atmosfæren og påvirket klimaet over hele kloden, og det er beregnet at middeltemperaturen sank med 2–3 grader. Det ble uår og sult, blant annet i hele Europa. I «årene uten sommer» ble kornavlingene ødelagt 5 ganger mellom 536 og 545. I tillegg oppsto den «justinianske pesten» omkring år 540 – og med flere pestperioder i de følgende årene. Norge var også utsatt for disse plagene som skapte stor sosial uro.

slettelandet innenfor. Noen av borgene var vaktposter slik at Ramnesbygda kunne få et tidlig varsel om uønskede inntrengere til området. Mange av anleggene fungerte sikkert som tilfluktsteder for enkeltgårder eller bygdelag, men oppholdene kan ikke ha vært langvarige fordi nesten ingen av borgene hadde nok tilgang på vann til folk og fe. Noen få anlegg hadde kontroll over utmarksressurser, som for eksempel Løvallbørjen (6), og det gjelder kanskje også Tjuvberget vest for Holmsvannet og Steingardåsen (26) i sør. Noen av borgene kan i tillegg ha hatt funksjon som et førkristent kultsted. På ingen av borgene er det funnet gjenstander eller andre spor etter virksomhet, og det er derfor en del fri tolkning omkring borgenes funksjon.

Men det er også kunnskap fra undersøkelser av anlegg andre steder i Skandinavia som ligger til grunn for noen av tolkningene.

Borgene er viktige vitnesbyrd om organiserte bygdelag i en urolig og voldelig tid for omtrent 1600 år siden, og de er alle vernet etter Kulturminneloven av 1978, § 4. Informasjon om anleggene finnes bare på to steder; Frestståsen og Juliusåsen (Venås), se vedlegg 1 og 2. Informasjonen på Frestståsen bør fornyes. En del av de andre borgene burde også få en enkel informasjonsplakat ved inngangen til, eller oppe på borgen.

JULIUSÅSEN BYGDEBORG

- Tegnforklaring:**
- O Plassering av informasjon
 - ooo Rester av mur
 - R Gravrøyser (se neste kart)
 - P Mulig parkering

Hele kottens topp-parti er befestet med mur, brutt flere steder der terrenget danner naturlig befestning. Murene er delvis utrasl og overgrodd med moser og lyng. Borgen dekker ca. 30 dekar. Like nord for borgen finnes to gravrøyser. På vest- og sørsiden finnes kulturmiljøer som er mye yngre. For detaljer: se <https://kulturminnesok.no/>

Bygdaborgen er vernet etter Kulturminneloven av 1978, § 4.

Bygdaborgen var et beskyttet tilfluktsted som sannsynligvis var i bruk i yngre romertid – folkevandringstid, omtrent 400 år e. Kr. Dette var en tid med ufred. I Re og omegn finnes det minst åtte bygdaborg, noen av disse kan ha vært observasjonsposter for å melde om fiendtlige inntrengere langs gamle ferdsløser. Andre har vært tilfluktsteder for en eller flere gårder hvis det var fare for angrep. Denne bygdaborgen har nok vært et slikt lokalt tilfluktsted. På de fleste borgene var det lite eller ingen tilgang på drikkevann og oppholdet kan bare ha vært av kort varighet. Midt på Juliusåsen er det en liten myr, Kalvemyra, som kan ha vært en vannkilde. Bygdaborgen på Juliusåsen har bratte sider mot øst og vest. Langs stien ser en rester av mur mot nord og en større mur mot sør. Murene har vært forsvarsanlegg, ofte med palisader av trestokker på toppen.

Informasjonen er satt opp av Re Rotary

Tekst og kartet fra informasjonstavle på Juliusåsen.

FREDET KULTURMINNE

Ancient monument / Denkmalschutz

Frestlåsen bygdaborg, Tønsberg kommune

Datering: fra ca. 400 e. Kr.

VESTFOLD FYLKE

TØNSBERG KOMMUNE

I Vestfold er det hittil påtruffet et 40-talls bygdaborg. Mange ligger i tilknytning til de folkelige områdene langs Ræst og langs veier og transportårer innover i Vestfoldbyggena, som her ved Bispeveien.

Det er i lys av ufredstider som vi må se bygdaborgenes oppkomst. Like videtun i graver, dateret til yngre romertid kan antyde at det er i denne perioden som bygdafolket lette behovet for å ha et lokalt tilfluktstede. Datering ved radiologisk metode kan bekrefte slike antagelser, og bygdaborgene dateres generelt til overgangen mellom romertid og folkevandringstid (ca. 400 e. Kr.). Vi kan imidlertid regne med at flere av bygdaborgene ved behov har vært tilfluktstede i lange tider - frem til vikingtid, ja kanskje helt opp i middelalderen.

Bygdaborgen på Frestlåsen undersøkt av arkeologer i 1976. De funn som er gjort er imidlertid meget beskjedne. Dette tilsier oss at borgen bare i flere grad har vært i bruk.

Bygdaborgene var ikke bare tilfluktstede og våkte som forsvarsanlegg

Mange borger ligger slik til at man derfra har gode siktsforhold lang vei. Derfor må vi kunne anta at man fra mange borgtjell har kunnet overvåke landskapet og at man fra toppen, med varslingslind har kunnet signalisere fare til andre, tilsvarende utsiktspunkt i fjære bygger. Gjennom å veige seg vanskelig tilgjengelige knauser med steile bratte sider kunne man innskrenke behovet for oppmurte forsvarsverk til et minimum. Det finnes eksempler på bygdaborg der det kig har vært behov for en meget kort mur for å sperre en hel bygdaborg mot inntrengere. Kartet i. v. viser hvor vi finner murester på Frestlåsen.

Vann var livsnødvendig for dyr og mennesker på borgen. Husdyrene hadde stor verdi og ga melk og kjøtt under en beistring. Det måtte være mulighet for beite og drikke på borgen. Det finnes idag ikke spor etter noe vannsøkk i borgen, men det var muligheter for å hente vann ved foten av fjellet vest for åsen.

I de fleste tilfeller finner man spor etter enkelte murer uten bindemiddel (termur), forsvarsverk oppbygget av naturstein, eller av stein, brutt på selve knausen.

WALLFORT
 Monuments hilltop are generally dated to the transition from the Roman to the Migration Period (c. 400 AD), a time of general warfare periods for the need for a local place of refuge.

However, we can presume that most of the forts were used as points of refuge as and when necessary over a longer period up to the Viking Age, and yet, even up to medieval times.

In choosing hilltop sites with steep sides the inhabitants had the need for observation and defence. Many remains can be difficult to detect in the terrain, unless most covered of simple dry-stone defensive walls supported with wooden palisades (see reconstruction).

The hilltop frequently surrounded with steep sides offers a good view. Therefore we can assume that from many of the hilltop settlements one could observe the landscape and that from the top, with warning lines, could signal danger to other, similar points of view in other settlements. Through difficult to reach knolls with steep sides could one restrict the need for walled defence to a minimum. There are examples of hilltop settlements where there was only a short wall to block an entire hilltop settlement from intruders. The map in the lower left shows where we find wall remains on Frestlåsen.

VANNKILDE
 De fleste bygdaborg var oppbygget av naturstein eller av stein, brutt på selve knausen. Det finnes idag ikke spor etter noe vannsøkk i borgen, men det var muligheter for å hente vann ved foten av fjellet vest for åsen.

WATER SOURCE
 In most hilltop settlements there were no water sources. However, there were opportunities to collect water from the foot of the hill west of the hill. There are no signs of any water source in the hilltop, but there were opportunities to collect water from the foot of the hill west of the hill.

Kulturminnet er fredet etter Lov om kulturminner av 9. juni 1978. Inngrep i eller ødeleggelse av kulturminnet er forbundet med straffesvar. Revett ungdomsskole skjetter borgen i samarbeide med Fylkeskulturjefeni i Vestfold

Informasjonstavle på Frestlåsen.

Kilder

Bernt, T. 2012. BYGDEBORGENE: TID FOR REVURDERING? En analyse basert på fire bygdeborger i Øvre Eiker, Buskerud. Masteravhandling i arkeologi, Institutt for arkeologi, konservering og historie. Universitetet i Oslo. Med appendiks; 139 s.

Bjerkø, P. 1977. Venåsborgen - bygdeborgen for østre Ramnes. Ramnesiana - Årlig skrift for Ramnes Historielag, 27-28.

Bjerkø, P. 1993. Rusleturen til bygdeborgen på Fonshøgås. Ramnesiana - Årlig skrift for Ramnes Historielag, 15-17.

Bjerkø, P. 1994. Bygdeborgen på Lunnskollen. Ramnesiana - Årlig skrift for Ramnes Historielag, 55 og 60-62.

Bjerkø, P. 1996. Enda en bygdeborg oppdaget. Klepperås. Ramnesiana - Årlig skrift for Ramnes Historielag, 40-43.

Jakobsen, K. 1990. Forsvarsanlegg i sagatidens Borre. Borreminne - Årsskrift for Borre Historielag, 12-15. (borreminne.com).

Lindh, Christian Henrik 2018. Bygdeborger i Vestfold. Symbolikk, skikk og bruk belyst ved lokaliseringsanalyse. Masteravhandling i arkeologi, Institutt for arkeologi, konservering og historie. Universitetet i Oslo. Med fem appendiks; 170 s.

Rygh, O. 1882. Gamle Bygdeborger i Norge. I: Foreningen til Fortidsminnesmerkers Bevaring. Aarsbretning for 1882, 30 – 80. Werner, Kristiania.

Skjelsvik, E. 1960. Bygdens eldste historie, 169-243. I: Sanner, E.K. (red.) Ramnes bygdebok. Bd. 1. Ramnes, Botne, Hof og Våle kommuner. 342 s.

Sørensen, R. 2018. Om Juliusåsen bygdeborg i Re. Informasjonsplakat.

Ystgaard, I. 1998. Bygdeborger i Trøndelag: en forskningshistorisk og empirisk undersøkelse av et begrep og en kulturminnekategori. Upublisert hovedfagsoppgave ved Institutt for Arkeologi og Kunsthistorie, Norges teknisk- naturvitenskaplige Universitet, Trondheim.

Østmo, E. 1978. Fresteåsen og andre bygdeborger i Vestfold. Betragtninger omkring en utgravning og et utbredelseskart. Viking 41, 94-117.

<https://kulturminnesok.no/>

J O B B K L Æ R
R E V E T A L

Din lokale faghandler av arbeidsklær og fritidstøy

www.jobbklær-revetal.no / 977 11 011 / post@jobbklær-revetal.no

BRAËIN FJELLSPRENGING

Anders: Tlf. 906 11 703
E-post: a_braein@hotmail.com

Tor Aage: Tlf. 977 22 060
E-post: tabraein@online.no

Vi sprenger vei for deg!

Ruteig 3178 Våle

Atenti
= REGNSKAP

Snakk med
oss om
regnskap!

33 09 71 71
atenti.no

Fiender kan bli venner

– en historie fra 8. mai 1945

Eva Anfinnsen

Det er 8. mai 2020, og det blir en prat med naboen, Ole Thor Bakke, ute på tunet. Vi snakker litt om dagen, datoen, og han har en historie å fortelle fra 75 år tilbake.

Om morgenen 8. mai 1945 kom far i huset på Haugestad, Johan Anker Bakke, og la det norske flagget pent brettet sammen på kjøkkenbordet. Det skulle være klart til heising seinere på dagen, da fredsbudskapet var offentlig. Han visste det ville komme. For de to små sønnene var dette noe skremmende, det å ta flagget fram, for å vise det norske flagget hadde jo vært forbundet med fare.

Kvelden før var litt annerledes enn det pleide være der hjemme. Mor Tulla og guttene, Ole Thor og Jan, var bedt i fødselsdagsselskap til naboen. Far var ikke med.

Eldstemann Ole Thor, åtte år, kjedet seg litt med alle de voksne, og stakk en tur hjemom. Der satt far og en del kamrater av ham og sydde. De sydde grønne armbind med et lite norsk flagg og røde

Jan og Ole Thor med en god venn, hunden Varg.

stolper som gikk tvers over. Flagget? Han fikk ikke være med de voksne karene, og gikk tilbake til selskapet med noe å tenke på.

Morgenen etter var som nevnt spesiell.

Men gutten gikk til kommunelokalet på Sørby hvor småskolen holdt til, som vanlig den dagen. Etter litt tid fikk de vite at det var fred i landet, at krigen var slutt! Da fikk elevene stå på trappa på kommunelokalet, og derfra se bilene med motstandsfolk kjøre forbi for å hente dem som hadde vært på tyskernes side. Det var strålende vær. Og så fikk de fri.

Hjemme på Haugestad skjedde to viktige ting utpå dagen.

Johan Anker Bakke på Haugestad var aktiv i motstandsbevegelsen under krigen, og lagfører i Østre Våle lag i Milorg. Bindene karene i bestestua på Haugestad sydde på om kvelden 7. mai ble brukt som armbind dagen etter.

I løpet av de siste dagene før krigens slutt hadde de fått uvelkomment besøk på gården. To tyskere, som var blitt oppdaget i tide og overmannet og selv fanget. De ble satt i lenker i uthuset. Om det hadde gått motsatt vei, ville denne historien endt helt annerledes.

Nå var krigen over. Som i de fleste hjem var gleden stor. Flagget ble heist. Deretter gikk Johan Anker Bakke til fangene i uthuset, løste opp lenkene og satte dem fri. De løp til skogs og forsvant, etter å ha fått med seg noe mat.

Noen dager seinere kommer en medtatt kar inn på tunet på Haugestad. Det er den ene av de to som Bakke hadde satt fri. Han var en ung gutt, en menig uten noen innflytelse noe sted, nå kom det fram at han var østerriker, ikke tysk, – og hadde ikke funnet noe sted å gjøre av seg. Han visste heller ikke hvordan han skulle komme seg hjemover. Den andre hadde nok hatt en høyere rang, og han hadde vel

Bilde av Johan Anker og Tulla Bakke med hesten Bubben.

sine kontakter som hjalp ham videre, og ble i alle fall ikke sett igjen der.

Den unge østerrikeren, Radler var navnet hans, fikk mat og bedre klær.

Men ikke bare det. Mor Tulla hadde middelskolen (seinere hette det real-skole), og kunne snakke tysk. De kunne snakke sammen. Og han fikk et krypinn på en liten alkove i huset. Tulla var ei dame med godt humør og hadde lett for å snakke med folk. Ole Thor skjønnte ikke hva han sa, og sa til moren sin: «Snakk til Radler du mor, han skjønner ikke meg». Det var ikke så enkelt med et fremmed språk for noen av dem.

Radler fikk være på gården gjennom sommeren. Han deltok i både våronn og innhøsting og annet forefallende arbeid, inntil han fant en vei hjem, hvordan er uvisst.

At han var svært takknemlig over behandlingen han hadde fått, etter at han i utgangspunktet var kommet som fiende til gården, viste han i årevis ved å holde kontakt, spesielt med Tulla. Det var de som hadde hatt praten.

Johan Anker Bakke døde allerede i 1948, og Tulla ble alene med guttene. Hver jul kom det hilsen fra Radler til Tulla Bakke helt til hun døde i 1985.

ALT I BILREPARASJONER EU-KONTROLL

33 06 49 25

info@tkauto.no www.tkauto.no

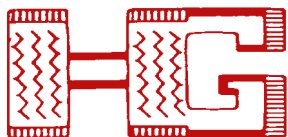
Du finner oss på Revetal!

Leieskur ✕ ***Høvling*** ✕ ***Materialsalg***

Tlf.: 33 06 04 73 Mobil: 911 19 472

3178 Våle

**HASLESTAD
GUMMISERVICE A/S**

3174 Revetal • Tlf.: 33 06 28 90

hg@haslestadgummiservice.no

www.haslestadgummiservice.no

HASLESTAD OLJE OG VARME AS
Din lokale oljeleverandør

Fyringsolje ✕ Parafin ✕ Smøreolje ✕ Diesel

Tlf.: 33 06 28 90 Industriveien 11, 3174 Revetal

Bygg i betong

ISOmur

Postboks 16, 3164 Revetal - Tlf: 33 39 63 41

- ekte kjøkkenglede

Din favorittfarge?

- ✓ Velg mellom 12 standardfarger - uten pristillegg!
- ✓ Valgfri farge mot et pristillegg
- ✓ Skreddersydde kjøkken med 30 års garanti

Finn din favoritt og bestill tegnetime på huseby.no

- ekte kjøkkenglede **Huseby**[®]

Vi leverer også
BAD og **GARDEROBE**
i samme gode og trygge
Huseby-kvalitet!

Huseby Kjøkkensenter Våle

Gjelstadveien 38B, 3178 VÅLE. Tlf. 33 06 12 40

Byggmester

EGIL RAGNAR LIE

Borgeveien 16, 3178 Våle

33 06 05 73

900 65 473

Alt i nybygg og restaurering!

Murer

Odd Henry Solberg

Hvitsteinveien 11, 3178 Våle

hesolber@online.no

481 52 675

**Alt innen mur og puss
Fliser og peiser**

Hesteskys i snøføyka

Trygve Gran

Siste gangen jeg besøkte Arnt Hvitsten før han døde i jula i 2018, fortalte han meg om en hendelse som hadde satt seg godt fast i minnet hans, og som sikkert hadde skaket opp mange andre i bygda.

Midt på 1920-tallet var det en voldsom snøvinter, fortalte Arnt. Den gangen var det vanlig med brøyting med hester, og det var vanskelig å holde veiene åpne. Skoleungene måtte ofte vasse i snøen på ubrøyta veier. Arnt og familien bodde den gangen på Hvitstein, og sammen med dem som bodde på de to nordre Myregårdene ble de enige om at de på skift skulle kjøre elevene til skolen. (Arnt, som var født i 1920, hadde ikke begynt på skolen da dette hendte.)

En morgen, etter at det hadde kommet ekstra mye snø, var det Hægeland (han hadde Myre der Solberg er nå) sin tur til å kjøre. Gårdsveiene var det ikke så vanlig å brøyte, der bygget det seg opp en såle i veien etter hvert som det ble kjørt gjennom vinteren. På gårdsveien nedenfor gården til Hægeland var det strømledninger som krysset veien. Dette var i elektrisitetens barndom i Ramnes, og ledningsnettet var ikke så stramt som det har blitt etter hvert. I snøværet hadde nok ledningene blitt tynget ned samtidig som snøen hadde bygd opp veien. I snøværet og mørket skjedde det som ikke skulle skje – hesten gikk rett mot strømledningen og ble drept.

Arnt Hvitsten (1920-2018). En god forteller med mye i minnet.

Det ble naturligvis stor forskrekkelse blant skoleungene og blant foreldre og andre etter hvert som dette ble kjent. Hva kunne ikke ha hendt? Kjørekaren sto sikkert på sleden og raget kanskje like høyt som hesten, hva om det ikke var hesten som hadde tatt støytten? Sleden var full av unger som sto eller satt, hvor mange ville blitt rammet sammen med kjørekaren? Det kunne jo ha vært en av

de andre som skulle ha kjørt denne morgenen, og det kunne ha vært en annen skoledag med elever i andre skoleklasser på sleden.

Det var sikkert mange slike spørsmål og dersom/hvis som ble drøftet etter denne

hendelsen. Det var synd på hesten og han som eide den, men det kunne gått mye verre.

Takk til Arnt som reddet denne historien fra glemselen, han var nok den siste som husket den.

Revetalgata 44, Tlf. 401 46 010

www.dyreriket.no

ReAvisa.no
Godt lokalt lesestoff fra Re og omegn

www.ReAvisa.no
Annonse@ReAvisa.no / Tips@ReAvisa.no / tlf 488 69 444

Treff midt i blinken med en annonse i ReAvisa - på papir og nett

ReAvisa kan lage annonse billig og greit
- send over logo, bilder og fargeønsker på epost Annonse@ReAvisa.no

ELEKTRIKEREN MED

ALT I ORDEN

innen sterk-og svakstrøm

T: 33 06 10 20
altinstallasjon.no

ALT
INSTALLASJON

EL-PROFFEN

VI HAR LØSNINGEN
DET GRØNNE SKIFTET

Energisparing, solenergi,
lading, og rådgivning

T: 33 06 10 20
altpluss.no

ALT+
GJØR EN FORSKJELL

**Gunnerød &
Langaas A/S**

 416 31 891 / www.gunlan.no

post@gunlan.no

Minner fra krigen

1940–1945

Sverre Solberg
(1924–2003)

Dette er en beretning om mine opplevelser og aktiv deltakelse i krigen, utenfor Norges grenser, sammen med våre allierte, for å frigjøre landet vårt fra de tyske okkupasjonene.

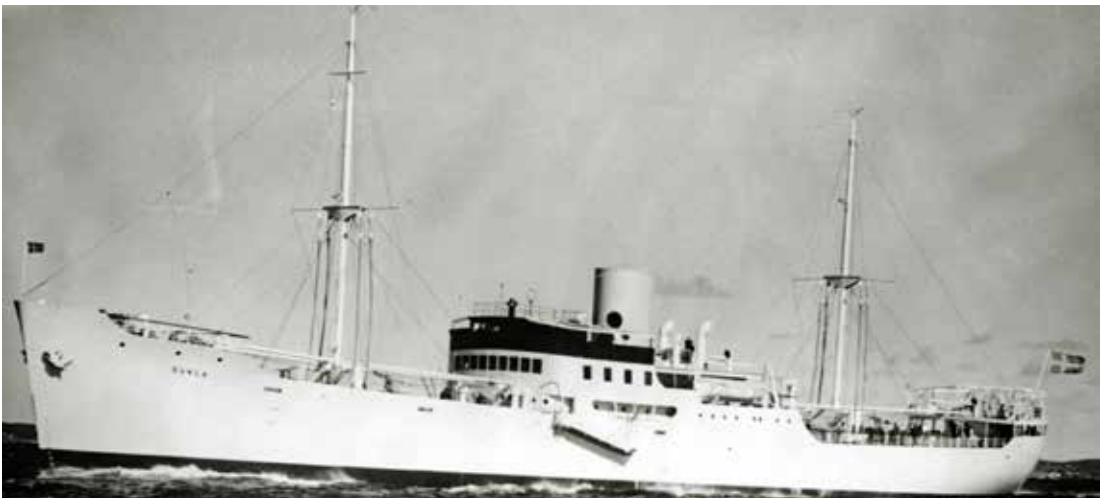

Som så mange andre gutter her i bygda Våle og andre steder i Vestfold, skulle også jeg prøve en tur til sjøs. Det var ikke så lett å få arbeide for en ung gutt den gang, og skole utenom den 7-årige folkeskolen var ikke vanlig, det var ikke mange som hadde råd til det.

Jeg hadde mast på mine foreldre lenge om å få lov til å reise, det var jo slik at jeg måtte ha deres underskrift på grunn av

alderen, under 16 år – jeg var 15 ½. Mine foreldre hadde ikke lyst til å slippe meg av gårde, det var jo krig ute i Europa, og jeg kan jo forstå det nå i ettertid at de var engstelige. Men omsider fikk jeg mast meg til denne underskriften og fikk hyre på en fruktbåt.

Denne turen som vi skulle ut på skulle vare i 6 uker, men dessverre ble den på mer enn fem år. Min krigshistorie skiller

M/S Duala av Oslo, var bygd i Gøteborg i 1938. Etter interneringen i Dakar seilte båten fra mars 1943 til sommeren 1944 i konvoifart mellom USA og England, deretter på vestkysten av USA og til amerikanske baser i Stillehavet inntil krigen mot Japan ble avsluttet høsten 1945.

(<https://www.warsailors.com/singleships/duala.html>)

seg vel ikke så meget ut i forhold til alle de andre tusener sjøfolk som var ute, men alle fikk vi jo mange opplevelser i løpet av de fem årene. Vi var på vei til de Vest-indiske øyer i Karibien for å hente en last med bananer. Jeg hadde mønstret på M/S Duala av Oslo bare en måneds tid før krigsutbruddet 9. april 1940, som første-reisgutt 15 ½ år gammel. Vi forlot Karmøy-sundet, jeg mener det var så sent som 7. april, og vi befant oss vest av Skottland da vi fikk melding om at tyske tropper var gått i land i Norge, og at landet var i krig.

Det var selvfølgelig et sjokk for oss alle, men hva kunne vi gjøre? Kapteinen vår var en sindig mann som mestret situasjonen, og han bestemte seg for at vi skulle gå inn til Bermuda, som var i engelsk besittelse og dessuten lå på vår kurs mot Karibien. Etter noen uker på Bermuda fikk vi ordre om å gå til Casablanca i Nord-Afrika. Der ble skipet vårt, som var helt hvitmalt og lek-kert, oversprøytet med grå krigsmaling og ventilene ble blendet, det var et trist skue. Etter et par turer opp til Frankrike med last, ble vi beordret til Dakar i Senegal, som var fransk koloni i Vest-Afrika, vi kom dit ca. 20.–25. juni 1940.

Inne i havnebassenget i Dakar lå det mange skip, 8 av dem var norske, men det var også mange fra andre nasjoner. Frankrike hadde nettopp kapitulert for tyskerne, og de nye myndighetene i Frankrike bestemte at alle skip tilhørende nasjoner som ikke var nøytrale, skulle interneres i havnen. Vi lå til ankers inne på redan, og ganske snart kom det marinemyndigheter om bord og tok ut vitale maskindeler fra skipet, slik at vi ikke kunne starte motorene.

Vi var havnet i en håpløs situasjon, det var ikke så meget vi kunne utrette om bord, og for oss som var dekksmannskap

gikk dagene med til å banke rust og male og ellers gjøre forefallende arbeide. Det var kanskje verst for stueren og kokken som skulle skaffe mat til oss, men de fikk kjøpt noe på det lokale markedet i byen. med fluer og alt det usanitære som var der, men ellers fisket vi det vi kunne inne i havnebassenget, og det holdt liv i oss.

Vi ble nøye passet på av myndighetene, havnen var jo avsperrert med torpedonett i innløpet, og det het at det også var miner der, dessuten lå det en liten øy der som også var en festning. Inne i havnebassenget lå det store franske slagskipet Richelieu og flere andre marinefartøyer.

Et par måneder etter at vi ankom Dakar, jeg tror det var i august–september, så hendte det en episode som fikk oss til å ane et håp. Lederen for de frie franske styrker i England, general De Gaulle, kom sammen med en engelsk flåtestyrke utenfor Dakar, og de sendte en slupp med en delegasjon inn til havnen med den hensikt å overtale de franske myndighetene der til å gå over til de frie franske styrker og engelskmennene. Da sluppen med De Gaulles delegasjon var i innløpet ble den beskyttet fra marinefartøyene på havnen, og den gjorde hodekulls vendereis og kom seg ut igjen. En stund senere kom det et engelsk fly og slapp ned flygeblader med oppfordring til myndighetene og befolkningen om å gå med De Gaulle og de allierte. Det så ikke ut til at dette gjorde noe inntrykk på myndighetene i Dakar, og etter noen timer begynte de engelske krigsskipene som lå utenfor å beskytte havnen. Målet var vel å få uskadeliggjort slagskipet Richelieu og de andre marinefartøyene, men det var vel ikke så lett å få siktet seg inn med en gang, og de store prosjektilene fra engelskmennene falt ned forskjellige steder mellom skipene.

Marinefartøyene inne i havnen skjøt tilbake med alt de hadde av kanoner, det ble også satt inn angrep av engelske torpedofly, så det ble et voldsomt inferno. Vi måtte holde oss inne i messer og lugarer for ikke å bli truffet av granatsplinter som fór i alle retninger. Et par av handelsskipene ble skadet og skutt i brann, og flere fikk store granatsplinter innover seg. Dette varte i et par døgn og resultatet ble at slagskipet Richelieu fikk skader i propellen og noe på dekk også. To av de engelske flyene ble skutt ned (det ene ble satt opp i parken til beskuelse), men de gjenstridige franskmennene i Dakar ville ikke overgi seg.

Guvernøren i Dakarområdet het Pierre Boisson, en gammel kriger som hadde mistet et ben og hørselen i første verdenskrig var tydeligvis helt ærlig i sitt hat til alt som var tysk. Han var fanatisk fransk patriot og mente at hans første plikt var å bevare fransk Vest-Afrika for Frankrike. Som før nevnt her hadde han avverget et invasjonforsøk mot Dakarkysten av britiske og frie franske styrker og erklærte at han ville kjempe mot alle som forsøkte å gjøre inngrep i hans administrasjonsområde. Først etter den allierte invasjon i Nord- og Vest-Afrika vinteren 1942–43 gikk han med på de alliertes side og mottok ordre fra den franske admiral Darlan som var blitt administrator i hele Nord- og Vest-Afrika.

Det ble en dyster stemning om bord etter dette, vi hadde jo et håp om at vi skulle bli fri igjen da engelskmennene kom. Det ble en vanskelig tid i månedene utover, matsituasjonen var vanskelig, og det begynte å bli en del sykdommer blant mannskapene, særlig malaria, men også gulsott og andre sykdommer. Mange rykter var på gang, og ett var at vi skulle

sendes hjem til Norge, men det var jo det siste vi ville, målet var jo å komme ut og slåss mot tyskerne.

Gjennom en ordning med Northraship ble det overført penger til mat for mannskapene, og vi fikk også utbetalt noen få franc pr. måned til nødvendighetsartikler og personlige ting, og vi fikk gå i land en gang pr. måned. Vi ble satt i land på formiddagen og måtte reise tilbake presis kl. 17.00 på ettermiddagen, da gikk motorbåten som fraktet oss om bord. En gang kom tre av oss noen minutter for sent til båten, vi sto der på kaia litt rådvill, men snart ble vi anholdt av sivilt og uniformert politi og øyeblikkelig satt inn i lukket arrest, det var et ordentlig skittent hull med jordgulv og steinvegger, og vi måtte bli der natten over. Neste dag ble vi fraktet om bord under eskorte av politi, og dagen etter kom det om bord offiserer fra politi og marinemyndigheter. Vi ble alle beordret på dekk, og en offiser leste opp en alvorlig anklage, og de 3 av oss det gjaldt fikk 3 måneders landlovsnekting, og med advarsel om at verre ting kunne skje med oss hvis noe lignende gjentok seg. Det er ikke så godt å huske nøyaktig, men jeg tror at denne episoden fant sted i januar 1941, vi hadde jo ligget i Dakar siden juni året før, og hadde lenge vært frustrert over vår egen situasjon.

Vi hadde hørt på nyhetene at det var opprettet norske militæravdelinger i England og Canada, og det hadde blitt et mål for noen av oss å slutte oss til disse styrkene. En plan om rømming begynte å ta form, vi var kjent med at det lenger syd på kysten lå en engelsk koloni, Gambia, og i all hemmelighet planla vi å stjele en gigg (lettbåt) om bord i skipet vårt og ro nedover dit. Vi var jo klar over at offiserene og kanskje mannskapene ville stoppe oss

hvis de fikk greie på hva vi hadde fore, så all planlegging måtte foregå under streng hemmelighet, vi var de yngste om bord, 16 og 17 år gamle.

Vi hadde ikke noe proviant, men vi greide å få med oss noen brød som vi stjal i byssa, og utenom det hadde vi 2 kagger vann. Litt ekstra klær fikk vi med og solhjelmene våre som var meget viktig, det er varmt i sola her nede ved ekvator.

Lettbåten med 3 av oss var allerede på vannet. Vi holdt fast i tauverket og ventet på sistemann som skulle fire seg ned til oss. Han hadde operert vinsjen som hevet lettbåten over rekken og ned på sjøen. Motormannen som hadde vakt i maskinen hadde satt strøm på vinsjen for oss, og det var bare han som visste hva vi hadde fore.

Klokken 23.00 var lysmaskinen blitt stoppet. Alt var mørkt og stille om bord, og alle var gått til ro. Vi hadde forvisset oss om at kapteinen ikke var om bord, han var om bord hos kapteinen på naboskipet. Han hadde lugar mot fordekket og ville sikkert hørt at vi brukte vinsjen og stoppet oss. Men nå var vi om bord i lettbåten alle fire, og rodde stille ut fra skutesiden.

Mørket var perfekt for vårt formål. En lett bris følte, og luften virket sval og behagelig etter den intense solsteken vi hadde om dagen. Inne på stranden kunne vi se et par bål hos noen innfødte, og lyden av trommer. I nattemørket virket alt så fredelig, men virkeligheten var nok helt annerledes.

Stedet var Dakar i fransk Vest-Afrika. Det var i slutten av februar 1941, og vi i lettbåten var i ferd med å rømme til engelsk

territorium. Havnebassenget var avsperrert med minefelt og torpedonett, og utenfor kjørte en patruljebåt.

Vi var selvfølgelig meget spente. Det var om å gjøre for oss å komme ut i åpen sjø uten at noen så eller hørte oss. Da vi hørte at vaktbåten kjørte bort fra vår retning, rodde vi alt vi orket ut mot det åpne havet. Alt var gått bra så langt, vi fire var de yngste om bord, 16 og 17 år gamle. Rømmingen hadde vi planlagt over noe tid og mente at vi skulle klare å komme fram til Gambia, en engelsk koloni lenger syd på kysten. Vår plan var å ro rett ut, helt til vi mistet synet av land, og så ro sydoover, men om morgenen så vi fremdeles land, og vi fortsatte å ro. Alt gikk ganske bra helt til den andre natten. Vi rodde hele tiden, torde ikke å bruke det lille seilet vårt i frykt for å bli oppdaget. Et kompass som vi hadde tatt fra skipet, gjorde at vi greide å holde retningen sydoover. Først den siste natten skjedde det noe som kunne gått galt. Vi var ennå et godt stykke fra kysten. Det var stummende mørkt, men på avstand kunne vi høre sjøer som brøt.

Plutselig var vi oppe i et inferno av frådende sjøer, de store tunge bølgene feide oss av gårde. Vi klarte ikke å styre lettbåten, den var som et nøtteskall. Den tok inn masse vann, og vi øste for livet for å holde oss flytende. Vi prøvde å dekke over noe av båten med det lille seilet, men det var til liten nytte, og vi hadde nok med å holde oss fast. Så fant en av oss på at vi skulle tenne et nødbluss, (en trestikke med fosfor som finnes i alle livbåter) for å tilkalle hjelp. Etter det intense lyset som brant en god stund, ble det enda mørkere. Men vi hadde i alle fall fått et overblikk over de store dønningene og mente at det var sandbanker som dønningene brøt over.

Vi forsøkte å styre unna, og etter hvert ble sjøen smulere, det var mye hai i farvannet, og vi kunne lett ha endt som haimat. Da det lysnet kunne vi se land, vi rodde sydover hele dagen. Mot kvelden dukket det opp et nes i synsranden, og vi mente at det var dit vi skulle. Omgivelse kunne ligne innløpet til en elv, og det var riktig.

Vi hadde ankommet Gambiafloden, og vi gikk i land på en sandstrand. Vi var litt svimle og ustøe etter å ha sittet i lett båten i nesten 3 døgn.

Straks ble vi anholdt av soldater som befant seg i nærheten, og lettelsen var stor da vi hørte at de snakket engelsk. Vi hadde nådd friheten. En engelsk offiser som snakket litt svensk, forhørte oss om forholdene i Dakar og flere andre ting. Vi fikk god pleie, og etter noen dager ble vi sendt med skip til Freetown, en engelsk

koloni i Sierra Leone. Her var det samlingshavn for konvoier til England. Da det ikke fantes ledige hyrer på norske båter, mønstret jeg på et engelsk skip som skulle til Liverpool.

Det var omkring 65 båter i konvoien, en av disse saktegående med 7 mils fart. Etter bare et par døgn ble vi utsatt for voldsomme tyske ubåtangrep, vi hadde dårlig eskorte, dette var jo tidlig i 1941. Alle som hadde frivakt ble beordret til å sitte ved livbåtene fra mørkets frembrudd, det ble dårlig med søvn. Vi kunne se torpedoene i morilden, det var jo nifst, en gang passerte 2 torpedoer bare noen favner utenfor oss, de gikk inn i en gammel engelsk slagkrysser som måtte avbryte eskorten og søke nødhavn. I løpet av 2 uker hadde vi mistet 15–16 skip. Det skipet jeg var om bord på, M/S Indochina var hurtiggående og kunne gjøre 18 mil

Sverre Solberg på dekk på M/S Duala.

på last, og vi ble nå beordret til å bryte konvoien og gå til Halifax i Canada. Derfra ble en ny konvoi dannet. HX 121 gikk fra Halifax 16. april med kurs for England. Med i konvoien var også den norske tankbåten M/T Caledonia. Alt gikk bra helt til 28. april da vi møtte innseilingseskorten. Fire tyske ubåter hadde lagt seg klar til et dristig angrep i fullt dagslys midt på dagen. Først ble et tankskip torpedert og satt i brann, deretter ble et engelsk tankskip med bensin torpedert og nesten samtidig M/T Caledonia, som så vidt greide å styre unna bensinbrannen, men ble så torpedert, og vi gikk så nærme med vårt skip at vi kunne høre redselskrikene da livbåtene drev inn mot bensinbrannen. Det var en grusom opplevelse, men vi kunne ikke gjøre noe for å hjelpe. Noen av dem som ble reddet fra M/T Caledonia ble satt i land i Skottland 1. mai. En av de tyske ubåtene ble senket. Vi ankom Liverpool 2. mai 1941. Endelig var jeg kommet til England. Immigra-

sjonsmyndighetene tok hånd om meg, fordi at jeg kom fra fiendtlige område. Jeg ble forhørt og sikkerhetsklarert, og slapp fri etter et par dager. Da tok jeg inn på et hotell i London. Bare noen dager senere, natten mellom 10. og 11. mai, opplevde jeg et av de verste bombeangrepene som tyskerne rettet mot London, nesten 500 fly deltok i bombingene. En bombe landet også like ved hotellet mitt, den blåste ut nesten alt av vinduer, men vegger og tak ble stående. Voldsomme branner herjet, og mange mennesker ble drept.

Jeg meldte meg straks til tjeneste i Flyvåpenet, og ble sendt over til Little Norway i Canada. Det var treningsleir for Det norske Flyvåpen. Jeg fylte 17 år den dagen vi avsluttet rekruttskolen 10. juli 1941. Siden gikk jeg på teknisk skole og fikk opplæring som våpenmekaniker.

Etter skolegang gikk turen tilbake til England for krigstjeneste. Vi bygget der

Bildet er tatt i 1944 på overfarten fra England til Frankrike.

i januar 1942 opp 332N skvadron med Spitfire jagerfly, og opererte i England til sommeren 1944. Jeg tjenestegjorde med denne flyskvadronen de neste 2 årene i Syd-England. Våre fly opererte da over den engelske kanal og inne på kontinentet, mest som eskorte for store bombefly, men også angrep på fiendtlige skip og andre mål på bakken.

Sommeren 1944, i forbindelse med den store invasjonen i Normandie i Nord-Frankrike, ble vi forflyttet over der etter at et brohode var sikret. Det var en meget primitiv flyplass, bare en flystripe på et jorde som var belagt med stålnetting. Foruten våre egne fly ble også flystripa brukt av allierte transportfly som brakte sårede soldater tilbake til England. Det var mye grusomt å se, men verst var kanskje likstanken som oppstod i sommervarmen, det var ikke alltid tyskerne hadde tid til å begrave sine falne ordentlig. Det brøt også ut en dysenterilignende epidemi, og mange av oss ble virkelig dårlige. Vi bodde i telt der hvor vi kunne finne en plass til det, og livet var jo primitivt. Men jobben vår var å holde flyene i gang, det ble lange dager, og nettene måtte også tas i bruk for å holde krigen gående. Det var harde kamper nær oss borte i Falaise-området, hvor store tyske styrker ble omringet og etter hvert tatt til fange, men det var også en mengde tyske lik som ble liggende en uke eller mer uten å bli begravet. De allierte fikk omsider overtaket, og tyskerne måtte trekke seg tilbake østover og nordover, og vi fulgte med fronten opp i Nord-Frankrike, gjennom Belgia og etter hvert til Holland.

Det var blitt desember og juletider. Vi lå oppe i Holland på Woensdrecht, litt nord for Antwerpen i Belgia. Tyskerne hadde satt seg fast i Holland, og de allierte

greide ikke å bryte gjennom de tyske forsvarslinjer. Været var dårlig og vi fikk ikke brukt flyene våre. Tyskerne hadde i sin desperasjon startet en offensiv gjennom Ardennene, hvor hensikten var å skjære tvers over Belgia til Antwerpen for derved å stoppe de alliertes forsyningslinjer, dermed hadde også vi blitt omringet. Vi var i full beredskap til å trekke oss tilbake ned i Belgia. Men tross dystre stunder og krig så hadde vi fått rigget opp et juletre, og på julaften gikk vi rundt juletreet med geværet på skulderen og sang «Deilig er jorden», det var jo et paradoks, men jul er jul enten vi er her eller der. Vi kan takke vår feltprest, Sverre Eika, for denne julekvelden, han var en grepa kar, hadde vært fotballsparker i gamle dager, og var mange år som sjømannsprest.

Men været bedret seg, tyskerne ble slått på flukt, men det tok ennu over fire måneder med harde kamper både i Nord-Holland og innover i Tyskland før de måtte overgi seg. Hitler var død. Han hadde tatt sitt eget liv. Og freden var et faktum etter at tyskerne også hadde overgitt seg i Norge den 8. mai.

Vi var nå stasjonert oppe i Nord-Holland ved Enschede-Twente området ved den tyske grensen, og vi hadde håpet å fortsette videre gjennom Tyskland til Danmark og hjem derfra. Men det ble bestemt at vi skulle tilbake til England og videre over Nordsjøen hjem til Norge. Jeg hadde det siste året tjenestegjort ved den engelske 66 RAF-skvadronen som var tilknyttet vår norske 132 Wing, og fikk således ikke følge med det andre norske personellet til Norge, 17. mai. Det tok litt lenger tid for meg, men jeg var hjemme 28. mai 1945. Jeg var da nesten 21 år og myndig, manglet bare en og en halv måned til 10. juli. Jeg kom med et Dakota transportfly og

mellomlandet først på Sola ved Stavanger og derfra til Fornebu. Jeg dumpet inn på kjøkkenet til mor og far en dag de satt og spiste middag, og de hørte på radioen for om mulig å høre noe nytt om meg. De hadde ikke hørt fra meg bortsett fra 2 Røde Kors-brev som jeg fikk sendt under krigen.

Men her var jeg spill levende, riktignok mer enn 5 år eldre siden jeg reiste, men dog i live. Men det var skår i gleden også i vår familie. Min bror Kristian Magnus omkom da skipet han var på, D/S Christian Mikkelsen, ble torpedert i Middelhavet 26. september 1943. Også min farbror Christian omkom da M/S Jamaica ble torpedert i Atlanteren 7. mars 1943.

Tiden etter krigen

Da jeg dimitterte fra flyvåpenet før jul i 1945, tror jeg at det ble en like stor belastning for meg å møte det sivile samfunnet som det hadde vært å gå inn i krigen. Jeg kom bort fra alle de gode kameratene, mange hadde jeg kjent i 4 år, vi var en meget sammensveiset gjeng som hadde delt sorger og gleder i alle disse årene. Jeg var meget usikker og hadde vanskeligheter med å tilpasse meg i dette

nye samfunnet. Det var vanskelig å vite hva en skulle begynne med, min første yrkesskole var jo krig, så hva skulle jeg begynne med. Jeg hadde litt forskjellige jobber her og der, men jeg trivdes ikke helt med noe. Jeg må innrømme at det var en lettelse da jeg ble innkalt igjen til tjeneste i flyvåpenet vinteren 1947–48, den kalde krigen hadde begynt.

Mens jeg tjenestegjorde på Gardermoen benyttet jeg tiden til å lese realskolepensumet og tok eksamen som privatist på Ullensaker Høgere Almenskole. Jeg hadde jo bare 7-årig folkeskole fra før.

Den kalde krigen hadde begynt, og Forsvaret skulle rustes opp i Norge. Det ble et stort behov for befal av alle kategorier. Jeg fikk tilbud om flyteknisk skole i England, skolen varte i 2 år, og etter eksamen ble jeg tilsatt som fastlønnet offiser med løytnants grad. Jeg tjenestegjorde fram til sommeren 1955.

Samhørigheten mellom krigsveteranene består selv nå mer enn 50 år etter krigen. En forening ble startet her i Vestfold i 1966 av noen veteraner fra Marinen: Thorleif Jansen, Garman Malmin og

FAKTA om Sverre Solberg (1924–2003)

Sønn av murer Olaf M. Solberg fra Botne og Ingebjørg Kettilsen fra Seljord i Telemark. Han vokste opp med 3 søsken på gården Mellom Bakstvål som foreldrene kjøpte i 1923.

Mønstret ut i utenriksfart like før krigen, ennå ikke fylt 16 år.

Etter aktiv krigstjeneste tilbake til Norge i 1945. Tjenestegjorde i flyvåpenet fra 1947 til 1955.

I 1949 giftet han seg med Martha Hansen fra Svinevoll. De drev farsgården Mellom Bakstvål fra 1961 til sønnen Robert overtok i 1976.

De fikk 5 barn: Inger Marie, Robert, Thor, Odd-Henry og Sidsel.

Han skrev ned sin historie i år 2000, da var han syk og døde i 2003.

Cornelius Nilsen, og foreningen fikk navnet «Vestfold Krigsveteranklubb 1940-45». Det ble etter hvert mange medlemmer, nesten 800 fra Vestfold fylke. I lovene står det: Medlemmer kan bli de som seilte i handelsflåten eller tjenestegjorde i de væpnede styrker under alliert kommando. Felles skjebne, felles mål, gjensidig tillit til hverandre i vårt daglige virke der ute under krigen skapte et kameratskap, et vennskap som vokste i styrke gjennom hele krigen, et vennskap som er fylt av minner, lyse og triste.

Men det som binder oss sammen lever videre. En klubb av veteraner som vet at de har vært med på å skrive norgeshistorie, veteraner som alltid vil huske det som krigen gav oss, av godt og vondt, men hvor det gode og det lyse vil dominere. Og la meg få ta med til slutt, det vakreste av alle minner, «Gjensyn med et fritt fedreland i 1945».

Takk til Sverre Solbergs datter, Inger Marie (Mia) Olsen, som har bladd i etterlatte papirer og foto og delt med oss slik at denne artikkelen kunne publiseres.

Bredbånd - Nettverk - IT

Re-Nett
.no

**Din lokale leverandør av
bredbånd og IT-tjenester!**

Tlf 330 60645 post@re-nett.no

JERNIA
REVETAL

Alt på ett sted

REVETAL JERNVARE AS

Tlf. 33 06 28 70 • www.jerniarevetal.no

-din malings- og jernvareleverandør

***Alt i landbruksreparasjoner
Salg av deler, redskap og dekk***

kloppverksted@online.no
Østre Hole 2, 3175 Ramnes

950 33 873
33 39 64 33

Klopp Verksted AS

Glasshytta i Vivestad

Lager kunstglass
for hverdag og fest

Velkommen til verkstedutsalget.

Åpningstider:

tirsdag til fredag: 10-16

lørdag: 11-15

www.akglass.no og facebook

**Samme lave pris
i butikk som på nett**

Revetal

33 06 26 55

www.power.no

Mester med hammer, med vater og sag.
Bygger og ordner, kjenner sitt fag.
Nybygg og tilbygg, hus, hjem og hytte.
HUSK! Når det gjelder, få fagfolk til hjelp og nytte.

Odd Hermansen
Mob. 952 58 478

Kristian Gran
Mob. 951 46 975

Åtti år siden 9. april 1940

– evakuerende fra byene fylte stuer og kammers i bygdene

Trygve Gran

Den som har opplevd 9. april 1940 og dagene som fulgte, glemmer det aldri. Vårt rolige liv og trauste hverdag ble brått forandret. De voksnes angst og usikkerhet preget i mindre grad en 7-åring. For meg er det de nye og spennende opplevelsene som sitter sterkest i minnet.

Vi våknet tidlig om morgenen 9. april av flydur og dumpe drønn, noen kraftigere enn andre. Foreldrene mine trodde det måtte være en militærøvelse og var ganske rolige. Først kl. åtte slo vi på radioen og fikk høre om tyskernes angrep og okkupasjon. De fleste var totalt uforberedt på at noe slikt kunne skje.

Det gikk ikke lang tid før vi så følgene av tyskernes innmarsj: Mens tyske fly strøk over hustakene, kom det bilkaravaner med evakuerende fra byene. Jeg hadde aldri sett så mange biler på en gang og kunne ikke fatte at det fantes så mange biler i hele verden.

Nå ble det folksomt på bygdene! Mange bodde ganske trangt fra før, men stuer, kammers og bryggerhus ble fylt opp. Det virket som folk visste hvor de skulle, mange hadde familie og venner som de tok inn hos. Slik var det også hos oss, vi hadde familie på Horten, og flere av dem kom i løpet av dagen. Da huset vårt egentlig var fullt, kom det ei dame med en liten gutt. De fikk naturligvis bli, men de dro igjen etter få dager, trolig til et sted der det var mer plass.

Dagen ble ekstra anspent for oss. I tillegg til nær og kjær familie på Horten, var også mormor på besøk der hos sin søster og svoger. De hadde ikke telefon, så det var umulig å få kontakt med dem.

I ettertid fikk vi vite at de hadde blitt svært skremt av det som skjedde på havna, og de ville ut av byen så fort som mulig. Til tross for at de var godt voksne, tok de bena fatt mot Borrevannet, de så dette som den beste løsningen. De var ikke alene om det. Det var snø både på jordene og i skogen, og på Borrevannet var det is. Men ville isen holde? Det var de ikke sikre på, så for sikkerhets skyld dro de med seg en grantopp som kanskje kunne være til hjelp om en eller fler av dem gikk gjennom isen. Isen holdt, og de kom seg velberget over og fikk gitt beskjed til morfar som hentet dem hjem til trygge Jerpetjønn. Og resten av familien var svært lettet over at alle var i trygghet.

Av familien fra Horten som kom til oss, fikk vi vite mer om det som hadde skjedd der i morgentimene. De hadde våknet av kraftige smell kl. 5 om morgenen. Fra huset sitt i «åsen» hadde de panoramautsikt over havneområdet. Der

lå marinefartøyet «Olav Tryggvason» i skuddveksling med et tysk krigsfartøy. Den tyske båten ble truffet slik at den eksploderte med et voldsomt smell, og trykkbølgen rystet hele huset slik at potteplantene i vinduskarmen ble slengt inn i huset. (Arnt Hvitsten har fortalt i Re-minne 2009 om sine opplevelser som ung rekrutt i Horten 9. april 1940.)

Det som hendte på Horten og mange andre steder skapte kaos, frykt og til dels panikk, og det var ikke så rart. Mange trodde at «engelskmannen» ville komme og jage tyskerne ut av landet, dette var en av grunnene til at så mange ville fortest mulig ut av byene og opp på landet.

Til nabogården kom det ei mor med to døtre omtrent på min alder. Disse måtte jeg bli kjent med! De så nok på meg som en «himfødning» som de hadde moro av å erte,

men etter hvert ble vi gode venner og lekekamerater. Det jeg ikke visste, var at faren deres ble drept 9. april da panserskipene «Eidsvoll» og «Norge» ble senket ved Narvik. Faren var befal på ett av skipene.

På en annen nabogård kom det en familie med en liten gutt. Gutten var svært interessert i alt som foregikk i fjøset, og han lærte seg navnene på alle kuene. Han fulgte nøye med når kuene ble melka, men oxen ble ikke melka, og det lurte han på. Røkteren fortalte at oxen ble melka bare hver søndagsmorgen, og da melka den fløte. Det syntes gutten var en grei forklaring.

Etter hvert ble livet mer normalt igjen, men som det var tidligere ble det ikke. De evakuerende dro hjem igjen, men det gjorde ikke tyskerne, og de tok mer og mer kontroll.

Rådgivings – og regnskapstjenester for næringslivet og landbruk i Vestfold og Telemark

sagaservices
Saga Regnskap og Rådgivning

Næringsssenteret, Gamleveien 1, Revetal. Tlf. 33 06 46 40
Avdelingsleder Hilde Elin Berg tlf. 989 03 859
revetal@sagarr.no

Motoren trives best med frisk olje og rent filter

Alle bilmerker er velkomne

***Vi tar
vare på
bilen
din!***

- Merke-Service med stempel i serviceheftet
- Fornøyd garanti betyr at bilen er riktig reparert og kontrollert
- PKK/EU-kontroll
- Reparasjoner
- Service
- 4 hjulskontroll
- AC-service
- Biltilhenger utleie
- Dekkhotell
- Ruteskift
- Eksos
- Startbatterier på lager

Lånebil mens bilen er på verksted

www.bilxtra.no

BilXtra
verksted

RE AUTO

Hvitsteinveien 130
3174 Revetal

Telefon 994 97 509
post@reauto.no

Nærmere info på våre nettsider: www.modellers.no

Radiostyrte
BILER, DRONER
FLY, BÅTER
og mye mer!!

Besøk oss på Revetal. VELKOMMEN!

MODELLERS

Telefon / E-post

Telefon 33 37 80 00
Telefontider 10:00 - 16:00 (mandag til fredag)
E-post post@modellers.no

Åpningstider

Mandag-fredag 09:00 - 17:00
Lørdag 10:00 - 15:00

Butikken på Revetal

Norwegian Modellers AS
Revetalgata 3
3174 Revetal

Opp med kongen!

Trygve Gran

«Opp med kongen sette'n på plass, ned med Quisling putte'n i dass» deklamerte vi med høy røst. Vi var jo patrioter! Quislinger var forrædere, jøssinger var helter. Vi hadde et symbol som vi skar inn i trær og vegger: En stor V, inne i den en H og tallet 7 inne i H. Haakon 7. skulle vinne!

Allerede første krigsvinteren fikk alle pålegg om å blende. Alle vinduer måtte dekkes med svart blendingspapir montert som rullegardiner. I fjøs og stall ble det brukt sekker. Gatelys og utelamper fikk en langvarig hvilepause, og til og med billysene måtte blendes slik at det kun ble en liten lysstripe igjen. Byer og bygder ble totalt mørklagt. Dette fordi allierte fly ikke skulle orientere seg etter lys på bakken. Fra høsten 1940 til høsten 1942 innførte tyskerne sommertid hele året. Da var det fryktelig mørkt når vi gikk til skolen om morgenen. Det var også skrekkelig kalde vintre de første krigsåra, ned mot -40 grader. På skoleveien diskuterte vi om kulda også var tyskernes skyld, vi kom til at uten skyld var de ikke!

En kveld faren min bar inn ved, hadde han lyset på og skjuldøra stående åpen. Da var tyskerne der. Far ga med noe skjelvende stemme beskjed til oss «tyskerne kommer», og så gikk han ut for å møte dem. Tyskerne ga kontant beskjed om at han måtte blende, og så dro de igjen. En mer lystig episode skjedde på et småbruk i nabolaget der det ikke var innlagt elektrisk lys. Eieren hadde plassert

parafinlampa i kjøkkenvinduet, og så kom lensmannen forbi. «Hime hos mæ ere så mørst atte jæ nesten itte ser hanna for mæ, å så kommer den lænmanns-tosken å sier atte jæ ske blænne», freste mannen.

Tyskerne tok raskt kontroll over NRK og avisene, men de som hadde radio fikk nyheter på norsk fra London. Dette var nok en torn i øyet på de tyske propagandasjefene, så høsten 1941 måtte alle levere inn sine radioapparater. Det var ingen vei utenom, tyskerne hadde full oversikt over alle som hadde radiolisens. Men noen hadde to apparater og leverte naturligvis bare det ene, og de hadde tilgang til London-nyhetene under hele krigen. Nyhetene ble bragt videre med illegale aviser. Jeg savna radioen med blant annet barnetimen om lørdagene med Oskar og Truls.

Vi måtte også levere inn en vital del av separatoren. Melka skulle leveres, ikke separeres. Vi hadde to separatorer, så vi kunne levere fløte til barnedåper og konfirmasjoner. Naboer kom også og fikk separert melka. Det var ofte min jobb å sveive separatoren.

Rasjonering og krisevarer

I krigsåra var det knapphet og rasjonering på nesten alt av matvarer og forbruksartikler, selv om det meste var erstatninger og krisevarer: Kaffeerstatning, margarin basert på sildeolje, B-såpe, svart sirup som nærmest var melasse (det smakte ikke så godt, men det tok bort sildesmaken av margارين). Da var det bedre med hjemmelaga syltetøy av tyttebær og epler uten sukker, selv om det var surt. Vi ventet oss til det meste. Mange kokte «kaffe» på brente erter, og noen stekte kålrot-skiver i tran og kalte det for biff. I byen kunne vi kjøpe is laget av skumma melk eller sur saft. På «skomerkene» kunne det kjøpes sko med tresåler og «overlær» av fletta papirhyssing eller fiskeskin. Papirsko kollapsa ved det første møtet med duggvått gras eller en sølepytt, og fiskesko holdt ikke stort lenger.

Tvangslevering av matvarer

Under hele okkupasjonen ble bøndene pålagt å levere kjøtt og fleisk, poteter, stråfôr og korn. I tillegg til egen befolkning gikk mye av dette til å holde liv i de tyske styrkene i Norge, som var ca. 300 000 mann, samt de mange krigsfangene som kom etter hvert. Mye ble visst også sendt ut av landet. Samtidig var Norge avskåret fra all import av matvarer og dyrefor som landet var sterkt avhengig av, da som nå. Uten kunstgjødsel ble avlingene betydelig redusert, og husdyra kunne ikke yte sitt beste uten fullverdig fôr.

Grunnlaget for tvangsleveransene var den enkeltes disponible arealer av dyrka jord og størrelsen på besetningen. Lokale kontrollører, som oftest var vanlige bønder, ble pålagt den sure jobben å telle husdyr og kontrollere slaktevekt og kornbeholdning.

*Damesko med hæl. Krisevare av fiskeskin. Foret med grov papirstrie. Papirsåle innvendig.
Foto: Samling Haugalandmuseet, ARQ.00747.*

Jeg var med på det meste når det kom slikt besøk. Som regel var kontrollørene ganske romslige og leita ikke opp dyr og kornsekker som var lurt unna, men på den måten tok både eierne og kontrollørene store sjanser. Det kunne komme etterkontroller med strenge straffer hvis ikke alt var i orden. Også på møllene var det restriksjoner og kontroll, men de greide å lure myndighetene slik at alle fikk malt kornet sitt. For de fleste, uansett posisjon i samfunnet, ble det en stille protest og også en «kunst» å finne alle smutthullene.

«Skutt blir den ...»!

Høsten 1944 ble det en svært tilspissa situasjon rundt tvangsleveringa av poteter. Tyskerne var i desperat mangel på mat til sine styrker på alle fronter, og poteter var en viktig matkilde. Fra Vestfold var kravet at det skulle leveres 18 000 tonn poteter. Etter en svært regnfull høst var det ikke mulig å etterkomme dette, rett og slett fordi det ikke fantes så mye poteter.

«Tyskerpotetene» skulle etter sortering pakkes i papirsekker. Ramnes sin andel av disse sekkene lå lagra i stallen ved herredshuset i Ramnes. Her brøyt ei sabotasjegruppe seg inn og gjennomhugg sekkene med øks. (Sekker ble også ødelagt andre steder i Vestfold, trolig som en smitteeffekt fra Ramnes.)

Sabotasjen vakte et voldsomt oppstyr blant tyskerne, til og med på høyt nivå. Takket være avlytting av tyskernes telefoner vet vi en del om dette. (Kaare Frøland har skrevet om dette i Ramnesiana 1986.) Formannen i Ramnes Forsyningsnemnd ble arrestert. Han ble forkynt at dersom ikke bøndene i Ramnes leverte det pålagte kvantum poteter, ville 10 Ramnes-bønder bli skutt på Tønsberg torv!

Etter at leveringskvantumet for Vestfold var redusert til 8 500 tonn, ble det fastsatt en leveringsdato. Vi fikk utlevert sekker som hadde merker etter øksehugg, men som likevel var brukbare. Jeg var med på potetsorteringa, og jeg var med leveringsdagen. Da kom det en liten karavane av rekvirerte lastebiler, alle med tyske vakter. Hvor mye poteter ble så levert til tyskerne fra Vestfold denne høsten? Trolig «kun» 3 500 tonn! «Der intet finnes har selv Fanden tapt sin rett», heter det. Men mye av potetavlinga fant nok andre veier!

Matauk og byttehandel

Selv om det var mangel på nesten alt, var det for det store flertall mat som var det viktigste. I tillegg til det som landbruket kunne levere av matvarer, var fisk et livsviktig mattilskudd. Mange var også flinke til å utnytte egne muligheter. I hagene ble det foruten frukt og bær også dyrka poteter og grønnsaker, villagriser ble et begrep og mange hadde kaniner. Fra skog og utmark ble det henta bær og sopp. Fra byene dro mange ut på landet og gikk fra gård til gård for å kjøpe mat. På våre kanter var det særlig damer fra Horten som kom måned etter måned, år etter år, så noe fikk de vel kjøpt. Vi kalte dem «hamstringskjerringær», og det var ikke pent, for det var sikkert mange som sårt trengte en matbit.

Det fantes også oppkjøpere av matvarer, og det var bønder som utnyttet situasjonen og solgte til svartebørspriser, spekeskinker skal ha blitt omsatt til skyhøye priser. Tidligere var det vanlig å henge ut skinkene på nordveggen til speking om våren. Dette var det noen som merka seg, og så forsvant skinkene «i nattens mulm og mørke». Ei fattig småbrukerkone i nabolaget hadde et kalveslakt hengene i

skålen. Dette skulle gi et sårt tiltrengt tilskudd av kontanter, men slaktet forsvant ei natt.

Manglende forbruksvarer av alle slag førte til en utstrakt byttehandel. Avisene hadde mange bytteannonser, og de som dro rundt for å kjøpe mat, skjønte at sjansene økte hvis de hadde noe fristende å bytte med. Jeg husker at ei dame som ble gjenkjent som ei prestefrue fra Horten, hadde spretta opp mannens prestekjole. Dette var godt stoff, og et godt byttemiddel.

Passkontroll

Tidlig under okkupasjonen kom det krav om at alle voksne måtte ha pass. Jeg så aldri foreldrene mine så morske som de var på disse passbildene. Etter dette hadde tyskerne jevnlige passkontroller. Nærmeste nabo hadde gått opp til Myrekrysset i middagshvila for en prat med kjentfolk. Da kom det en tysk patrulje som skulle se passene. Naboen var i

arbeidsklær og hadde ikke passet med. Han fikk med nød og neppe overbevist tyskerne om at han nesten var på egen eiendom og unngikk å bli arrestert.

En fetter – Alf – hadde en mye styggere opplevelse. En kveld ble han på sykkel stoppa av en kontrollpost på Svinevoll der det var både tysk og norsk mannskap, og han hadde ikke passet med. Alf pekte mot Vika og fortalte at han arbeidet og bodde der, og han fikk lov til å dra dit for å hente passet. Han sykla av sted, men han ble straks kalt tilbake samtidig som det ble skutt et varselskudd. (Trolig fordi at han sykla i en annen retning enn han hadde pekt, men han måtte jo følge veien.) Alf turte ikke å stoppe, og tyskerne begynte å skyte så kulene suste og slo ned i veien. Han kom seg over brua og krøp i veigrava opp til Nordre Vika (der Vika Landhandel var og er), der grov han seg ned i høylaet og ble liggende til dagen etter.

Eksempel på legitimasjonskort fra 1941. Foto: Våle historielags bildearkiv.

Tidlig neste morgen kom mannskapet som hadde hatt kontrollen på Svinevoll, til Vika for å leite etter Alf. Han var ikke der, men de fikk greie på hvor foreldrene hans bodde. Da de kom dit, skøyt de et skudd i veggen. Der i huset visste de ingenting. Jeg husker at onkel og tante fortalte at de ble både redde og sinte da de ble konfrontert med det som hadde skjedd. «Dere kunne jo ha drept gutten», sa onkel. Og det var nære på!

Hvem var verst?

Jeg var veldig nysgjerrig på tyskernes fly, biler og motorsykler etter krigsutbruddet. Ikke var jeg redd heller, men etter hvert som jeg fikk mer greie på at tyskerne bomba og drepte både soldater og vanlige folk, ble jeg mer skremt og gjemte meg når de kom på veien. Så gikk det opp for meg at de norske nazistene var farligere, de kunne være angivere og det som verre var.

Et eksempel på angiveri fikk vi ganske nær oss mot slutten av krigen da det på en nabogård kom en ny gårdsgutt. Det hendte at vi møtte ham når vi gikk på skolen om morgenen, så vi visste hvem han var. En dag var gutten plutselig borte. Blant det som lå igjen etter ham, var ei liste over de i bygda som hadde illegale radioapparater. Ryktene fortalte at milorg hadde fått greie på hva han dreiv med, og at han hadde blitt skutt. Det som er sikkert, er at det etter frigjøringa ble leita etter ham i et grustak i Andebu, men uten resultat den gangen.

Nå må du være snill gutt

En gang jeg gikk hjem fra skolen og var nesten hjemme, kom det to voksne karer etter meg. I det de passerte meg sa den ene av dem: «Nå må du være snill gutt ellers så skyter vi deg!» Jeg ble fryktelig

redd, og redselen ble ikke mindre da jeg så at de svingte inn hjemme. Jeg turte ikke å gå inn, så jeg la meg på kne bak huset og ba til Gud om at det ikke måtte skje noe. Først da jeg så at karene gikk igjen våget jeg meg inn, og der var alt i orden. Karene ville kjøpe mat, men det fikk de ikke. Det var uvanlig at det kom mannfolk i slikt ærend, og de hadde heller ikke noe å ha matvarer i. Jeg har aldri forlatt tanken om at disse karene hadde en annen agenda enn å kjøpe mat.

Juletreffest på Vonheim

I min oppvekst var det ikke noen organiserte aktiviteter for unger. Dette skyltes ikke okkupasjonen, for det hadde aldri vært noen slike tiltak på våre kanter. Det vi ikke visste noe om, var heller ikke noe savn. Likevel var det stor stas når det var «noe å gå på». Dette var som regel en basar i løpet av året, og så var det juletreffest – årets høydepunkt for unger og mange eldre. Under krigen hadde folk et stort behov for å komme sammen på denne måten fordi all aktivitet i lag og foreninger var lagt ned.

Den årlige juletreffest på Vonheim var det skolen som arrangerte, og det var elevene som sto for underholdningen. Slik var det også den siste krigsvinteren. Vi sto fire gutter sammen på scenen og skulle lire av oss en tekst i tur og orden, og på signal fra læreren skulle vi forlate scenen. Jeg hørte ikke signalet, og jeg merka ikke at de andre gikk. Da jeg omsider oppdaga at jeg sto der mutters aleine, heiv jeg meg rundt og storma ut, til stor munterhet fra publikum. Det er den eneste gangen jeg har gjort lykke på scenen!

Det var selvfølgelig gang rundt juletreet med mange ringer, det var spisepause i

en eim av medbragt eggemat, og unger i fri dressur i pausen. Og hva hadde nissen med til oss? Ei flaske sur brus til hver, men ingen sure miner for det, vi skjønnte at dette var det eneste som kunne skaffes.

Så var festen over og unger og voksne dro hjem, men ungdommen ble igjen, de ville ha mer moro når de endelig hadde kommet sammen. Dette var ikke lov, og læreren og skolestyreformannen som hadde ansvaret ba og trua, men til ingen nytte. På denne tida var det utkobling av strømmen om natta fra kl. 22, så det var rigga opp batteristrøm. Neste trekk fra lederne: «Vi tar lyset om ti minutter, kom dere ut!» Ingen gikk og mørkt ble det, men straks var det noen som tente lysene på juletreet. Nå begynte en annerledes gang rundt juletreet – noen gikk foran og tente på lysene mens læreren og skolestyreformannen kom bak og blåste ut lysene til vill jubel fra de unge. Først da lederne samla sammen juletrelysene og det ble totalt mørklagt i lokalet, dro de unge fornøyd hjem. Det hadde vært en uforglemmelig juletefest!

Flyangrep

Siste krigsvinteren var det ofte allierte fly over oss, helst i måneskinn. Vi sto ofte ute og så lysstripene som sveipa over himmelen, og sporlys som perlerader fra luftskyttsene på Horten. For å villede luft-

skytset, slapp flyene ut papirstrimler med et lysreflekterende stoff. Disse strimlene samla vi i store mengder på jordene våre.

I februar 1945 ble Horten Verft bomba. Da lysbombene ble sluppet i fallskjerm over verftsområdet, ble det nesten som lyse dagen. Vi kunne også høre smellet fra bombene. Verftet ble sterkt skadet, men kirken som står tett ved ble spart. Det var heller ingen nordmenn som mista livet.

Så heldige var de ikke på Vallø et par måneder seinere. Her fulgte vi dramaet fra soverommet, og også her så vi lysbombene i lufta. Målet var oljeraffineriet, men bombene traff i stor grad boligområdet. Mange mennesker ble drept, 53 norske og et ukjent antall tyskere. Ekstra tragisk var det at dette skjedde bare to uker før frigjøringa.

Fred!

De siste dagene av okkupasjonen var jeg på sykehuset i Tønsberg der jeg fikk operert bort blindtarmen. I Tønsbergs Blad leste vi at Hitler var død, og at tyskerne i Danmark hadde kapitulert. Det store og altoverskyggende spørsmålet var: Ville det samme skje i Norge, eller ville tyskerne her kjempe til siste slutt?

Jeg kom hjem med freden!

REVETAL GLASSERVICE a.s

Tlf: 33 06 25 96

Glassmesterarbeid - Balkonginnglassing - Bilglass

Gamleveien 1A - www.revetalglasservice.com

Bilglass

- Steinsprutereparasjon
- Ruteskift - Kalibrering
- Lånebil

Glassmesterarbeid

Balkonginnglassing, Rekkverk, Vindskjerming,
Bytte av isolerglass, Interiørglass, Dusj, speil,
kjøkkenglass, skyvedører, Gittersystemer,
Dørautomatikk, diverse glass arbeid etc.

Alt i glass Kundefokus og kvalitet

Se vår hjemmeside eller stikk innom vår butikk for mer

RE REVISJON

REVISJON & RÅDGIVNING

tilbyr først og fremst revisjonstjenester
til de revisjonspliktige. Men vi tilbyr også andre tjenester:

- Skatte- og avgiftsrådgivning
- Bedriftsøkonomisk råd-givning
- Budsjettering og kontroll-rutiner
- Valg av selskapsform
- Stiftelse av selskaper
- Kjøp/salg av virksomheter
- Fusjon/fisjon etc.

Tlf.: 33 06 49 10 • Mobil: 98 01 15 33 • Mobil: 926 55 469
Gamleveien 1A, 3174 Revetal • post@re-revisjon.no

Vestfold Liftutleie AS

3 3 0 6 0 3 3 8

- ⊙ *Tilhengermonterte lifter*
- ⊙ *Spesiallifter*
- ⊙ *Sakselifter*
- ⊙ *Bomlifter*

480 28 816

- ⊙ *Teleskoplastere*
- ⊙ *Minigraver*
- ⊙ *Fliskutter*
- ⊙ *Diverse utleieartikler*

post@vestfold-liftutleie.no

Kopstadveien 519, 3178 Våle

www.vestfold-liftutleie.no

PILAR
REGNSKAP

Regnskap for landbruk, firmaer og foreninger
Økonomisk veiledning – budsjett – selskapsetablering

Skaugvn 2, Postboks 35, 3177 Våle
Tlf. 33 06 45 00

E-post: post.vaale@pilarregnskap.no
<http://www.pilarregnskap.no>

Da Vidar fikk et jagerfly i hue

– *nesten*

Roar Ree Kirkevold

12. desember 1968 styrtet et fullt bevæpnet jagerfly av typen Freedomfighter F5A i Gullås ved Jaresletta i Ramnes. En ti år gammel gutt gikk på skøyter på en dam på jordet. Han fikk et minne for livet, kan du si.

Løytnant Birger Wollebæk-Nielsen bodde i Drammen. Denne torsdagen var han på luftforsvarets flyplass, Rygge utenfor Moss. Været var fint og han skulle gjennomføre en trening på navigering i lav høyde sammen med den 23-årige sersjanten Bjørn Krogstad fra Enebakk. Wollebæk-Nielsen var sjefen med tittel som formasjonsleder. For ham var oppdraget ren rutine. «Eagle white» var kodeordet for treningen. Politisk var det like kaldt som barfrosten i Norge. Derfor skulle begge jagerflyene utrustes med skarp ammunisjon.

Krogstad var, tross sin unge alder, allerede en relativt erfaren jagerflyger. I dag skulle han fly et av Luftforsvarets frihetsjagere F5A til svimlende ti millioner kroner. Betegnelsen «A» betyr at jagerflyet kun har en person om bord.

– Det er derfor vi vet at han hadde god erfaring, sier flyentusiast Rolf Mørken som i 1968 var ti år og bodde på Jarberg. I voksen alder har 12. desember 1968 blitt en torsdag han ofte husker på.

Navigering i lav høyde

Dagens tema for de to jagerflyene var navigasjonstrening i lav høyde. De fløy fra

Rygge, over Oslofjorden og Horten mot Notodden og Rjukan, før de la mot høyre over Nesbyen til Dokka. Her dreide de to sørøstover til Råholt, og derfra tilbake over Kløfta, Fetsund og Spydeberg mot Rygge.

Mye tåke og lite drivstoff

Plutselig kom tåka sigende. For oss i 2020 kan det virke underlig at de ikke bare kunne lande på instrumentene sine, men virkeligheten for 52 år siden var helt annerledes. Den reduserte sikten gjorde at de ba om å få foreta en radarinnflyging (GCA). Ganske snart begynte drivstoffmengden å bli faretruende lav.

Løytnant Birger Wollebæk-Nielsen er klar når han ber kontrolløren på Rygge om å få GCA-innflygingen. De to er «low on fuel». På godt norsk holder de på å gå tomme for drivstoff. Det er nå kontrolløren på Rygge gjør en fatal feil. Han tror dette er en del av simuleringen, altså treningen, og avslår hjelpen «grunnet annen trafikk», som det heter i de nå offentliggjorte papirene hvor begge pilotene frifinnes helt.

Skrått og brått

Gyrokompasset på Birger Wollebæk-Nielsens lederfly var ca. 30 grader ute,

så innflygingen ble foretatt etter instruksjoner fra CGA-kontrolløren, men det skjer «noe sent» som det også står i rapporten. Sagt folkelig; de kom for skrått og brått på rullebane 30 på Rygge. Birger Wollebæk-Nielsen hadde ikke noe annet valg enn å beordre opptrekk og økt motorkraft. Han anmodet om været på Torp flyplass i Sandefjord, og fikk det. Så satte de to pilotene flyene på kurs mot vestfoldbyen. Problemet var at drivstoffmengden nå begynte å bli virkelig lav.

Feil flyplass

Omtrent samtidig med at de fikk kontakt med kontrolltårnet på Torp, oppdager Bjørn Krogstad lysene på en rullebane gjennom det lave tåkedekket. Han gjorde Birger Wollebæk-Nielsen oppmerksom på dette. Det Krogstad så var Jarlsberg flyplass utenfor Tønsberg, ikke Torp. Krogstad tar en venstresving så lavt han tør for om mulig å holde øyekontakten med flystripen, men mister den av syne, og må be om ny navigasjonshjelp fra Torp. Han mister nå også kontakten med sjefens fly. Det begynner å bli virkelig kritisk lite drivstoff igjen. Den unge ser-sjanten gir beskjed om dette. Svaret fra Birger Wollebæk-Nielsen var like tydelig som det var skremmende; ta flyet ut over Oslofjorden og skyt deg ut.

I skauen

Birger Wollebæk-Nielsen foretok en nødlanding på bane 18 på Torp. Men Bjørn Krogstad steg til 4 000 fot, drøyt 1 200 meter, og rettet flyet sitt mot noen gran-kledde åser som han skimtet i tåken. Høyre drivstoffsystem var nå helt tom, og venstre tank, hadde kun en skvett igjen.

For første gang i livet trykket den unge Bjørn Krogstad på den store knappen.

Bjørn Krogstad fotografert av Tønsberg Blad like etter styrtet.

Han visste hva reaksjonen ville bli, men hadde intet valg. Det ble et øredøvende brak og taket på den trange cockpiten forsvant. Sekundet etter kom et nytt brak, og både pilot og stol forlot flyet i retning rett opp.

Vi kan tenke oss den følelsen

Da fallskjermen åpnet seg, så han flyet bomme på granåsen og forsvinne førerløst mot Andebu. Det var ikke noe han kunne gjøre fra eller til. Med seg hadde han en liten gummibåt og en nødradio. Stolen var frakoplet og hadde forsvunnet i det fjerne. På vei ned, ser Bjørn Krogstad at det kommer et nytt jagerfly litt til høyre for der han selv fløy for fire minutter siden. Denne jageren gikk betydelig lavere, knapt 150 meter over bakken. Til pressen har Krogstad fortalt at han

så ned på jagerflyet som passerte faretruende nær. Han trodde det var Birger Wollebæk-Nielsen som kom for å se etter han. Noen sekunder etter ser han flyet bli smadret i Gullås vest for Jaregårdene i Ramnes. Først da han ringte Rygge fikk han greie på at fly nummer to var tomt, både for pilot og drivstoff. Det var hans eget som hadde tatt en ensom runde før det styrtet.

Vidar på skøyter

Vi skifter scene på hendelsen. Vidar Pedersen skulle feire tiårsdagen sin om et par måneder. Han går i 3B på den splitter nye Ramnes barneskole, og denne torsdagen har han vært på skolen som vanlig. Fordi det var barfrost, hadde han fått lov av mor til å ta med seg skøytene og gå ned på jordene vest for hjemmet. Det hadde nemlig demmet seg opp fin skøyteis på jordene til bonde og privatflypilot Henrik Jahre. Vidar øver på ulike teknikker helt alene ute på det store jorde

da han hører at det kommer et fly. I dag ligger Jarejordene rett under nordre innflyging til Sandefjord lufthavn, Torp, så nå ville ingen løftet et øyebryn over flydur. Men Vidar husker at han ser opp og oppdager et jagerfly.

Smellene

Plutselig smeller det, og noe fyker opp fra flyet som fortsetter videre. Vidar hadde liten peiling på fly, men instinktivt vet han nok til at dette virker svært unormalt. Han stopper opp og ser mot den stålgrå tåkehimmelen. Ned kommer en kar i en fallskjerm. Under seg har han noe som ligner en stor pakke. Senere fikk Vidar vite at det var personens redningsbåt i gummi. Vidar betrakter mannen på vei ned. Da kommer fly nummer to. Det går så lavt at Vidar husker han trodde det ville krasjlande i høyspentstrekket som går over jordet og opp åsen som de kaller Brånan. Flyet braket i fjellsiden med en serie øredøvende eksplosjoner. Flammene

Det ble en skøytetur som Vidar Pedersen aldri glemmer. Foto: Roar Ree Kirkevold

slo opp over skogen temmelig nær der Henrik Jahre og nabo Erling Jahre ryddet skog i hver sin teig.

Per Bjerke har skildret reaksjonen til de tømmerhoggerne i Re-minne 2017, side 106. Det er god lesning, for slike hendelser får fart på et lokalsamfunn som Ramnes var på den tiden. Bjerke skrev også om flystyrten i Re-minne 2007, fra side 41.

Lensmannsbetjent Odd Flaatten ble varslet, og da man ikke visste hva slags fly som hadde styrtet, fryktet man det verste, nemlig at det var et passasjerfly, fullt av folk. Flaatten rykket ut og ifølge Tønsbergs Blad rekvirerte han en ambulanse fra Tønsberg.

Bonde Kjeld Graff Hessner var også ute og hogg i sin skogteig rett ved der Bjørn Krogstad satt fast i ei høy gran rett nedenfor Thorleif Haugs gård. Folk kom stormende til fra alle kanter. Skogsarbeidere, bønder, lensmannsbetjenter og utskremte journalister fra både Tønsbergs Blad og Vestfold Arbeiderblad.

Vidar Pedersen innså at det ikke kom til å bli mer skøytetrening den ettermiddagen. Han sto helt stille, for han måtte få oversikt. Måtte ta inn over seg hva som hadde hendt og hva det betydde.

Pilot Bjørn Krogstad var like hel og ble med Graf Hessner hjem for å ringe til Rygge. Han trodde fortsatt at det var sjeften som hadde truffet Gullås i full kraft, med skarp ammunisjon, men uten drivstoff og nubbesjanse til å overleve.

Bøndene organiserte vakthold, Ramnes telefonsentral var rødglødende av folk som hadde hørt og sett eller som ville vite. Fortsatt var det slik i Ram-

nes i 1968. Damene på telefonsentralen organiserte hendelser fra krasj av jagerfly i timillionersklassen, til mødres krav om at guttunger må inn å lese lekser gitt i B-klassen der Vidar gikk.

Aldri helt tilgitt

En annen guttunge, Rolf Mørken bodde på Jarberg. Til alt uhell satt han inne og gjorde lekser da det smalt. – Jeg husker smellene fortsatt, forteller han, men broren hans Vidar var 12 og fikk se hele forestillingen fra gårdsplassen der han lekte. De to brødrene løp til for å få med seg så mye som mulig. – Minstebroren vår, Arvid, var tre år. Han forlangte å få være med oss, men vi ville jo ikke drasse på småunger når flyene drøsser ned fra himmelen, sier Rolf. Arvid ble brutalt jagd inn til mor.

Først for noen få år siden, har Arvid og Rolf snakket om dette. De er gode venner, men dypest sett har Arvid aldri helt tilgitt de to storebrødrene at han ikke fikk være med.

Uansett var det ikke mye å få med seg. Lensmannsbetjent Flaatten og diverse bønder kjeppjagde alle, store og små, som ville se og høre. Forståelig nok, for det var skarp ammunisjon om bord, og ingen visste helt når Gullås ville gå til himmels.

Vidar Pedersen tok skøytene i lissene og tuslet hjem. Han har alltid vært en robust og solid kar, og hadde sett nok. Det hadde blitt mørkt, og i morgen var det fredag den trettende og ny skoledag.

Utpå kvelden kom havarikommisjonen til Ramnes. Lederen var Gunnar Wergerland fra Hønefoss. Han var selv major og en erfaren flyger. Han organiserte proft

vakthold, og fikk startet prosessen med å sikre plassen og få ned vitale deler.

Sparte lyspærer

Her slutter den offisielle og akutte historien om da frihetsjageren F5A krasjlandet i fredelige Gullås i Ramnes. Noen dager etter brakte Dagbladet et sterkt kritisk privattelegram om forholdene på Torp. De påstår at flystyrten kunne vært unngått hvis hovedlyset på rullebanen hadde vært tent. Dagbladet skriver at «hovedbelysningen på Torp flyplass er satt ut av funksjon i vintertida angivelig for å spare belysningsutstyret for skader ved sneryddingen av plassen...

Torsdag ettermiddag begynte man temmelig febrilsk å sette elektriske lamper fra en lastebil langs runwayen, men hadde

Rolf Mørken og Vidar Pedersen finner fortsatt vrakdeler på havaristedet.

Foto: Roar Ree Kirkevold.

knappt fått ut to–tre lamper før meldingen om at Frihetsjageren var styrtet ned i Ramnes.»

Skolehelt

Vidar Pedersen visste at han hadde historien som alle, absolutt alle, ville snakke om på skolen i lang tid fremover. Skøyteturen på Henrik Jahres jorde ble opphavet til nær utallige spørsmål fra kamerater og lærere. Vidar fortalte sin historie om og om igjen. Hver gang på sin nøkterne og tålmodige måte.

Når lastebilene med flydeler hadde reist til Rygge og lokalavisene hadde fortsatt sin jakt etter bortkommende katter og husmødrenes gorotips, snek Vidar og de andre seg opp til krasjstedet. Havarikommisjonen hadde satt opp et advarselsskilt om at det fortsatt godt kunne finnes eksplosiver i området, så FORSVINN.

– Drømmen var å finne instrumenter fra flyet, innrømmer Vidar. Og han fant dem. Flere stykker. De sto høyt i kurs, men han solgte dem aldri. I løpet av 52 år har de likevel forsvunnet på både merkelige og helt naturlige måter.

Til Tønsberg med bly

– Kjell Arne, broren min, og jeg syklet til Tønsberg med bly som vi fant på åstedet. Det var ballast i flyet og ble kjøpt for gode penger av skraphandler Johansen på Kilen. Vi syklet inn og solgte tolv kilo, smiler Vidar. Uten sykkelsti og hjelm, men med sju og niaringenes iver etter å oppleve så mange sider av samfunnet som mulig.

Hva skjedde med folkene?

Rolf Mørken har virkelig gjort en stor jobb i å lete opp og systematisere informasjon om flystyrten i Gullås den 12. desember

1968. Ikke minst har han funnet spennende fakta om flere av de sentrale personene i saken.

Løytnant Birger Wollebæk-Nielsen fortsatte å fly i Forsvaret i en tid før han ble trafikkflyver i Braathens SAFE.

Sersjant Bjørn Krogstad fortsatte også litt i forsvaret før han ble helikopterpilot med frakt ut og inn til blant annet Ekofisk i Nordsjøen. Den 10. august 1991 skulle han på en rutinejobb ut til Ekofisk som så ofte før. Med seg hadde han en annen pilot og en heisoperatør. Plutselig kom rotoren borti flammebommen, og Bell 212-helikopteret styrtet brutalt i havet. Verken Bjørn Krogstad eller de to andre overlevde.

Lederen av havarikommisjonen, Gunnar Wergeland var heller ingen hvemsomhelst, har Rolf funnet ut. Samme kveld som Bjørn Krogstad skøyt seg ut over Jahre, så tok Wergeland han med hjem. Det hadde seg slik at Gunnar Wergeland og kona Marte Karine Wergeland hadde bryllupsdag, og hva passer da bedre enn å invitere med en 23-årig pilot som sikkert har ganske mye å prate om. Debriefing var jo ikke så vanlig på den tiden. Og ingen kommune hadde kriseteam som trår til når noe skjer. – Jo, bortsett fra damene på telefonsentralene da.

– I 2016 fikk jeg sporet opp at Gunnar Wergeland var død, men jeg fikk kontakt med kona, Marte Karine, på telefonen. Hun var over nitti, men husket både styrten og bryllupsmiddagen i 1968. Hun kunne fortelle at Gunnar Wergeland selv hadde skutt seg ut av et jagerfly tre år før, i 1965, forteller Rolf. Han visste altså hva han snakket om.

Fritt fall i 11 000 meter

Rolf Mørken leter videre og kommer til avisen Nordlands Fremtid for mandag 27 september 1965. Hovedoppslaget på forsiden er om 35 år gamle major og skvadronsjef ved Bodø flystasjon, Gunnar Wergeland, som var på vei fra Ørland til Sola flystasjon. Avisen har ringt ham på Molde sykehus hvor han er innlagt siden lørdag. Historien er svært spektakulær. Wergeland hørte en serie eksplosjoner fra motoren på F-86 K Sabre- jagerflyet. Ganske snart kom lukten av brann. Et svært dårlig tegn i 30 000 fot over Måndalen i Romsdal. Wergeland skyter seg ut i 11 000 meters høyde!!

Kona forteller at han trolig ikke hadde samlet beina tilstrekkelig i det han forlater cockpiten via «øvre utgang» for å si det slik. Kneskåla gikk rett og slett helt ut av posisjon. Så der stuper Gunnar Wergeland i spinn i fritt fall mot Romsdalsfjellene. Kneet er fryktelig vondt, og kona forklarer at han både måtte stoppe rotasjonen og banke på plass kneet før han foldet ut fallskjermen vel 3 000 meter over fjellene. Han landet uveisomt oppe i ei ur, og måtte ifølge Nordlands Fremtid ligge der i fem, seks timer før hjelpen kom. Avisen forteller også at det var den lille nødradioen som satte ham i kontakt med redningsfolkene, men i samtalen med Rolf Mørken, legger kona til at Gunnar Wergeland brukte et lite speil til å signalisere hvor han befant seg. Redningshelikopteret kunne ikke lande der han lå, så noen spreke soldater måtte bære majoren temmelig langt nedover ura før han kunne flys til Molde sykehus.

30 år etter denne hendelsen ringte en dame fra Måndalen til Wergeland. Hun hadde overtatt foreldrenes hus, og funnet

flystolen som foreldrene hadde gjemt i kjelleren. Til Rolf Mørken forteller Marte Karine Wergeland at de hadde stolen som en suvenir i stua i mange år, men at den var stor og uhåndterlig, at de ga den til flysamlingen på Gardermoen hvor den fortsatt er utstilt.

Stolen fra Ramnes

Pilotens stol forsvant også da Bjørn Krogstad skjøt seg ut. Disse stolene er svært kostbare, og forsvaret utlovet en dusør for den som fant den og brakte den til eierne. Det var Svein Folkvord som fant stolen helt oppe ved Grorudvannet. – Jeg husker dette veldig godt, for en gruppe soldater fra militæret hadde leir hjemme på gården, forteller han på telefon fra hjemmet i Sandnes. Mange soldater lette etter stolen. De hadde utlovet en dusør, men også gitt streng beskjed om at hvis noen fant den, måtte den ikke røres. Under setet var det nemlig en ekstra sprengladning, og man kan jo tenke seg at de nødig ville sende noen til himmels over Gullås for andre gang. Svein Folkvord fant stolen ute på ei lita slette i skogen, og sa ifra til militæret. – De sendte en ekspert fra Oslo for å detonere sprengladningen, og han kom dagen etter. Vi tjoret jagerflystolen fast på tømmerlasset og satt godt på vei hjem med den fredelige hesten foran, ler Svein. På tunet tok forsvaret over stolen, og senere fikk Svein utbetalt en dusør for funnet.

Her ligger fortsatt vrakdelene strødd utover, som et uhyggelig minne om en hendelse som tross alt endte godt. Foto: Roar Ree Kirkevold.

– Jeg tenker fortsatt mye på skøyetturen, sier Vidar Pedersen. Ganske ofte tar han med venner og bekjente opp til styrt-plassen. Her ligger fortsatt vrakdelene strødd utover, som et uhyggelig minne om en hendelse som tross alt endte godt. – Etter det har jeg ikke fått noen jagerfly i hue, sier Vidar.

Alle typer bore- og sprengningsarbeider

Les mer på www.kjellfoss.no

KJELL **FOSS**

Kileveien 77, 3175 Ramnes
Telefon: +47 33 39 62 66 | E-post: post@kjellfoss.no

www.kjellfoss.no

Byggmester

OLE A.

LANGEDRAG A/S

NYBYGG • TILBYGG • REPARASJONER • VEDLIKEHOLD

oal@olealangedrag.no

333 18112 • 976 81 375

Ramnesveien 517 • 3175 Ramnes

Din lokale partner leverer alt på Revetal!

Ditt kontor[®]

- vår ekspertise og service

DITT
GRAFISK

sport 1
Revetal

Per Bjerko

Orienteringsporten i Ramnes starta kort tid etter frigjøringa i 1945. Da meldte Ramnesgutten Jens Bøhle seg inn i orienteringsgruppa til Høyjord Idrettslag. Han var 22 år da han starta i sitt første o-løp.

Dette var noe Jens likte, og han innkalte til et møte på ungdomslokalet Elverhøy 14. mai 1951 for å lodde stemningen for orientering i Ramnes Idrettsforening. Det møtte 20 personer som alle var positive. Jens blei formann, og starta friskt med å arrangere orienteringsløp fra Langevannet allerede 27. mai, med 33 startende.

Jens Bøhle (1924–2013) var født og oppvokst i Ramnes. Han eide og drev Ramnes sag- og høvleri ved Ramnes sentrum. En kort tid hadde han også bulldoser. Elgjakt og orienteringsløp var sterke interesser. Han var god orienteringsløper, og var sterkt opptatt med å hjelpe både klubben og de andre løperne. Mange husker tilbake til hyggelige stunder når Jens tok oss med i bilen og dro til orienteringsløp. Det blei 18 sammenhengende år som formann i o-gruppa i Ramnes Idrettsforening, og det første året i Trollo.

1951–1969 var 18 rike år i orienteringsgruppa i Ramnes Idrettsforening

Det var fint miljø og gode plasseringer, og det var økende medlemstall. Gruppa fikk medlemmer fra nabokommunene og det blei snakket om en ny og større klubb,

Jens Bøhle. Foto Jan Bøhle.

et enkeltidrettslag i midtre del av Vestfold. Vi ville gjerne ha med Sem og Våle.

Trollo blei født

Årsmøtet i o-gruppa 11. november 1969 vedtok å sende et skriv til Ramnes Idrettsforening der det blei bedt om en vurdering av o-gruppas ønske om å bli

et interkommunalt o-lag. Dagen etter blei saken drøftet av hovedstyret i RIF som vedtok å innkalle til ekstraordinært årsmøte 15. desember. Der blei det med 11 mot 7 stemmer vedtatt å legge ned o-gruppa og overføre alt den eide til det nye laget.

Allerede 22. desember var det konstituerende møte i den nye klubben. Det blei litt diskusjon og saksbehandling om navnet. Det var 15 forslag, og Orienteringslaget Trollo blei valgt. Jens Bøhle blei valgt som lagets første leder.

Flott ungdomstid for Trollo

Det har gått bra med Trollo. Da det blei gitt ut 25-årsberetning, kunne de fortelle om 48 individuelle gull i kretsmesterskap, og en mengde andre topplasseringer. Årsakene er mange. Det var positivt at yngste årsklasse blei endret fra 14 til 12 år, men det viktigste var nok det flotte arbeidet i klubbledelsen både sportslig og sosialt. En av de mange som bidro var Magnar Svendsrød, både som o-løper,

instruktør og fagmann som typograf. Han laga flotte årsberetninger, og i en lang periode var han redaktør i klubb-avisa «Trollonytt».

Magnar Svendsrød.

Foto: Trollo 25 år.

Ett av tiltakene var pokal-konkurransen mellom skolene

De startet i 1972 og blei svært vellykket. Viktig var interesserte lærere: Svein Kjeldsberg (Kirkevoll skole), Sven Nyhus (Ramnes skole) og Torkjell Dåsnes (Sem skole). Først var det opplæring «lokalt» på skolene. Det første året var det 40 deltakere. Det toppet seg i 1980 med 30 jenter og 67 gutter.

Dette samarbeidet med skolene var svært verdifullt for Trollo, som noen år senere hadde sin «glanstid» med unge løpere som hadde startet med orienteringen i pokalkonkurransene.

Lederen Svein Kjeldsberg med de flinke elevene på Kirkevoll skole, som i 1977 tok napp i både jente- og guttepokalen i pokalkonkurransen. Foran fra venstre: Unni Hansen, Helle Karine Bakkeland, Tove Kjarås, Trygve Ånestad, Harald Hansen og Svein Askekjær. Bak fra venstre: Mona Kjeldsberg, Solveig Ødegård, Morten Kjølstad og Petter Ødegård. Foto og bildetekst: Trollo 25 år.

Fra den fine Fjærholmenleiren i 1974 med Gro Eia, Kjell Holm og Svein Kjeldsberg som ledere. Foto og bildetekst: Trollo 25 år.

Fjærholmen

Fjærholmenleirene på 70-tallet var tilrettelagt for barn mellom 10 og 16 år. De var alltid fulltegnet med ca. 40 deltakere. Av de temaene som blei gjennomgått, var kartforståelse og løpsteknikk på flate og i bakke. Vi hadde flaggheising om morgenen og -firing om kvelden. Det var sosiale arrangementer om kveldene med Gro Hansen og Arne Trygve Kjølstad i spissen.

Vintertrening

Kjell Holm forteller at det var faste treningskvelder på Revetal ungdomsskole. Noen startet opp med ballaktiviteter, mens andre dro ut i vintermørket og la turen til Kåpe, Grøum og noen sprekin-ger til Undrumsdal kirke. Innendørs blei det undervist i kartforståelse og veivalg. I tillegg var det praktiske øvelser med stasjonstrening.

En spesiell løpetur gikk fra Revetal til Linnestad, Bjune, Kåpe, Lefsrød og tilbake til Revetal. Runden startet et bestemt

Vintertrening med formann Svein i 1979. Foto og bildetekst: Trollo 25 år.

klokkeslett på Revetal. En gjeng begynte der og så hang de seg på etter hvert og hoppet av når runden var ferdig.

Sørlandsgaloppen

De fleste av medlemmene i Trollo har gode minner fra Sørlandsgaloppen som blei arrangert hvert år, i beste sommerferietid. Det startet som regel med et løp nede på Sørlandet og forflyttet seg hit til Vestfold, med løp hver dag med én til to fridager. Det var premiering i hvert løp, og sammenlagt. Disse løpene kunne samle opptil 4000 deltakere på det meste.

Trollo har vært arrangør for Sørlandsgaloppen til sammen seks ganger. I 1974 blei løpet arrangert på Reine, i 1977 og i 1987 på Hjerpetjønn og i 1993 med to dager på Gunnerød, der OTO var medarrangør. I 2001 og 2009 blei løpet

arrangert over to dager, henholdsvis på Solberg og på Hem i Undrumsdal. På disse løpene var Botne medarrangør.

I 1974 var det 6 etapper fordelt på 9 dager. Etappe 5 var på Reine 20 juli. Da var Kjell Holm leder i Trollo og løpsleder på Reine. Om dette forteller han:

«Vi arrangerte Sørlandsgaloppen på Reine og noen år seinere på Hjerpetjønn. Da måtte vi opprette et elglag som hadde i oppdrag å jage elgen ut av området for løpet. Det viste seg at dyrene kom tilbake bare noen dager etter arrangementet.

En annen viktig ting var at vi ikke måtte ha for mange folk løpende i skogen. Det reagerte grunneierne på. Det var bl.a. av hensyn til plantefelt. Vi prøvde flere tiltak ved for eksempel å gjerde inn feltene eller

Parkeringsplassen på Reine under Sørlandsgaloppen i 1974. Det var over 2000 deltakere. Alle bilene fikk plass tett opp til samlingsplassen.

ved fornuftig postplassering. Vi prøvde den gangen å legge opp løp på samme datoer som andre arrangerte o-løp. Men likevel, på Reine tror jeg vi hadde over 2000 deltagere, vi hadde bare regnet med 1400!

Samlingsplass blei lagt til «Sameia» på Søndre Reine med parkeringsplass rett ved siden av. Det har aldri, verken før eller siden, vært så mye folk og så mange biler på Reine.»

Travel søndag for Arne Trygve

En annen artig episode var at vi hadde mange gode ungdomsløpere som vi ønsket å ha med i Sørlandsgaloppen. En av dem var Arne Trygve Kjølstad. I et arrangement i nedre del av Vestfold en gang på 70-tallet, var det viktig at Arne Trygve blei med. Han var ikke bare en god orienteringsløper, men også en god organist. I en alder av 14–15 år var han vikarierende organist i Undrumsdal kirke. Dette passet dårlig for den unge organisten når o-løpet startet kl. 10.00 på søndagen. Men vi fikk utsatt starttiden hans. Organisten gjorde jobben i kirken, Trollo stilte med bil utenfor og Arne Trygve skiftet til o-tøy i bilen og rakk løpet.

Inntektsbringende aktiviteter

Vi hadde bingo i flere år. Det fikk vi til i lokalene på Jarlsberg travbane. Det var nok fordi Sem (skole) var en del av Tønsberg og var dermed en berettiget bingoarrangør på lik linje med andre lag i Tønsbergdistriktet. Våre medlemmer tok dette på dugnad.

Vi tjente veldig gode penger en periode. Det blei såpass mye faktisk at vi drømte om å bygge ei hytte for Trollo-medlemmene. Vi diskuterte til og med plasseringen, bl.a. på kommunens eiendom ved Langvannet og ved Merkedammen i

Vivestad. Men det blei med tanken. Pengene blei brukt til aktiviteter i klubben i stedet.

Trollo arrangerte også store loppe-markeder på Revetal Ungdomsskole, og en periode kløvde og solgte de også ved, noe som også gav penger i kassa.

Jubileums-DVD til 40-årsjubileet

Vi gjengir her et brev fra Jo Asplin til Kjell Holm:

«Når man nærmer seg 43 år, skal det naturlig nok noe til for at julegaver fenger like mye som før. Denne julen var et unntak i så måte. Under treet på Linnestad lå det en gave som jeg satte umåtelig stor pris på, nemlig Trollos 40 års jubileums-DVD. Det er veldig artig å se de gamle filmopptakene du gjorde på 70-tallet (...) Jeg vil gjerne på denne måten få rette en stor takk til deg og de andre som har bidratt til at disse opptakene nå er blitt tilgjengelige for allmenheten.

Dette kom som en stor overraskelse. Ikke bare DVD-en i seg selv, men også det at opptakene var blitt gjort (når man er 9 år gammel er man antagelig opptatt av helt andre ting enn at det går en kar rundt og filmer). Det å se seg selv og andre kjente på 35 år gamle opptak man ikke ante eksisterte, er en ganske rar og spennende opplevelse.

Noe av grunnen til at disse opptakene gjør et såpass sterkt inntrykk er nok at jeg forbinder all o-aktiviteten i barndommen som noe veldig positivt og verdifullt. Orientering og Trollo hadde en forholdsvis dominerende plass i tilværelsen. Som regel var det ikke mange helgene i løpet av sommerhalvåret hvor vi ikke var på o-løp. I tillegg var det treningsløp,

Trollo-treningen om vinteren osv. I tillegg til at orientering selvfølgelig har mange kvaliteter ved seg rent sportslig, var det nok først og fremst den helt særegne sosiale og inkluderende rammen rundt o-sporten og Trollo jeg nå husker tilbake på med stor glede. Det var mange slags oppgaver som skulle utføres og roller som skulle fylles, og alle var med og bidro på sitt vis, små som store, aktive løpere eller ei. Dette skapte et helt spesielt samhold og en fellesskapsfølelse som jeg satte stor pris på. Alle var like viktig på sin måte og ut fra sine forutsetninger.»

Sportslig aktivitet innenlands og utenlands

Trollo har hatt mange dyktige o-løpere og høyest rangert er nok Mona Kjeldsberg med flere seire i Hovedløpet for yngre og to NM-tittel junior. Andre gode løpere som markerte seg var bl.a. Arvid Røed, Morten Dåsnes, Lars Asplin, Håkon Dåsnes og Olav Snildal

På 80–90-tallet var det godt driv på satsingen, delvis takket Team Trollo som var ei gruppe for løpere med ambisjoner. Klubben deltok en rekke ganger i Tiomila (Sverige) og Jukola (Finland).

Stafett med opptil seks etapper var en egen orienteringsgren på 60-tallet og Trollo var i mange år fast arrangør av Trollostafetten og Trolloløpet på en helg. På 80-tallet kunne det gjerne være 4–500 deltakere på hvert løp.

I storhetstida til Trollo var det mange løpere som deltok i «World Masters Orienteering Championships», dvs. VM for veteraner, både i Russland, på New Zealand og i Spania, for å nevne noen land. Deltakere var blant annet lokale navn som Randi Kjølstad, Sigmund

Kjølstad, Jens Bøhle, Halvor Sveistrup og Karl Johan Eilerås.

I flere år har mange familier reist sørover og deltatt i løpsuker i Italia og Frankrike, og mange av Trolløs medlemmer har deltatt på «Femdagars» i Sverige som er et løp med 15–20.000 deltakere i alle aldre fra 10 til 95 år.

Dagens aktivitet

I storhetstida var Trollo nest største orienteringslag i Vestfold. Etter 2000 har medlemstallet gradvis gått nedover og antall aktive løpere har minket. I 2019 deltok disse Trolloløperne med flest starter for klubben: Jan Bøhle, 26; Dag Rønning Jensen, 21, og Kristin Bruserød, 21.

Aktiviteten i 2020 er redusert grunnet koronaen, men vi fikk til å arrangere et løp på nytt kart fra Fjærklepp i september med 110 startende.

For interesserte er det bare å ta kontakt med nåværende leder, Jan Bøhle på post@trollo.no.

Orienteringssporten må ha gode kart

Dårlige kart i starten

I de første åra var det dårlige kart, de såkalte rektangelkartene, som var konstruert mer enn 50 år tidligere. Målestokk 1:100 000, som betyr at 1 cm på kartet tilsvarer 1000 m i terrenget.

Ekvidistansen (kotehøyden) var 30 m som betyr 30 m høydeforskjell mellom kurvene på kartet.

De fant snart ut at det var mye bedre å kopiere de samme kartene til målestokk 1:50 000. Innholdet var det samme, men 1 cm tilsvarer 500 m i terrenget.

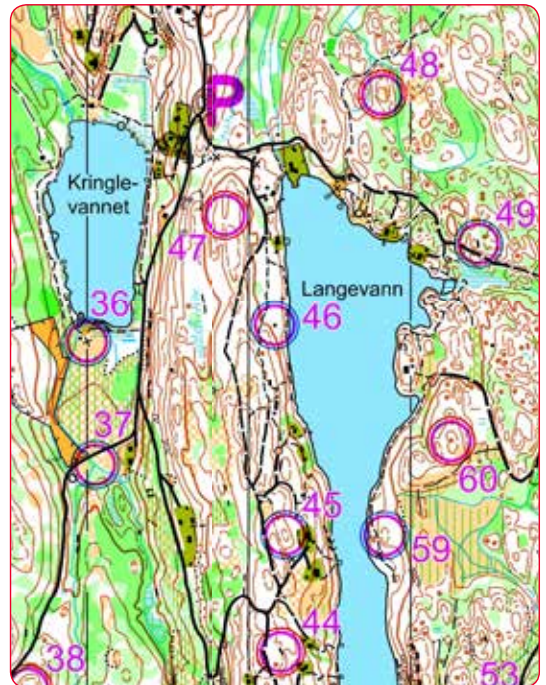
Eksempler på de første orienteringskartene

Såkalt rektangelkart. Målestokk 1–50 000. Kotehøyde 30m.

Kart laget av Sølve Søyland i 1964. Målestokk 1–20 000. Kotehøyde 10 m.

Utsnitt av turorienteringskart brukt i 2019 og 2020. Målestokk 1:7500. Kotehøyde 5 m.

Orienteringa med disse kartene var prega av usikkerhet, flaks og uflaks. Vi litt dårlige kunne av og til slumpe til å få en premie når lykken var god.

Kartproduksjon på Berg skole

Solerødbroderne (Hans, Kjell og Svein) fra Bergskolen i Våle tegnet kart med grunnlag i de gamle rektangelkartene og egen synfaring. De trykte kartene med spritdublikator og fargestensiler, som faren Jacob brukte på skolen.

Treschow Fritzøe var tidlig ute med sine skogkart som var mye bedre for o-løp enn rektangelkartene. Det førte med seg at det var mange o-løp i grenseområdene mot Telemark. Både da og seinere har det vært godt samarbeid mellom o-kretsene i Vestfold og Telemark.

Flyfotoene revolusjonerte orienteringskartene

I 1950-åra startet eventyret med kart konstruert ved hjelp av flybilder (fotogrammetri). Det var utvikla maskiner som kunne lage kartgrunnlag med riktige høydekoter. Så tok flinke orienteringsfolk over med «synfaring» i terrenget for å få med detaljer på kartet. På sidene her ser dere gamle og nye kart. Det var Sølve Søyland fra Våle som laget Langevannskartet av 1964.

Trollo har mange orienteringskart

Axel Damgaard er karteksperten i Trollo, og har gitt oss denne oversikten over orienteringskartene:

- Kirkeåsen i Vivestad,
- Røssedalen dvs. skogsområdet mellom Vivestadåsen og Fon sør for Holtungveien.
- Bakkeskogen (Jerpetjønn syd)
- Langevannet i mange varianter,
- Gullås/Rånerud,
- Taranrød ned til Fossnes-Hesby,
- Klopp- Kjær, Reine,
- Linnestad fra Kløv til Venås,
- Revetal-Stamnås-Linnestad
- Grette,
- Borgeteigen v/Ryksåen.
- Kirkevold-Bibo
- Sjøssfjell/Kilebrattås
- Langerød, Sørvest av Sem
- Samt skolegårdskart rundt de fleste skolene

I 2019-2020 har vi nytegnat terrenget rundt Langevannet fra kraftledningen og opp til Jerpetjønn.

Tur-orientering

Gro Eia kan fortelle at Trollo har ei lang historie som arrangør av tur-orientering. Den som dro i gang tur-o i Trollo, var Magnar Svendsrød, og de første tur-o-

avslutningene blei holdt i lokalet Sverretun på Linnestad. Fra starten av var det bare i skauene i Ramnes, Våle og Sem at poster blei hengt ut og som klubben vår hadde ansvar for.

I mange år nå har imidlertid Trollo samarbeida med Tønsbergklubben OTO og OK Horten. Hver klubb har ansvar for sine egne kart med poster på, men alt materiell legges i en felles konvolutt som selges i Re, Horten og Tønsberg-distriktet.

Trygve Ånestad – «den mest utholdende tur-orientereren i distriktet», her utenfor verkstedet på gården.

Gjennom sesongen, som varer fra starten av april til månedsskiftet oktober/november, har postplukkerne kunnet registrere drøyt 100 poster. Dette har gitt bronse-, sølv- eller gullmerke for de ivrigste og med avslutning og merkeutdeling i ei «storstue» i Tønsberg. Hvor mange personer som kommer fra Re-området, er det vanskelig å finne ut av nå siden all registrering gjøres på ei felles side for de tre klubbene, dvs. på *turorientering.no*. Men noe som er helt sikkert, er at tur-o-deltakelsen slo alle rekorder i koronaåret 2020. Særlig på våren har det vært usedvanlig mange mennesker i skauen, i alle aldersgrupper, for å leite etter de røde og hvite postflagga. Dette viser også statistikken, for i 2019 deltok 235 personer på tur-o mens det i 2020 var 448 personer med.

I 2020 har Gretteåsen i Undrumsdal vært tur-o-arenaen til Trollo. I 2021 skal vi bruke den nye delen av Langevannskartet vårt, området nord for Tinghaugveien og

vest for Fjærklepp og Bakke-gårdene. Her er det et fint terreng med mange små og store stier.

I jubileumsåret 2019 var Gunnar Rustan leder i tur-o-komiteén med Siri Hauge Fevik og Gro Eia som medhjelpere.

Vi i tur-o-komiteén vil benytte anledningen her til å takke Sport1 på Revetal for det gode samarbeidet Trollo har hatt med dem i mange år om salg av tur-o-konvolutter. Dette gjør de vederlagsfritt, og Trollo har tilgang til et perfekt utsalgssted på Revetal!

Den mest utholdende tur-orienteren i vårt distrikt er uten tvil Trygve Ånestad. Han debuterte i tur-o-løypa i 1971, som 12-åring. Da sykla han fra Bakke (Håkestadbygda) sammen med en kamerat (som kom fra Grettebygd) til Kjønerød og Røssedalen. Der fant de 13 poster i løpet av drøyt 4 timer og sykla hjem

Trolloløpere på cup ved Ulfsbakk i Larvik i september 2019. Fra venstre: Kristin Bruserud, Vilde Eia Holtung, Gro Eia, Jan Bøhle, Dag Rønning Jensen og Jan Ringheim. Foto: Jørgen Frøyd.

igjen. Siden det har det vært tur-o i 50 år, og dette har resultert i 49 gullmerker og 1 sølvmerke.

Trygve forteller at han lærte kart og kompass i speideren i Våle og på Kirkevoll skole, hvor Svein Kjeldsberg var den store inspiratoren. Han tok også noen poster i Botne i starten, men det er i «Trolloland» og Tønsberg og Horten-terrenget han har leita etter postflagg i alle disse åra. Trygve er ikke av dem som står utålmodig i startgropa så snart snøen forsvinner i skauen om våren, for da er det altfor travelt hjemme på gården. Men om høsten er han aktiv, og mange ganger har det vært en kamp mot mørket for å finne de siste postene før de blir tatt inn. Han synes at vi kunne fortsette å ha postene ute til det blir november måned, og det skal vi i tur-o-komiteén ta med oss videre.

Jubileumsfest 2020

50-årsjubileet blei feira med en fin fest på Elverhøy 18. januar i år, der vi gamle travere traff hverandre og blei fortalt om bragder vi for lengst har glømt. Vi slut-

ter med noen ord fra velkomsttalen til lederen Jan Bøhle: «*Løping i tunge myrer og kvistete hogstfelt gjør kroppen godt og renser hjernen totalt. I tillegg er orientering et mangfold av aktiviteter. Vi sjøl er både arrangører, deltakere og publikum. Vi er i særdeleshet en lite ressurskrevende og svært miljøvennlig idrett. Oppgavene er og har vært mange, bla. karttegning, løypelegging, Tur-O, arrangere løp, felles treningsturer og leirer, pokalkonkurranse, papirinnsamling, loddsalg, bingo, kakebaking, parkeringsvakt, internavisa Trollonytt, kløyving og salg av ved, loppemarked, statistikkføring, styremøter og ikke minst hvem skal kjøre med hvem?»*

Kildeliste og takk

Jubileumsberetninger Trollo

Jubileumstale ved 50-årsjubileet

v/Jan Bøhle

Aviser på *nb.no*

Takk til Kjell Holm for god og uvurderlig hjelp både med tekst, innhold og bilder. Takk til Gro Eia for tekst om turorientering, og takk til Arne Nåtedal, Jan Bøhle og Axel Damgaard for innspill i arbeidet med artikkelen.

Bettum Rammeforretning
Tom Egil Lie

Vi rammer inn ALT!
God kvalitet rimelig!

911 91 791

Engnes, Bettumveien 19, 3178 Våle ☐ gisselur@hotmail.no

www.rammeverkstedet.com

Vær fornuftig - Bli fornøyd!

1-2-tre har lang erfaring og tilbyr kortreiste løsninger - Midt i vestfold!

Byggelementer

Vi skreddersyr gjerne løsninger og er din diskusjonspartner i byggeprosessen.

Bod/Anneks

Mulighetene er mange hvis du trenger mer plass hjemme eller på hytta!

Elementer

Vi leverer takstoler, balkongelementer, bære/delevegger og veggelementer. Vi hjelper deg gjerne med forslag til løsninger!

1-2-Tre

BYGGELEMENTER

Svinevoll, 3178 Våle - Tlf 33 06 17 70

www.1-2-tre.no

RE-ELSA

Re Elektroinstallasjon

Liten elektriker med stor service!

- **Bolig**
- **Næring**
- **Landbruk**
- **Rehabilitering**
- **Gulvvarme**
- **LED-belysning**

33 06 24 34 982 97 052

www.re-el.no

Besøk vår butikk i Revetalgata 6!

Revetalgata 6, Pb 12, 3164 Revetal jan.arild@re-el.no

Knut Harald Evensen

– 60 år med fotografering og journalistikk

Odd Roar Sulutvedt

Tidligere redaktør av Re-minne, Knut Harald Evensen, fylte 75 år i oktober 2020. Han er muligens pensjonist i navnet, men er aktiv som få, med mange prosjekter på gang.

Knut Harald er oppvokst i Vestby i Andebu, der faren forpaktet en gård. Han har bodd 25 år i Våle, men er nå bosatt på Horn i Ramnes. For folk flest er han kanskje mest kjent som redaktør av NAF Veibok i nesten 20 år, et viktig hjelpemiddel for bilferie og transport i Norge.

Utvikling innen fotografering

Re-minne tok en prat med Knut Harald, og ba ham si litt om utviklingen innen fotografering:

«Allerede i 1960 begynte jeg å ta bilder, og fra 1963 har jeg vært profesjonell fotograf og skribent. Utviklingen innen fotografi har vært enorm, spennende og fantastisk. Jeg startet med en liten Agfa-boks, så Flexaret to-øyd speilrefleks med 6x6 cm film, siden over på småbilde, 24x36 mm, det gikk i Nikkormat og Nikon, Leica, Canon og nå Nikon D800 og 850. Jeg stod og plasket i mørkerommet dag og natt, fremkalte, fikserte og skylte/tørket filmer. Så var det å kopiere de negative bildene over på papir, belyste, fremkalte, fikserte, skylte og tørket dem. Det tok sin tid. Denne prosessen varte til innpå 1970-tallet, da det ble mer og mer diasfilm, Ektachrome og Kodachrome. Da var det å levere inn på fotolaboratorium, og så vente på at de skulle fremkalle.

Knut Harald Evensen 75 år.

Det tok sin tid. Veldig spennende å hente filmen og se hva som var på den; Var det bra? Var det superbra? Var det genialt? Sjelden, men det hendte jo. Alt tok tid og forutsatte bra mørkeromsutstyr, gode materialer og kjemikalier. Og kompetanse, som man jo opparbeidet etter hvert. Og det gjaldt å finne sin stil, og som måtte kunne varieres mellom ballett, teater,

mote, reportasje og portrettintervju, som jeg gjorde mange av, med folk som Wenche Foss, Erik Bye og Inger Hagerup. Mange flotte møter og gode bilder, må jeg få lov å si», sier Evensen.

«Så kom digital teknologi snikende, på vaklende føtter med uferdige og dårlige løsninger til å begynne med. Men rundt år 2000 var de fleste enige om at nå var et digitalt bilde like bra teknisk som et analogt. Som mange andre heiv jeg meg på, og elsket lettheten og kjappheten med det digitale: Bildet kunne ses og vurderes med det samme, det ble lagret på et minnekort og kunne overføres til nærmeste PC/Mac, bearbejdes og sendes direkte til mottager, avis, fagpresse eller forlag. Men, som før, det tok tid, og lagringsplassen var liten og dyr! Teknologien er utviklet videre med hurtigtogs fart. Nå kan jeg ta 10 bilder i sekundet med min

Nikon D850, lagre høyoppløselige filer på opptil 47 megapixler på et minnekort som tar 128 gigabyte og gudveithvorman-gbilder! Du må et godt stykke opp i Universet for å finne sånne tall, og en høyere grad fra Universitetet for å skjønne det!» smiler Knut Harald Evensen som fortsatt er hyperaktiv som fotograf og skribent i sitt 76. år. Det er og har vært et spennende og fascinerende liv!

Hva med utviklingen innen media?

«Utviklingen innenfor pressen har vært like voldsom og kjappfotet, i digital retning. Jeg «vokste opp» i Sandefjords Blad. Der skrev jeg intervjuet på et manusark på en diger, svart skrivemaskin med tastatur som en trapp og en ringlende bjelle som varslet når du flyttet «vogna». Manus-et ble sendt til redaksjonssekretær som korrigererte litt, kanskje til redaktør

Stubben: Det er liv tross alt, rundt stubben i Kringlevann, 2012.

Foto, tekst og copyright ©: Knut Harald Evensen.

To hester i prat: Dette er de virkelige hestehviskerne. De går og prater fortrolig i et eldgammelt ravinelandskap som ble formet under siste istid. Den tok slutt for ca. 10 000 år siden, og var den siste av mange istider. Hestestien har de tråkket opp sjøl. Foto, tekst og copyright ©: Knut Harald Evensen.

hvis det var noe «farlig», noe som kanskje leder av Sandefjord Høyre kunne reagere på, deretter til setterne ved de store, kokende varme settemaskinene der det hang en blyfisk ned i en varmekum, og som smeltet blyet etter hvert som bokstavene, ordene og linjene ble satt, stivnet og kom ut linjevis. Deretter tok typografen avtrykk og sendte til korrekturleser, og eventuelt innom journalist og redaksjonssekretær, og deretter tilbake til setter for oppretting i blytåka. Gud veit hvor gamle de eldre, krumryggede gubbene som satt der, setterne, hvor gamle de ble? Deretter satte typografene sammen side for side, laget titler for hånd i en-, to-, tre- og kanskje firespaltere, basert på ferdigstøpte blybokstaver som lå i store settekasser.

Nå, og hold deg fast, nå går det på sekunder! Alle disse gamle omveiene er

borte, etter mange og lange stridigheter, borte, all teknologi og alle mennesker, alle fagfolkene! Nå er det CTP som gjelder, computer to plate, fra PC til trykkplate og direkte i trykken, hvis det i det hele tatt skal trykkes og ikke bare publiseres rett på nett i reavisa.no, tb.no eller sb.no eller ap.no eller hva avisene heter nå i forkortelsens glanstid.

Og rett på nett går det for de fleste av oss, egne sider på sosiale medier som Facebook og Instagram og Chat og Messenger og Tinder og og og ... BLOGG! Vi kan velte ut bilder og tekster av hvilken kvalitet som helst, vi kan angripe, rose, smiske, flørte, lansere ville konspirasjonsideer og leke uanstrengt med fakta og fake news ... vi kan gjøre nesten hva som helst, for vi har ingen redaktør lenger. Dette er ytringsfrihet i full blomst, og det

er spennende å være del av og følge med på, og skremmende! Hvor skal det ende, spør man snusfornuftig? Feil spørsmål: Det skal ikke og vil ikke ende: Vi har gjennomlevd et maskinifisert og teknologisert århundre, og har lagt to tiår av det 21. århundre bak oss. Utviklingen går fortere og fortere, og kunstig intelligens speeder opp tempoet ... så nå, på min Samsung 20 Ultra 5G kan jeg ta bilder med 105 megapixels oppløsning, mer enn dobbelt av min profesjonelle Nikon D850. Og hva bruker jeg den til? Jo, å ta bilde av den vakre silkerosen i bedet ved vårt 50 år gamle hus som er bygd på as-

Tre med hund: Hvilken vei, sa du? Samojeden Isak på tur med fotofar på Merkedammen, 2017. Foto, tekst og copyright ©: Knut Harald Evensen.

ken fra den enorme Ramnes-vulkanen, og av larvikitt og rombeporfyr som ble skapt for 250 til 300 millioner år siden, samt landskapsbilder av det bølgende bratte ravinlandskapet, sauebeitene øst for oss, som ble formet av mange istider, den siste, av mange, tok slutt for 10 000 år siden, sånn omtrent. Og av trær som har tygd i seg den gamle, rustne piggråden og sauenettingen, som levende gjerdestolper står de der og fordøyer piggråd! For et bilde av TID! For et bilde av LIV! For et bilde av HISTORIE! For et bilde av MINNER ... Re-minner!» smiler Knut Harald på Horn, fotograferende og skrivende «pensjonist».

Hva med oss amatørfotografer?

Har så en profesjonell fotograf noen tips til oss amatører, vi som knipses bilder til stadighet?

«Ja, det er vel neppe nødvendig å oppfordre folk til å ta bilder i vår tid med fotoflom, men kanskje gjøre det litt mer bevisst. Ta bilder av huset ditt og miljøet/landskapet/samfunnet du bor i, familien du lever i, vennene du omgås, det du er interessert i enten det er veteranbiler, fiske, hekling eller småfugl! Pass på å notere dag og tid hvis det ikke lagres automatisk, skriv inn informasjon og hva, hvem, hvor og når, og kanskje til og med hvorfor (hvilket var det første jeg lærte som journalistlærling i 1963). Og ta bilder av det/de du er glad i!»

Ta vare på bildene!

«Flommen av bilder i millioner som flømmer ut fra kameraer og mobiltelefoner, blir ofte liggende i kameraene, mobiltelefonene og harddiskenes halvmørke. Ta dem fram, vis dem på TV og andre skjermer, prat og diskutér i familien, i vennegruppen, blant kolleger, barn, barnebarn og oldebarn. Ta ut de beste, print dem ut

i Japan Foto, Hovs Marked eller annen aktør fysisk eller på nett, og lag gjerne fotobøker og gammeldagse album med kommentarer! Legg dem i arkiv, helst i et redigerings-/arkiveringsprogram som Adobes Lightroom eller Corels PaintShop Pro, eller et gratisprogram som det er mange gode av. Skriv bare inn «gratis bilderedigeringsprogram» i Googles søkefelt, så får du opp mange som er testet og utprøvd. Hvis du ikke har trening i bilderedigering fra før, kan du bruke det programmet som følger med enhver moderne Smart-telefon, eller gjøre grunnleggende endringer i Windows' Bilder.

Uansett er det klokt å opprette et album under Mine Bilder på PC'en: En hovedmappe som heter f.eks. Knuts bilder. I denne hovedmappen kan du opprette så mange mapper som du vil; Personer: Familien Evensen, Familien Glum. Landskap: Re med Tønsberg. Teknikk og teknologi, Transport, Historie, ReMinner, Gamle Ramnes, Gamle Våle osv osv. Disse mappene henter du opp og viderebehandler i et redigerings-/arkivprogram, best kjent er vel Photoshop», sier Knut.

Noen råd om publisering

«1. Fotografen har enerett til eksemplarframstilling av egne bilder. Derfor skal man aldri publisere et bilde uten å be fotografen om lov, og på hvilke betingelser. Hvis man ikke kjenner fotografen bak bildet, bør man bestrebe seg på å finne det ut. Hvis man likevel ikke finner det ut, og bildet ikke ser ut til å kunne være til ulempe eller av skadelig karakter, kan man ta sjansen på å offentliggjøre det, og evt. be om tillatelse/tilgivelse i ettertid. Hvis man opptrer vennlig, høflig og med god folkeskikk, bruker det å ordne seg.

2. Hvis du har et fotografi som viser et portrett eller et gruppebilde av få personer, ikke en folkemengde, så er det faktisk personen(e) på bildet som har rett til å avgjøre om det skal publiseres eller ikke. Prøv å få tak i personer som er i live, og be om tillatelse. Hvis du ikke får tak i vedkommende, kan du selvsagt ta sjansen på å offentliggjøre bildet, men være forberedt på å møte personen med høflighet, vennlighet og forståelse hvis han/hun melder seg i ettertid. Normalt vil ikke dette skje hvis bildet er grunnleggende positivt eller fra en fordelaktig situasjon. Hvis du har mistanke om at bildet eller situasjonen som bildet viser, er ufordelaktig, krenkende eller til ulempe for vedkommende, bør du være ekstra varsom.

3. Hvis du har fotografens navn: Skriv: Fotograf og copyrightsymbol ©: NN. Hvis du har fått eller avfotografert bildet fra/hos en kilde, og ikke har fotografens navn, skriv: Fotograf ukjent. Utlånt av personen/familien NN eller museet/institusjonen.

4. Hvis du bare skal ha bildet i ditt arkiv og til ditt bruk uten offentliggjøring, kommer dette inn under eksemplar til privat bruk, og du trenger ingen tillatelse. Men uansett vil en god dialog sikre deg informasjon, og eventuelt tillatelse ved fremtidig publisering, av f.eks. en slektsbok.»

Kloke ord å ta med seg for oss amatører! Her har vi nok alle noe å lære. Re-minne takker for kloke tanker og gode innspill, og ønsker Knut Harald alt godt videre i pensjonisttilværelsen. Noen av bildene hans kan du se i årets Re-minne, vi anbefaler også å følge ham f.eks. på Facebook, dersom du vil se flere av hans bilder.

REVETAL - GRAN VVS AS

Gran VVS tilbyr alle tjenester innen
rørleggerfaget

Service, boliger, næringsbygg, industri, varme,
sanitær, sprinkel, gass, kjøling med mer

Butikken vår er lys og delikat med flotte
utstillinger

Telefon 40 00 33 20

Grethe Jåberg Rustan

- bondekone med hjerte for idretten

Per Bjerko

Mange av dere husker at Knut Harald Evensen skrev om Aslaug Jåberg Gjelsås i Re-minne for 2012 og 2014. Nå gjelder det søsteren Grethe!

Foreldrene var bønder på den ene av de to Horngårdene nord for Bjune. Faren Arnt Jåberg kom fra Jåberg i Sandar, og mora Jenny-Marie Svendsen var Ramnesjente fra Hole.

Vi har klipt litt fra en skoleoppgave der barnebarna Ragna og Vera skrev om bestemor Grethe:

«Moren og faren til Grethe, Jenny-Marie og Arnt Jåberg, giftet seg 1913. Samme året fikk de sitt første barn, Aslaug. I 1914 kom Kåre. Så ble Hjørdis født. Deretter kom Ivar. Dette var i Spanskesykdens tid. Det var en uvanlig hard og dødelig form av influensa som spredte seg over hele verden fra våren 1918 til vinteren 1920. I Norge døde ca. 15000 av sykdommen. Blant dem var Hjørdis og Ivar. De døde med ca. ett års mellomrom. De var kun ett og tre år gamle. Det var ei trist tid. Jenny-Marie fikk etter en stund (1920) en liten gutt som ble oppkalt etter sin avdøde bror. Like etter (1921) kom ei lita jente som fikk sin søsters navn. Til slutt kom Grethe, i 1924.»

Etter et langt og interessant liv bor Grethe nå som 96-åring i eget hus i boligfeltet Revetal 2. Hun har mye å fortelle!

Flink jente på skolen

Grethe forteller at hun hadde stor nytte av søskena sine, og kunne derfor lese da hun begynte på Linnestad skole. Det var skole annenhver dag i den tida. Ruth Aadne var lærerinne og Gunnar Gunleiksrud læreren, som Grethe var svært fornøyd med. Hun var flink på skolen, og blei til stor hjelp for barna sine når de strevde med grammatikk og annet vanskelig på skolene.

Høsten 1939 blei hun konfirmert, og fikk livet framover sterkt prega av krigen som starta 9. april 1940. Som jenter flest i bygda måtte hun ut som tjenestejente. Det blei omtrent tre halvår på hver av gårdene til Hans Brattestå, Olav Flaatten og Magnar Gjelsås. Hun bodde på gårdene, og jobba mest i fjøset og ute på jordene. Lønna var ca. 40 kroner i måneden.

Fint år på Skiringssal

Grete fikk et fint år på folkehøgskolen Skiringssal ved Sandefjord. Det betydde mye for henne, særlig historietimene med rektoren Asphaug. – Jeg måtte kjøpe «Snorre», helt frivillig, forteller hun.

Så fikk hun plass som gartnerlærling på en gård ved Larvik. Dit sykla hun men blei stoppa av tyske vakter ved brua over Lågen. Der var det grense til neste område i det

systemet myndighetene hadde under krigen. Hun fikk ordna seg pass og kom fram. Men det blei kortvarig. Hun slutta snart, for hun måtte bare luke, og det hadde hun fått nok av hjemme.

Det blei i stedet handelskole i Tønsberg og jobb i forsyningsnemnda i Ramnes. Naboen Eivind Bjune som var sjef der, ordna det. Forsyningsnemnda holdt til på herredshuset, og der var det mye å gjøre med rasjoneringskort og andre viktige saker, mest under krigen, men litt helt fram til 1952. Far sa ofte til meg at jeg burde nyte tida mens jeg jobba på forsyningsnemnda. – Det blei bra siden også, men da hadde jeg ansvar for andre enn meg selv, forteller Grethe.

Krigsåra

Grethe har mye å fortelle fra krigsåra. Både idrett og samlinger med dans var ulovlig. Dette førte til ulovlige fester på sletter og låver, og på lokalet i Undrumsdal. – Det var jo så langt fra folk, så det gikk bra, forteller Grethe.

De lytta på London

Hjemme på Horn hadde de radio under hele krigen. Tilfeldigvis hadde de to radioer da alle måtte leveres inn radioen sin. Bare den dårligste blei levert, og grenda kunne lytte ulovlig resten av krigen. Selvfølgelig med risiko, men det gikk bra.

Hun forteller også fra frigjøringsdagen ved Herredshuset da nazistlensmannen Rønning oppdaga at herredskasserer Jacob Nøtnes, som jobba i samme huset, var sjef for Hjemmefronten i Vestfold. Kanskje han visste om det, men ikke torde melde det videre?

Grethe og idretten

Vi må gå litt tilbake i tida. Grethe starta med gymnastikk på ungdomslokalet Elverhøy i 1938 som 12-åring, sammen med eldre jenter (damer) i damegruppa i Ramnes Idrettsforening (RIF). Instruktørene kom fra Tønsberg, og det var såkalt «linjegymnastikk». Det var ofte kaldt å gå den halve mila fram og tilbake fra Horn til Elverhøy. Kaldt var det på Elverhøy også, men Bøhlefolkene på Ramnes Sag ga dem rikelig med ved.

Da krigen var slutt, våkna idretten. Nå kunne alle de som hadde opplevd de triste krigsåra, komme i gang.

De satsa på Grethe

Hun blei oppfordra til å starte damegruppa i RIF. Nå blei det håndball. Hun gikk ivrig inn for jobben, og tok kontakt med Per Hansen, en fjern slektning fra Store Bergan i Sandar. Det var lurt! Per Hansen var flink håndballtrener. Han dro til Ramnes og var der ei hel uke. Bodde hos Borge på Førum, og lærte jentene mye om håndball.

Det første året var Ramnes ikke med i håndballkretsen, men hadde «vennskapskamper» mot klubber i nabolaget. De andre hadde lite å stille opp imot Ramnes-jentene. Det blei noen store seire: Nykirke: 8-0, Sem: 7-0, Ivrig: 12-1, Holmestrand: 11-1. Da de kom med i kretsen, blei det større motstand. Men ramnesjentene hadde stor framgang og i 1948 gikk de opp til 1. divisjon.

Draktene

Det var fortsatt rasjonering på klær da laget hadde behov for spillerdrakter. Problemet blei løst. Noen skaffa lakenlerret, og sydame Aslaug Høyjord sydde draktene, som var hvite øverst og blå nederst.

Da de anla Jaresletta

RIF vedtok å satse stort på nytt idrettsanlegg på Jare, og valgte byggekomite som besto av Torbjørn Frøland (formann), Kristen Kirkevold, Asbjørn Jahre, Ole A. Langedrag, Petra Bogstad og Grethe Jåberg. Det var stor virksomhet i årene 1947 og 1948. De jobba velordna og hardt fram mot en festsøndag 1. august 1948. Da skulle banen innvies. Det blei hardt!

Fotballbanen

Matjorda blei planert av og lagt i ranke, som blei brukt som tribune de første årene. Så blei det grøfta og lagt på et lag med grus fra et grustak ved Langevannet. Den blei lesset opp på lastebiler med handmakt. Så kom det på lag med torvjord, sagmugg, leire og sand. Banen lå som sandbane fram til ca. 1955, da matjorda blei lagt tilbake og det blei anlagt grasbane.

Håndballbanen

Med litt mannehjelp hadde Grethe og jentene håndballbanen ferdig. Ikke plun-

Damegruppa, senere Håndballgruppa har gjennom mange år kastet glans over Ramnes Idrettsforening. Her er laget fra begynnelsen av 1950-åra. Bakerste rekke fra venstre: Kari Gjelsås, Solveig Hole, Grete Jåberg, Else Ålborgen. Første rekke: Ranveig Taffjord, Kari Andersen, Karen Borge, Kari Kirkevold, Astrid Jahre. Bilde fra Ramnes Idrettsforening i 50 år.

der med grus og sand der. Det var planert med hest og moldskuffe, jamna med handrive og sådd med grasfrø. Grethe stilte med hest og støytekjerre hjemmefra.

Festsøndagen

Det var fotballkamp mellom Ramnes og et sammensatt lag fra Fon og Vivestad, det endte med seier for hjemmelaget med 2-1. Håndballjentene kunne by det gjestende laget Store Bergan grønn bane og god motstand, men tapte 1-3. Det var godt gjort, for Store Bergan var det beste i kretsen!

Grethe forteller nå at det var en svært hard dag for jentene som også måtte ordne med smørbrød og mye mer. Hun minnes også at presten i Ramnes ikke ville delta i programmet. Men Vålepresten kom!

Mer håndball

Håndball på 50-tallet var helt annerledes enn i dag. Reglene var omtrent som nå, men opplegg med mur, rush og skudd med innhopp var ukjent. De spilte omtrent som man gjør i fotball, der hver spiller hadde som oppgave å passe på en motspiller. Og kampene ga få mål.

Håndballaget var godt i 1950-årene med opptil fire spillere på kretslaget. Grethe vil ikke rangere så mange, men forteller at Kari Andersen Kirkevold skilte seg ut med harde og gode skudd. De var populære i bygda, og det var rift om ledige plasser på lasteplanet til Torleif Kristiansen når de dro på bortekamper. Når det gjelder støtteapparatet nevner Grethe at Othar Hansen Hole var mye med som lagleder og styrte byttinga av spillere under kampene.

En av de største begivenhetene fant sted i 1951 da damelaget nådde 4. runde i

Norgesmesterskapet. Da kom Oslo Idrettslag på besøk på Jaresletta. Rekordmange bygdefolk møtte opp med store forventninger. Men vi fikk se bare ett mål! Oslo-laget vant 1-0.

Disse årene var starten på en lang håndballhistorie i Ramnes. Da Ramnes skole blei bygd blei utendørshåndballen flytta til skoleplassen ved Ramnes skole. Etter hvert blei det bygd haller for håndball i nabokommuner. Alle kamper blei flytta innendørs, og ramneslaga fikk kjøpe litt tid i haller i andre kommuner. Da Ramneshallen blei bygd i 1983 blei det virkelig fart i håndballgruppa.

Grethe blei sjuk

Hun fikk konstatert kreft ut på høsten 1949. Karen Borge tok over som leder i håndballgruppa, mens Grethe fikk et opphold på Rikshospitalet. Jakob Horn fra nabogården besøkte henne. Han hadde flytta til Oslo noen år før, men fortsatte å

Grethe.

være svært interessert i Ramnesidretten. Han var mannen bak Jacob Horns pokal. Den blei hvert år gitt til en person med størst innsats i klubben. Han tok Grethe med på håndballkamper på høgt nivå i Oslo. Det gikk bra med Grethe, men hun måtte trappe håndballen noe ned. Hun var god nok til å være med i den omtalte rundekampen i 1951.

Store år også for fotballaget til Ivrig. Der var Sølv!

Også fotballen kom godt i gang i etterkrigsårene. I bygdene her lå klubbene i nederste divisjon, 3. divisjon. Det blei unntak for Ivrig Våle som i 1947 (eller 1948?) hadde kjempet seg opp i 2. divisjon. Fotballinteressen var stor det året de var der, med mye folk på hjemmekampene på Ivrigbanen nord for Fossan. En kamp mot et av lagene ved Tønsberg huskes fremdeles.

Ivrig lå under, 0–2, etter 1. omgang. Så blei det en spennende kamp videre. Det endte med seier 3–2. På ytre høyre spilte Sølv Rustan, som blei mannen til Grethe. Målmannen var Reidar Kihle, som blei mannen til Hjørdis, søstera til Grethe. Kontakten mellom Ramnesfolk og Vålefolk var stor, da som nå.

Bryllup med spesiell avslutning

1950 blei et stort år for Grethe. Da gifta hun seg med Sølv Rustan, to år eldre enn henne og oppvokst på Rustan, den store gården nord for Revetal. Hun hadde fått tid til et år på husmorskolen på Olsrød, så hun var vel forberedt for ekteskapet.

Grethe forteller: – Jeg blei sammen med Sølv, som jeg kjente godt fra før, i 1945. Så vi var godt kjent før det blei bryllup. Vi giftet oss 29. april 1950.

Bryllupet var i gjestelokalet på Sem. Det var et koselig bryllup, hvor familiene våre var samlet.

Sølver og jeg fikk en spesiell opplevelse da vi kom hjem til Horn etter bryllupet før de andre. Det var veldig leven i fjøset, så vi måtte bort dit for å se hva som sto på. Det var ei ku som skulle kalve. Det var bare å hive av seg brudestasen, og gå i gang i fjøset. Det var utgjort at kua ikke kunne få ut kalven, samme hvor mye vi hjalp til. Så var det å ringe dyrlege Billehaug, men han svarte at Sølver ville klare det helt fint på egenhånd. Han forklarte at han måtte inn i kua, og få snudd kalven, så gikk det fint. Og det gjorde det også. Sølver klarte det, og alt gikk bra. Billehaug visste ikke at vi kom fra bryllup. Han blei litt flau da han fikk vite det. Vi satt og spiste frokost da de andre kom hjem. En spesiell opplevelse!

Sunneklepp

Truls kom til verden seint på året, og den nye familien flytta til gården Sunneklepp, nabogård til Rustan og Revetal, i 1953. Det kom flere barn, Jenny Lise i 1954 og Sølvi i 1961.

Norske Gardsbruk forteller at Sunneklepp har 267 da dyrka jord og 17 da beite, og at de hadde mjølkekuer fram til 1967. Grethe og Sølver fikk det travelt med driften av gården, og blei enige om å slutte med den aktive idretten. Drifta var som på gårder flest i bygda. Fram til 1968 var det melkeproduksjon. Grethe fortsatte å være ei aktiv dame, i tillegg til gården og familien, men nå i styre og stell. Vi skal her nevne noe.

Grethe – ei aktiv dame

15 år som styremedlem i Idrettslaget Ivrig

Vi tok kontakt med Ivrig, og ba om opplysninger om Grethes virke der. Svein Olsen har god kontroll på lagets historie, og han kan fortelle følgende om Grethes ulike verv og aktiviteter.

Håndballgruppa

Grethe startet håndballgruppa i 1966 og var formann i tre år. Rundt midten av 1960-årene hadde Ivrig en ganske aktiv gruppe med et veldig godt pikelag og et seniorlag herrer.

Sunneklepp.

Hovedstyret

I hovedstyret var hun i 12 år. Hun startet som sekretær i fem år, så var hun formann i fem år, og avsluttet som nestformann i to år.

Svein forteller videre: Etter at hun var leder og nestleder i hovedstyret fram til og med 1980, hadde hun flere verv i forskjellige komiteer i hele 1980-tallet som kontaktutvalget, stadionstyret, huskomiteén, valgkomiteen osv. Jeg husker jo Grethe som en veldig positiv dame som ønsket å legge til rett for at barn og unge i Våle og Ivrig kunne være med i idrett på alle nivåer, avslutter Svein.

Vestfold skikrets

Det blei enda mer idrettssaker for Grethe. I 1981, 1982 og 1983 var hun valgt styremedlem og kasserer i Vestfold Skikrets. Da Norges Skiforbund holdt sitt ting i Kristiansand var hun en av utsendingene fra Vestfold.

Jenny Lise var lovende skøyteløper

Dattera Jenny Lise var skøyteløper og medlem i Tønsberg Turn. Vi må tru at familien støtta opp. Høydepunktet var da hun blei tatt til juniorsamling i Norges Skøyteforbund. Grethe foreller at meldinga om dette aldri kom fram til Revetal, og

Her er alle formennene fra 1936

- 1936: Olaf Røn
- 1937: Arne Gran
- 1938: Arne Gran
- 1939: Olaf Røn
- 1940: Anders Bredal
- 1941: Arne Gran
- 1942: Arne Gran
- 1943: Hans M. Gran
- 1944: Hans M. Gran
- 1945: Hans M. Gran
- 1946: Hans M. Gran
- 1947: Hans M. Gran
- 1948: Hans M. Gran
- 1949: Hans M. Gran
- 1950: Hans M. Gran
- 1951: Hans M. Gran
- 1952: Hans M. Gran
- 1953: Hans M. Gran
- 1954: Hans M. Gran
- 1955: Hans M. Gran
- 1956: Hans M. Gran
- 1957: Hans M. Gran
- 1958: Hans M. Gran
- 1959: Hans M. Gran
- 1960: Hans M. Gran
- 1961: Hans M. Gran
- 1962: Hans M. Gran
- 1963: Hans M. Gran
- 1964: Hans M. Gran
- 1965: Hans M. Gran
- 1966: Hans M. Gran
- 1967: Hans M. Gran
- 1968: Hans M. Gran
- 1969: Hans M. Gran
- 1970: Hans M. Gran
- 1971: Hans M. Gran
- 1972: Hans M. Gran
- 1973: Hans M. Gran
- 1974: Hans M. Gran
- 1975: Hans M. Gran
- 1976: Hans M. Gran
- 1977: Hans M. Gran
- 1978: Hans M. Gran
- 1979: Hans M. Gran
- 1980: Hans M. Gran

Ivrig, Våle har fylt 80 år – i kveld skal det feires

Sprek 80-åring i full vigør

I kveld er det duket for litt av et fødselslagselskap i Våle. Nå er det et fødselsbarn litt utenom det vanlige man skal feire, riktignok. En jublant som kan se tilbake på 80 begivenhetsrike år.

Jubilanten er ved godt mot, tross alle årene. Alderen tynger ikke der i gården. Tvert om. Han ser ut til å bli sprekere og sprekere ettersom årene går. Noen typisk alderssymptomer har han heller ikke vært utsatt for.

Historien vet å fortelle at han ble adepta lenge etter at han så verdens lys. Ja, det gikk over 30 år før han fikk sittnavnende navn. Og navnet skjennet ingen, som kjent. Idrettslaget Ivrig heter han, og gråt da han ble født. Det siste skal likevel være usagt.

I kveld samles man altså for å hylle denne hedersgjesten. Gaulebordet blir både langt og fullt, og talene mange. Og ønsken vil gå i Sa smussus i sal, helt ut i de små morgentimene.

Vi den opp til Våle for å grave opp gamle stimer, skinner som for alltid vil leve i farta herover her. Vi ser ut heilig å treffe bornemans i gårdene, Hans M. Gran og skulptur Hans M. Gran, Grethe Rustan, Ole Sjøstøl.

REPORTASJE
Thor Zakariassen

De to æresmedlemmene

Ivrig har pr. i dag to æresmedlemmer. Det er Olaf Røn og Hans M. Gran. Begge har utvilske på en lang og aktiv karriere i klubben. De har opp på høyt nivå utøvende og har utvilske på en lang og aktiv karriere i klubben.

Da Ivrig slo HIF hele 5-0

Helt etter planen skulle Ivrig møte HIF i kveld. Det blei en helt fantastisk seier på 5-0 for Ivrig. Det blei en helt fantastisk seier på 5-0 for Ivrig.

I dag har Ivrig på 80-års jubileum. Det blei en helt fantastisk seier på 5-0 for Ivrig. Det blei en helt fantastisk seier på 5-0 for Ivrig.

... I kveld er det duket for litt av et fødselslagselskap i Våle. Nå er det et fødselsbarn litt utenom det vanlige man skal feire, riktignok. En jublant som kan se tilbake på 80 begivenhetsrike år. ... I kveld er det duket for litt av et fødselslagselskap i Våle. Nå er det et fødselsbarn litt utenom det vanlige man skal feire, riktignok. En jublant som kan se tilbake på 80 begivenhetsrike år.

Avisutklipp fra da Ivrig feiret 80 år i 1980. Grethe Rustan og Hans G. Gran på dansegulvet. Foto: Håvard Solerød.

*Familiebilde. Bak: Jenny Lise, Truls og Sølvi.
Foran: Grethe og Sølver.*

Jenny Lise kom ikke videre som skøyte-
løper.

Grethe kjørte Posten

Fra 1979 og ca. 10 år framover var Grethe fast vikar i Posten. Det var en utfordrende jobb. Når en av de faste hadde forfall, måtte Grethe kjøre ruta. Det betydde at hun måtte beherske alle rutene. Hun måtte selvsagt også delta i den opplæringen postvesenet hadde for sine fast ansatte.

Det var godt å ha handelskole når hun reiste rundt til hundrevis av postkunder og leverte penger. Opptelling hver dag. Mangla det noe, måtte det betales av egen lomme. Grethe brukte egen bil, som var liten. Det var en fordel i områder med mange smale veier. Bare en gang kjørte hun seg helt fast. Det var i Vivestad etter et stort snøfall.

Forandringer i livet

Sølver og Grethe overlot gården til sønnen Truls i 1989. Han og kona Jorunn Evensen fra Fon driver gården med grasfrø og sauer.

Grethe og Sølver bygde seg hus på utsiktstomt øverst i Revetal 2.

Sølver døde fra henne i 1997. Han blei 75 år. Grethe fylte 96 år da vi besøkte henne på onsdag 28. november 2020.

Hun har opplevd den eventyrlige utviklingen på Revetal, og hun er fornøyd med det meste, men synes at det blir for mange kasselignende hus.

Som en positiv og flink dame kom hun borti mye, og dette var et gløtt inn i et aktivt liv. Hun avslutter med at hun synes det er viktig å få ting gjort, så får en heller tåle å bli baksnakka, for en får aldri gjort alt riktig for alle!

Vurderer du å selge bolig?

Vi er opptatt av at kjøp og salg av bolig skal være trygt, ryddig og enkelt – uten bekymringer. Si i fra så hjelper vi deg gjerne. Ta kontakt med oss og få en gratis verdivurdering av din bolig i dag.

- Norges største kjøperregister får flere på visning og sikrer best pris for din bolig.
- Vår effektive boligmarkedsføring – Smart Solgt – gir i snitt 16 % flere på visning.
- Vi legger ut for markedsføringen – ingen kostnader før endelig sluttoppgjør.

Thor Fredrik
Hanssen Solberg

Truls Bøhle

DNB Eiendom Revetal
Tlf. 47 67 55 00

DNB Eiendom

Kjær gartneri

– om gartnerivirksomhet og en del annet

Eva Anfinnsen

Småtomater i løsvekt, masse – skikkelig snacks. Fra Kjær gartneri. Vi finner dem i frukt- og grøntavdelingen på Meny Revetal.

Hva og hvem står bak Kjær gartneri? Her er en historie som forteller om en familie som har fulgt idealene sine. Grunnleggeren, Alfred Danielsen og kona Mari. Seinere sønnen Martin.

Men ved navnet Alfred Danielsen kommer det til så mange ting. En mangfoldig mann. En finger eller mer med i mye av utviklingen på flere felt i Våle-bygda. I sine unge dager var han en aktiv idrettsmann, med interesse for både fotball på Ivrigsletta på Fossan, og skihopping og ikke minst langrenn.

Og idrett er ett av flere stikkord. Historie et annet. Engasjement i alt han deltok i.

Først litt om starten av gartnerivirksomheten.

Vestfold Ungdomsfylking (VUF) utga medlemsbladet Dag. Nr. 2-3 1947 var viet et eget Våle-nummer.

I dette finner vi en artikkel:

Et gartneri i vekst

«På Kjær i Våle er det stor trafikk i gartnersesongen. Kommer en dit en vårdag, kan en treffe folk fra alle kanter, som det heter. Og hvor en velger å gå hen for å titte på planter av alle mulige slag, dukker Alfred Danielsen fram – med en

Alfred Danielsen som ung voksen.

eller flere kunder i hælene. Vi vil gjerne vite litt om dette gartneriet og mannen som på kort tid har drevet det fram, men Alfred Danielsen er ikke av de som er særlig villige til å fortelle om seg selv. Det er først etter en lengere kryssekaminasjon vi kommer fram til et resultat. Vi får vite at veien fram førte gjennom Follo landbruksskole, under den kjente bestyrer Dietrichsons påvirkning til fjøs-kontroll og gartneripraksis. Han begynte for seg selv på farens gård i 1941. – Det er jo ikke så mange som har vært

så dumme som jeg, sier han.
 – Eller så lure, skyter vi inn.
 Han begynte nemlig «på fjellgrunn», dvs. på bare fjellet. Fylte på jord for ikke å ta av den dyrka jorda når der skulle eksperimenteres.
 – Men det var vel egentlig klokt det?
 – Ja, undervarmen er jo bra.
 – Og vann har du nok av?
 – Nei, det har det vært vanskeligheter med.
 – Jeg har nå to pumper, og tar altså vannet opp i to tapper. Først har jeg en pumpe (elektrisk) nede ved skibakken. Derfra pumper jeg vannet opp i en brønn. Ved denne brønnen er pumpe nummer 2.
 – Hva la du først og fremst an på?
 – Frilandsgartneri. Jeg tenkte først på leveranse av grønnsaker til byene – i større partier. Men det er nok blitt mest av plantesalg.
 – Og nå utvider du?
 – Ja, jeg har bygd arbeidsrom og kjeller, og så har jeg støpt murer til nytt drivhus. Det skal reises nå snart.
 – Hvor mange har du hatt i arbeide om sommeren i det siste?
 – Syv-åtte.

– Hva slags planter har det gått mest av?
 – Under krigen var det mest tobakk.
 Jeg antar at jeg priklet ut om lag 100 tusen planter da. Men nå er jo det slutt. Nå går det mye agurker, meloner og for øvrig mye av frilandsgrønnsaker. Videre får vi vite at Danielsens kundekrets ikke begrenser seg til Våle. Han har stadig kunder fra Fon, Botne og Holmestrand. Et besøk på Kjær gir bevis for at den som virkelig vil noe, han makter også noe. Alfred Danielsen var i flere år Våles storløper på ski. Han var en seig kar som visste å hevde seg i konkurranser både hjemme og ute.»

Dette var altså starten. Han ble møtt med blandede reaksjoner. Mange ristet litt på hodet over måten han ville drive på.

Før vi går videre om gartneriet, må vi dvele litt mer ved denne mannen. Som nevnt hadde han interesser langt utover gartneri og jordbruk.

Noe av utdanningen var et år på Vestfold flyttbare folkehøgskole, som i 1936 hadde kurs på Fjellborg. Seks måneder med

Kjær våren 1941.

praktiske og teoretiske fag, og døråpner for en verden der ute med litteratur og filosofi. Svein Ånestad sier i sin nekrolog over Alfred Danielsen: «... Men vel så viktig var det at lærerne åpnet våre øyne mot nye horisonter ... når vi hørte om verdenshistoriens store tenkere, eller når sangen fylte både klasserom og våre hjerter ... ble en fattig beskjeden ungdomsskole forvandlet til en åndens smie». Store ord, men Alfred sa at «det var som en ny verden åpnet seg opp for meg».

Ellers tok han sin jordbruksutdanning ved Follo landbruksskole på Ski med Wilhelm S.H. Diedrichson ved roret. Dette var også en mann som hadde tanker ut over den rent praktiske undervisningen; da skolen flyttet inn i nye lokaler i 1925, var det for ham viktig å ha en peis, så de unge kunne samles ved peisbålet til møter, foredrag og sagafortellinger om fredagskveldene. «Her skal være skrifter og bøker. Hjemlig hygge, samvær med kamerater, lærere og tilkalte foredragsholdere, musikk og oplesning skal skape stunder for elevene som vi håper skal bli dem uforglemmelige utover i livet» (Dietrichson, tale 1925, / *Lokalhistoriewiki.no*).

Dette var vel også med på å gjøre Alfred Danielsen til den mangfoldige mannen han var.

En pådriver og aktiv idrettsmann

Vi hadde i 2018 en artikkel i Re-minne om skibakker i bygda. En av disse bakkene var Rambergkollen. Den ligger like nedenfor gården Kjær, og Alfred fikk nok mye av hoppferdighetene sine derfra. Han var i sin ungdom en av flere pådrivere for utviklingen av bakken, med Olav Gran i spissen.

Øving hadde han nok gjort i bakken, og han viste tidlig ferdigheter. Gjengangeren 16. april 1927 referer til at skiklubben «Uræd», Vaale, hadde premieskirenn. I klasse under 14 år går 1. premie til Alfred Danielsen, samt en ekstrapremie, «opsat av damer fra Vaale».

Og i 1958 var guttebakken fin og klar. Da ble det arrangert skoleskirenn for hele kommunen hvor alle skolene deltok, samt kretsrenn for Ivrig. Stort frammøte og stor stas! Guttene hoppet og jentene sto utfor. Sånn var det den gangen ... Men Alfred nøyde seg ikke med at Rambergkollen sto ferdig som ordentlig hoppbakke. Det dukket opp nye oppgaver.

Idretten var viktig for Alfred Danielsen. Han fremholdt til siste slutt betydningen av å ha en aktiv idrettsklubb for barn og unge. Han mente at hovedårsaken til at det var «bare» kjekk ungdom i bygda, var at de vokser opp i et idrettsmiljø og lærer å innordne seg, samhold, og at det finnes regler vi må følge her i livet.

Med denne innstillingen ble han så en motor når det gjaldt å utvikle idrettsanlegget på Bibo. Han var også aktiv i det politiske liv, og en kombinasjon av interessene gjorde ham til en viktig talsmann i diverse politiske utvalg og komiteer, og Bibo ble en politisk kamp.

Partifelle Hans Kåpe var sterkt imot, og det ble sagt om dette at «I vinter har ikke Alfred behøvd å fryse, han har hatt Kåpe på seg». Helt på slutten av året 1962 ble det godkjent at idrettsplassen skulle bli realisert. Bibomyra lå under prestegården, som var statlig eid, og her hadde det også vært en kamp med Statens skoger om området. Direktoratet for Statens skoger hadde ansvaret for forvaltningen av

statens skog- og utmarksarealer. Det gikk i idrettens favør, takket være god politisk jobbing fra en viss Danielsen.

For å få til et anlegg uten for store kostnader, ble det lagt ned en formidabel dugnad av Våle-folk. I første rekke organiserte Alfred dugnaden sammen med Nils Husabø, og Ivrig-medlemmene levde opp til idrettslagets navn. Det var en gedigen innsats. Eksempelvis jobbet Alfred dugnad ti timer på julaften ...

I forkant hadde det blitt solgt juletrær fra Bibomyra, hugget på dugnad naturligvis. Dette var en av de viktige inntektskildene. Det kom også noe tilskudd fra tippemidler til kommunen, men uten dugnaden hadde det kanskje ikke blitt noen idrettsplass den gangen. Hvordan hadde det vært her i dag da?

I 1972 sto idrettsplassen ferdig med fotballbane, løpebane, klubbhus (som var den gamle badstua fra Fjellborg), og redskapshus. Ved offisiell og høytidelig overlevering 17. juni 1973, beregnes dugnadsinnsatsen til mer enn 118 000 kroner. Det var mye penger den gangen!

Han fikk sitt æresmedlemskap i Ivrig, og som politisk aktivt menneske satte han sine tydelige fotavtrykk.

Krig – en historie

Går vi lenger tilbake i historien, ser vi at han også hadde vært aktiv i motstandsbevegelsen under krigen, og med i Milorg, i Nordre Våle lag nr. 398D, med dekknavn Ulv.

I Våleminne – 40 år siden krigen, var Alfred Danielsen et av redaksjonsmedlemmene. Siden dette nummeret av Re-minne også omhandler en del av historien fra denne tiden, gjengir vi en

artikkel fra hans penn. Russerfangene i lokalområdet vårt har de fleste av oss ikke så mye viten om i dag.

Trefliser ble fugler som hakket og flakset Av Alfred Danielsen

Mot slutten av krigen holdt tyskerne folk av mange nasjonaliteter som fanger i Norge. Spesielt var det mange russere. Disse ble satt til å hogge ved. Det var russiske fanger som ryddet områdene øst og syd for sentralskolen, den nåværende Kirkevoll skole. Et resultat av hogsten var også den fine bjørkelunden.

Russerne kom om morgenen med lastebiler fra Horten. Redskapen de brukte, var øks og bogesag. Klær hadde de dårlig med, de hang på seg allslags filler. Maten var likevel det verste. Men de hadde det uvanlig fritt, og fikk gå omkring på gårdene og motta mat. Fangene var vel klar over at hvis noen rømte, ville flere kamerater bli likvidert. Noen klarte likevel å komme seg unna. Det fortelles at noen russere holdt til i en uthusbygning på Lofstad i Undrumsdal. Meyer, Lofstad og noen andre skaffet dem mat.

Netthendte

Vi bodde i nærheten av stedet hvor de russiske fangene arbeidet, og hadde besøk av dem hver dag så lenge hogsten sto på. Flere kom til middag. Især husker jeg en offiser fra Vladivostok. Det hendte også at tyske vakter var med. Jeg tenkte at det kanskje kunne være nyttig å studere et tysk gevær litt. Det fikk jeg lov til. Men da jeg ville plukke det fra hverandre, sa tyskeren stopp.

Russerne var utrolig netthendte., og laget de fineste leker. Av noen trefliser laget de fugler som både hakket og flakset. En alu-

*miniumsbit ble til fine esker med grave-
ringer. Av noen trefjølter og halmstrå ble
det dekorerte skrin.*

Hard skjebne

*Etter krigen bodde mange flyktninger i
leirene på Grefsrud og Tofsrud. De skulle
helst skaffes arbeid. I 1946 arbeidet der-
for en russer og en desertert tysker hos
oss. Her fikk de to, som var verdens beste
venner, kost og losji.*

*Russeren hadde kontakt med en jente i
Nord-Norge, som han snart flyttet opp til
og giftet seg med. De fikk åtte barn og
levde av fiske og jordbruk. Men familien
i Russland kunne han aldri komme i kon-
takt med igjen. Desertører eller soldater
som hadde overgitt seg, kunne aldri vende
tilbake til hjemlandet. Minstestrafen for
slikt var ti års slavearbeid i Sibir.*

*Denne skjebnen gikk hardt inn på man-
nen. Han ble avhengig av flasken, og
døde i 1980. Tyskeren var bedre stilt. Han
reiste tilbake til Tyskland, giftet seg og
har levd et normalt liv. Han har senere
besøkt Norge mange ganger.*

Ikke tålt redslene

*Også en østerriker, en tsjekker og to
polakker arbeidet hos oss. Østerrikeren
hadde nok ikke tålt krigens redsler. Ofte
reiste han fra leiren midt på natten. En
gang fant jeg ham i hagen klokken fire
om morgenen. Da plantet han salat. Men
regnet strømmet ned, sa han: «Little fågel
synger.» Både tsjekkeren og den ene po-
lakken fant seg en kone i Norge, og bodde
her en god stund.*

Historielaget

Vi kommer ikke unna Alfred Danielsens
innsats i Våle historielag, hvor han var
leder i perioden 1979-1984. Igjen pådri-

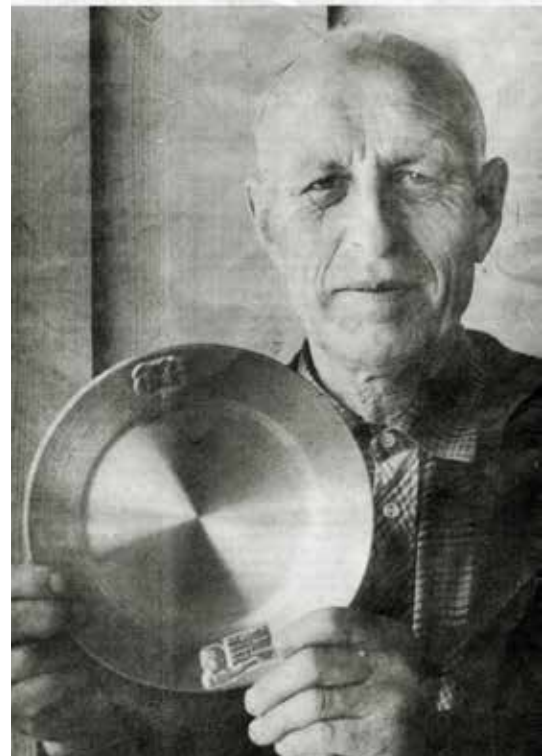
ver, en av ildsjelene rundt istandgjøringen
av Stabburet som laget fikk til disposisjon
i 1979.

Også i denne sammenhengen la han ned
en stor dugnadsinnsats. Stabburet, som
ble bygget en gang på 1700-tallet, var
omtrent til nedfalls da historielaget over-
tok det. Så i siste øyeblikk tok historie-
laget med Alfred i spissen tak i dette, og
satte i gang restaureringsarbeider. Nytt
tak, nye vinduer og ny kledning ble det,
og så ble det samlet inn jordbruksredska-
per og husgeråd fra gårder i Våle, som
igjen har vært grunnlaget for museums-
samlingen på prestegården.

I 1981 ble det avholdt et stort bygdestevne
der, også omtalt i avisene som Våle-

Ukens fat:

Alfred Danielsen

Alfred fikk utdelt Ukens fat fra TB (Bilde: Fra TB).

Typisk for Alfred Danielsen kan en vel si dette er: han var selv i Numedal og fikk tak i en «hestevandring», ikke noe enkelt redskap å frakte. I mangel av hester tester han og Jakob Solerød nyanskaffelsen av.

versjonen av «Good Old Days», med åpning av stabburet og stor bygdeutstilling, – med gammeldags bondebryllup, og demonstrasjon av blant annet tjærebrenning, skigardbygging og flatbrødbaking. Og Alfred Danielsen var primus motor. Bygdestevnet ble en suksess, og fikk stor omtale i avisene Tønsbergs Blad og Vestfold.

En kan vel si at dette i seinere tid ble videreført med Seinsommerfestivalen hvert år (unntatt inneværende år). Det var også videre planer om storstevne hvert år – det nevnes planer om et utflytterstevne, det hadde Alfred lyst til. Det ble det ikke noe av den gangen, kanskje det kan bli en gang?

Danielsens tid som leder i Våle historielag bar preg av iderikdom og innsatsvilje som har vist vei videre.

Tilbake til gartneriet, og en viktig person

Vi ser i innledningen til denne artikkelen hvordan han bygget fram gartneriet. Og her kommer en viktig person inn i bildet.

Mari og Alfred.

I 1947 giftet Alfred Danielsen og Mari, født Ljødal, seg. Mari hadde utdanning fra Veia hagebruksskole, så hun var også utdannet gartner. Hun var ikke redd for å ta i ett og flere tak, og hun var med i arbeidet på gården og gartneriet fra dag

Mari Danielsen ved vekstbenker.

en. Med etter hvert fire gutter (Martin, Leiv, Dag Inge og Arild), og en mann med allsidige interesser og oppgaver også utenfor gården, var hun alltid i arbeid. Så mye av æren for den vellykkede gartnerivirkningen på Kjær skyldes ikke bare Alfred, det hadde ikke gjort seg uten Mari.

Besteforeldrene stilte også opp med hjelp til fjøs og unger når det måtte være nødvendig. Alle hendene var viktige for å få det daglige arbeidet unna, etter hvert også de små.

De hadde mange forskjellige grønnsaker den gangen, og også blomsterplanter til salg. På jordene vokste ulike sorter grønnsaker, alt en trengte egentlig. Det var kål og blomkål, purre, selleri og gulrøtter. Poteter og rødbeter. Erter, bønner og sylteagurker. Tomater og agurker.

Salatproduksjon, 1953.

Martin kan fortelle at en gang da han gikk i tredje eller fjerde klasse (ca. 1960), fikk han med hjemmefra en brokkoli for å gi til fru Bjørge som sto for undervisningen på skolekjøkkenet på Kirkevoll. Han skyndte seg å gi den og ferdig med det. Trodde han, men – ingen visste hva en skulle gjøre med en brokkoli. Så han ble tilkalt for å gjøre rede for det. Jo, den kunne stå i kjelen og koke stilken, samtidig som hodet ble dampet. Det visste han. – Dette var antagelig første brokkolien som ble presentert i Våle!

Grønnsaker ble solgt både fra gården og på torget. Men også blomster hørte med i utvalget. Både snittblomster og planter.

Interessen for økologisk landbruk og grønnsakdyrking var alltid til stede, men i praksis var det ikke full økologisk drift, det var tradisjonell dyrking. Men

Nytt drivhus på gartneriet.

naturgjødning var viktig. Det sies at på et politisk møte i Våle hvor Einar Gerhardsen var hovedtaler, skal det ha blitt snakk om landbrukspolitikken og husdyrhold. Diskusjonen gikk. Det var visst ikke så inntektsbringende med kuer, men de fleste gårder hadde jo noen. Også på Kjær, og i den forbindelse kom det fra Alfred at – joda, han hadde kuer, men det var for gjødsling (eller var det møkka han sa?)!

I bygdeboka står det at de hadde drivhus på 160 kvm, og 600 benkevinduer i forbindelse med grønnsakdyrkingen. Salg av

planter og grønnsaker gikk langt utenfor Våles grenser. Og utviklingen av gartnerivirksomheten fortsatte.

Da Alfred Danielsen døde i 1996, hadde sønnen Martin vært aktiv medarbeider i mange år- egentlig bestandig, som han sier, – og han hadde overtatt bedriften i 1982. Han har også hatt nyttig støtte i kona si, Eva.

Lenge så vi grønnsaker vokse på jordene når vi kjørte forbi nedover mot Nåla, nå er det ikke slik drift lenger. Martin har

Grønnsaker og blomster må selges. Alfred Danielsen som torghandler.

utviklet gartneriet. Han startet i det små med dyrking av cherrytomater i jord, og en dag i 1990 besøkte han kokker og restauranter i Oslo med smaksprøver. Dette var en genistrek, han kom hjem med bestillinger på 500 bokser med cherrytomater – og satset stort, og i dag er det veksthus på 4000 kvm.

Tomatplantene blir satt i jorda i veksthuset i februar. I april kan de første klasene tomat plukkes, og så følges hver plante med omhu til sesongen er over og de blir tatt opp og lagt til kompost.

Et finurlig, men veldig praktisk system: på skinner i taket henger kroker med snorer surret opp, enden av snora henger ned til planten som blir tvinnet rundt snora (eller omvendt). Plantene vokser fort og når opp til krokene. Når de er passe høyt opp, slippes noe snor, kroken forskyves og det plukkes nede i plukkehøyde, samtidig som lave blader fjernes, og stilkene legges ned på jorda, stilkene kan bli 8-9 meter lange.

I sesongen har Martin Danielsen 5-6 ansatte. Han er selv i full aktivitet fra morgen til kveld.

Sønnen Fred Viktor har overtatt og driver gården, med mer vanlig gårdsdrift. Han driver økologisk landbruk, sist år hadde han blant annet raps som ble levert til økologisk rapsolje over i Østfold. Det er ikke husdyr på gården, bortsett fra hester.

Martin eier fortsatt veksthuset hvor det dyrkes økologisk, de gode cherrytomatene, plommetomatene og slangeagurkene. Og nå selges det fra Kjær gartneri via Bama over hele landet.

Kilder

Dag Vålenummer 1947

Våle bygdebok, b 1, del 2

Våle bygdebok b 3

Tønsbergs blad 23.11.1996

Lokalhistoriewiki.no

Tønsbergs Blad; Vestfold 17.08.1981

Gjengangeren 16.04.27; 01.02.37

Martin Danielsen, samtale og utlån av fotografier.

Martin Danielsen i drivhusene med cherrytomater. Foto: Eva Anfinnsen.

Du kan spille hovedrollen i revyen når du vet at alt er i orden i fjøset

Livet er å ha tid. Tid til å gjøre noe helt annet.

Slik får vi energi til arbeid og omsorg
for de vi er glad i – både to- og firbente.

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid.

Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Over hundre år i Postens tjeneste

Odd Roar Sulutvedt

To lokale postbud har begge blitt pensjonert i år, etter mange år i Posten. Sverre Dahl startet i Postverket i 1968, mens Klaus Holt begynte sommeren 1969. Begge har altså godt over 50 års erfaring med post og postombæring.

Klaus har betydelige familietradisjoner når det gjelder post. Farfar Guttorm var poståpner i Fon fra 1911, og da han sluttet i 1955 overtok moren Ruth. Kona Kari og søster Ingegerd har også vært ansatt i posten, så dette er virkelig en postfamilie! Sverre har ingen «postgener» – det var ifølge ham selv bare tilfeldigheter som førte ham inn i postens tjeneste.

Lokalkunnskap er viktig

Begge har opparbeidet god kjennskap om veier og adresser i fylket. Sverre har kjørt post fra Våle til Stavern, og mye i Tønsberg og på Tolvsrød. Han var også vikar på andre ruter, han kjørte 13–14 ruter på 10 år, det var krevende å huske alle! Klaus har hatt litt mindre aksjonsradius, mest i gamle Re kommune, samt Barkåker og Sem har vært hans område.

I vinterlandet Norge kan det være krevende å kjøre bil, og det var ikke alltid postleveringen gikk knirkefritt, men Sverre mener at han kun har måttet gi seg to ganger, en gang på grunn av snø, en annen gang is. Men satt man fast var det godt å være lokalkjent, slik at man kunne få tak i en bonde med traktor! Det nevnes at i Fon kjørte ikke avisbudene opp til Skotvedt – der var veien for bratt på vin-

Klaus mens han fortsatt var i full sving med utkjøring av post. Foto: Stian Ormestad, ReAvisa.

teren – så der fikk de avisa med posten, for de kom opp!

At et liv på veien gir god trening i å kjøre bil er ikke overraskende, og det er vel heller ingen ulempe at de begge har drevet med bilcross. Det er en sosial hobby, og selv om begge har gitt seg med den aktive karrieren, så følger de med fra bobil og campingvogn! Klaus har en sønn som kjører, men han har visstnok sluttet å høre på råd fra far – noe far synes er helt greit! – «Han kan jo dette mye bedre enn meg», sier Klaus.

I folkets tjeneste

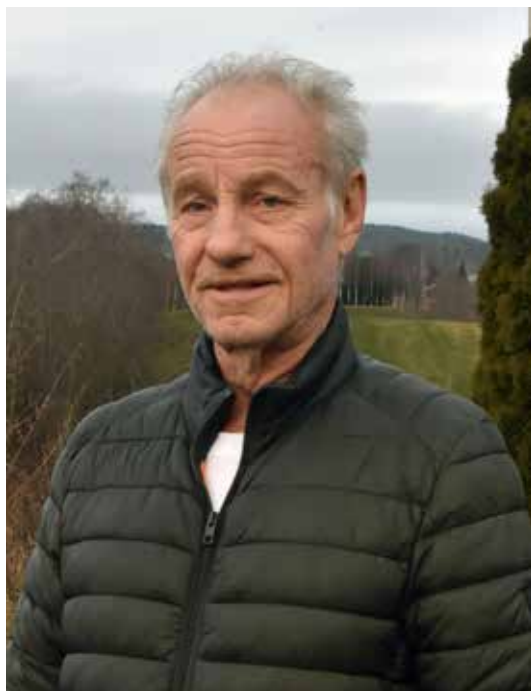
Det var ganske stor forskjell på postbud «i by'n» og landpostbudene. I byene og sentrale strøk var formålet levering av post, på landet var det mange tilleggstjenester som bank, kontanthåndtering og regninger. I dag er det ingen forskjell, men som landpostbud har de opplevd å bli vel mottatt rundt i bygdene. Landpostbudet var vel ansett, og for mange en viktig person. Det vanket ofte kaffe og kake når de var innom folk, særlig når det var «viktige forretninger» som skulle ordnes ved kjøkkenbordet, altså pengehåndtering og regninger. Særlig var den 20. i måneden travel, for da var det pensjon. For mange var kontakten med postbudet viktig også sosialt, og de har mer enn en gang hjulpet folk med å skifte ei lyspære eller andre enkle reparasjoner. Når det dukket opp byggefelt på landet så ble ikke rutene endret, det ga mindre tid til service, og i dag er denne delen av posttjenesten i praksis borte.

– Egentlig burde vi hatt tilleggslønn fra kommunene, sier de – litt på spøk, men også med et snev av alvor – for vi har mange ganger vært «sosialarbeidere» i tillegg til postbud.

Posten som arbeidsgiver

Begge er enige om at Posten har vært en god og ryddig arbeidsgiver, selv i krevende omstillingsperioder. Gode arbeidstakerorganisasjoner har også bidratt til ryddige forhold. Ingen av dem har vært i streik, det har vært nære på, men konflikten ble løst for det kom så langt.

Månedslønna i starten var ikke all verden. En budaspirant hadde kr 650, et bud fikk kr 1051, det siste tilsvarende rundt kr 10.000 i dag. Men man fikk ofte både konfekt-esker og gratiale fra kundene til jul, det kunne utgjøre det dobbelte av månedslønna.

Sverre har parkert postbilen og ser framover i pensjonstilværelsen. Foto: Arnfinn Eek.

Begge kan fortelle at da de sluttet i sommer var det flere som kom med en oppmerksomhet, det synes de var veldig hyggelig, selv om tradisjonen med gratiale nå er forsvunnet.

Akkord har de også jobbet etter, da var det om å gjøre å være effektiv. Arbeidsdagen kunne være ferdig så tidlig som klokken tolv, så de hadde mulighet til å ha en ekstrajobb på ettermiddagen, om de ville. Klaus jobbet også en periode i Oslo, og opplevde at de var tøft for en ung mann fra landet å skulle jobbe i storbyen. – Arbeidsmiljøet der inne kunne være ganske røft, men det gjaldt å tilpasse seg, sier han.

Posten i framtida

Da disse veteranene startet i posten på slutten av 60-tallet, så fikk de høre at de hadde skaffet seg en sikker jobb for resten av livet. – Og det stemte jo for så

vidt for oss, sier de, men de er ikke like optimistiske for framtida i yrket. For hundre år siden var postkontorene gjerne knyttet til landhandleriene, senere kom posthusene, men nå er man tilbake i butikkene igjen. Men forskjellen er allikevel stor, før var det mange små butikker spredd utover, nå er det få butikker, og de er på sentrale handelssteder.

– Den Posten vi kjenner i dag finnes nok ikke om 50 år. Tradisjonelt var det brev, aviser og blader som ble sendt i posten, reklame kom på midten av 70-tallet. Posten har forandret seg voldsomt som arbeidsplass, men hva er alternativet? Fra ca. 2005 og utover har epost overtatt nesten all brevpost, kontanthåndtering er borte, det som i hovedsak står igjen er reklame og pakker. Småpakker har økt

kraftig med økt netthandel, så her vil det nok ligge et marked. Fra 1. juli i år er ombæring redusert til annenhver dag, i Danmark har de en dag i uka, så ytterligere reduksjon kommer nok, mener de. Men samtidig som ombæringsdagene reduseres, så krever firmaene med reklame at den er i kassa på mandager, så nå kjøres det reklame på søndager. Ikke helt lett å skjønne logikken i innsparingen her!

Selv om begge har trivdes i yrket, syns de det er greit å være pensjonister nå. – Det passet fint i og med omleggingen fra 1. juli, så nå kan vi si oss fornøyd! Ja, ikke helt, da, for Klaus tar noen vikardager om han blir spurt, så bli ikke overrasket om du ser en gammel kjenning ved postkassa di fortsatt!

VELKOMMEN TIL
HORN -rett fra naturen!
TREDREIEVERKSTED
Vidar Flåteigen Horn 3175 Ramnes Tlf. 952 50 624

Møbler og annet trearbeid etter bestilling

REVETAL TEKSTIL

Stort utvalg av
klær og vesker
Dame- og herreklær

Brandex og Signature
Janus, Iris og Dovre undertøy

Tlf. • 92 97 40 40 - Du finner oss ved siden av DNB bolig

Traktorer

Snøutstyr

Tilhengere

Feiemaskiner

Reservedeler

Dekk og felg

Vedutstyr

Verksted og
service

✉ post@torpmaskin.no

🌐 torpmaskin.no

☎ 33 06 19 10

«Bra folk vi minnes»

– Jakob Solerød

Eva Anfinnsen

Jakob Solerød var en markant skikkelse i Våle kommune, som skolestyrer på Berg skole og lærer for flere generasjoner, som kommunestyrerepresentant (for Høyre) og innvalgt som vararepresentant til Stortinget for Vestfold 1945-1949. Han var med å stifte Våle historielag, og var lagets første formann fra 1952 til 1956, og så i en ny periode fra 1969 til 1977.

Han skrev også en del små historier fra lokalsamfunnet, og disse ble samlet i ei bok, Bra folk vi minnes, som ble utgitt i 1989 med midler fra Våle sparebank. Erling Gran som både var banksjef og aktiv i historielaget gjennomgikk manus, og ordfører Thorvald Hillestad sto i spissen for tiltaket.

I forordet til boka sier han selv: «Når en så setter seg til skrivebordet, strømmer minnene på, og når en lar fantasien løpe, er det blitt en og annen historie som har funnet plass i lokalavisene.»

I denne utgaven av Re-minne, har vi en del historie i forbindelse med at det er 75 år siden frigjøringen etter 2. verdenskrig dette året.

I Jakob Solerøds bok Bra folk vi minnes finner vi en historie lenger tilbake i tid, litt mer enn hundre år, som er kalt:

Et minne fra første verdenskrig
Den gamle veien er ikke tilhenger av teorien om den korteste avstand mellom to punkter. Den tar seg en sving på slette

Jakob Solerød, (1903–1990)

Foto hentet fra Våle bygdebok, bind 3.

jordet, tar seg en tur nedom den lille sjøen, og finner snart en fjellknaus den kan smyge seg oppå. Oppe på knausen med utsikt over det blinkende vannet lå det for noen år siden tre små stuer, den ene malt blå, den andre hvit og den tredje med en noe ubestemmelig farge. Det var nok lenge siden den hadde fått en

omgang med malerkosten. Hver av stuene huset en enke; Hanna, Amalie og Sofie. Barna deres var ute av reiret for lang tid siden. Noen var dratt til Amerika, andre var til sjøs og noen hadde fått plass i byen.

I vinduene mot sør blomstret pelargonium og begonia under de hvite tversovergardinene. Hver av stuene hadde en liten hage med rips og stikkelsbær. Ut mellom sprinklene i stakittgjerdet stakk de røde ripsklasene og kunne nok friste en liten pjokk til en overtredelse av det 7. bud.

En kunne jo spørre hva disse tre enkene levde av. Alderstrygd var et ukjent begrep. Enketrygd likeså. En liten skilling sendte jo barna av og til av det lille de tjente. Men et lite stykke med poteter hadde de da alle tre, nok kanskje også til en grisunge som fikk leve til innunder jul. i skogen var kvist og avfall som de fikk lov til å sanke gratis.

Litt parafin til de mørke kveldene måtte nok til, men ellers fikk en jo bruke dagslyset.

I den midtre stua bodde Amalie. Hun var god å sende bud etter i slaktingen eller bakingen før jul. og da vanket det nok en pølsebit og en smakebit av kakene. Alt sånt var godt å ta med, og Amalie klaget ikke. Når far og mor var borte, hendte det nok at Amalie kom som husmorvikar som det heter nå. Hun var som en godslig bestemor for oss. Hun fortalte om sønnene sine, Anders som var nordpå Finnmarkskysten og Helge som var ute til sjøs og som sendte trekk hjem til henne.

En dag fikk vi høre at Anders var falt over bord og druknet der nordpå. Da sturet nok Amalie en tid, men gikk

likevel og hjalp til litt her og der, men mer stillferdig og alvorlig.

Så kom første verdenskrig. Men det ble jul det året også, med frost og snø, men også med juletre og enkle julepresanger og ribbe og risgrøt, fikener og appelsiner som bare var julekost. Ennå visste de fleste ikke noe om matmangel og nød.

Juledagene gikk med kirkegang og familiebesøk. Tredje juledag kom en noe uventet gjest og banket på. Det var Hansen i Østgården som ønsket gledelig jul og fikk skjenk og kaker. De voksne vekslet noen ord om vær og føre og siste nytt fra krigen, og far fant fram Tidens Tegn og leste noe fra Stillingen i natt. Men så kom Hansen fram med ærendet sitt.

Han hadde med seg en liste, sa han, om de kunne tenke seg å gi noe. Det gjaldt Amalie Larsen. Han hadde sagt til henne at hun kunne komme ned til ham etter melk til julebakingen i år som ellers, men den som ikke kom, var Amalie. Han lurte litt på det, og juledagen tok han seg en tur opp på knausen der Amalie holdt på med snøskuffa. Han spurte om hun hadde fått melk et annet sted i år, siden hun ikke var kommet til dem. Nei, hun hadde ikke det, sa hun og så bort. «Jeg har itno mjøl å bakæ a.» Tårene sto henne i øynene. Og så kom det fram at trekken fra Helge var blitt borte. Kanskje hadde han byttet skute, eller kanskje hadde han forlist. Hun hadde ikke hørt fra ham på lenge. Det var få som hadde hatt bruk for henne i år, så det hadde blitt lite med kontanter. «Og børje vi jeg inte.» sa hun.

Selv om Hansen og kona ikke hadde så mye å rutte med, noen brød kunne de jo unnvære. Men det var så mye som

manglet i stua til Amalie, og derfor var det han nå gikk denne runden for å skaffe henne noe å leve av utover.

Om det var mange munnar å mette hjemme, så fant far fram et par sedler. Og det ble mange gule sedler i pungen til Amalie i løpet av romhelgen. En liten sending med litt mat kom også inn døra, og det falt nok litt på dem i nabostuene også. Det var som folk på gårdene fikk snudd tankene fra slagmarkene nede i

Mellom-Europa til de nære ting. Det gjaldt ikke bare å fylle opp egne kjellere og stabbur, men også hjelpe dem som lite hadde.

Over nyttår kom det brev fra Helge også. Han hadde riktig nok mønstret av. Han tålte ikke spenningen ute på sjøen, skrev han, men han ville komme til Norge med første båt og ta seg arbeid hjemme. Så det ble siste jul Amalie var alene på Knausen.

Tegning av Jan Solerød, fra *Bra folk vi minnes* (1989).

De ensomme gamle

Jakob Solerød

*Der oppe i lia bor Johan og Maren,
Blant smågran og furu med utsyn så vidt.
Om morran tar'n saga og øksa, den karen,
Til storskauen drar'n, men snur seg først litt.
Han blunker med øyet og ville vel si:
Jeg kommer nok hjem i betimelig tid,
For straks er det jul, ja, i slott og i stue,
Og den skal vi feire på gammeldags vis.*

*Og Maren, hun triper så lett ned til bekken,
Og bøttene fylles med klareste vann.
I skjulet med tørrved hun fyller vel sekken,
For nå skal her stelles for den som er mann.
Gardinene nystrøkne henger hun opp,
Og finner fram kaker og kjele og kopp.*

*Når sola begynner å synke i skaret,
Det knirker i snøen i mandige trinn.
Småspurvvene vimser i neket og baret,
Når mannen til Maren så traust triner inn.
Og so blir det vasking og ren busserull,
Ny skjorte og strømper av fineste ull.*

*Poteter og ribbe, medister og kaker
Og kaffi gir stua den herligste duft.
De setter seg ned, å så godt som det smaker,
Men tankene må nok fra hjertet få luft.
Håss er det med Lina og alle de ni
Som rundt om os stabbet i barndommens tid?*

*Ved ovnen de setter seg varsomt på krakken,
Tar salmebok opp, finner nummeret fram.
Mens tårer har lett for å dryppe på stakken,
Med skjelvende stemme de synger om Ham,
Som kom til oss alle med gledelig bud,
Om fryd og om fred og velsigning fra Gud.*

*Og juledags morgen går turen til kjerka,
Med lia i snøen de rusler i lag,
Mens klokkene kimer, og sola gir bjerka
Et brudeslørs glitter av fineste slag.
Hjemkommen fra kjerka, du storeste min,
Der står jo hu Lina med kjæresten sin.
For nå er det jul, ja i slott og i stue,
Og den skal vi feire på gammeldags vis.*

SVERRE FOSS AS

BLIKKENSLAGERVERKSTED

Etabl. 1956

- Ventilasjon/vifter
- Ventilasjonsservice
- Takrenner/taksikring
- Takhatter
- Beslag til alle formål
- Spesialarbeider i aluminium, rustfritt, sink, kobber
- Sveisearbeider

www.sverrefoss.no
Bispeveien 412, 3089 Holmestrand

☎ 33 05 01 42

FAGKUNNSKAP
GIR TRYGGHET

Mobil: 917 80 289 • Epost: post@sverrefoss.no

Bygdehuset Sagatun

- utleie til alle anledninger

Tlf 333 97 781

Støtt historielagene – bli medlem!

Kontingenten er kr 200 per år per person.

Våle historielag – konto 2545.20.27081
Ramnes Historielag – konto 2557.20.17152

Ramnes
Historielag

Innelagret ved til salgs!

All Ramnesved er lagret innendørs og vi leverer tørr ved i henhold til Norsk Standard 4414.

Ved som lagres innendørs etter god tørk utendørs, holder seg tørr selv om det regner og blåser fuktig luft utover høsten.

25% av norske husstander har ved som hovedoppvarmingskilde. Bruk av ved er klimanøytralt, det betyr at det blir frigjort like mye CO2 om trevirket råtner i skogen eller om det blir brukt som brensel.

Priser:

Bøk: 1200,- kr for 1000 liter

Bjørk: 1200,- for 1000 liter

Gran: 800,- kr for 1000 liter

Prisene er inkl mva. Selger i 1.000 liters sekker på europall

Kontakt:

Ramnesved v/Nils Regin Bøhle
Prestegårdsveien 49
3175 Ramnes

Mob: 99 22 39 73

Mail: nilsregin@ramnesved.no

www.ramnesved.no

HVORFOR KJØPE VED FRA RAMNESVED?

- Veden vår tørker utendørs i 4-6 måneder og lagres deretter inne. Det gir ordentlig tørr ved!
- Ramnesved leverer innelagret ved i 1.000 liter sekk
- Du kan betale med kort
- Vi leverer ved i henhold til Norsk Standard 4414

RAMNESVED
garantert tørrved

Møter og rusleturer

Ramnes Historielag har hatt 230 medlemmer i 2020, inkludert 5 æresmedlemmer og to livsvarige medlemskap. Det har vært 3 rusleturer dette året, men kun 2 møter. Dette skyldes koronasituasjonen. Styret har hatt 9 møter.

Februarmøtet

Det eneste møte som ble avviklet etter programmet var februarmøtet. Alfred Ringdal fortalte her om egen oppvekst og familiens virke på en bratt, veiløs og strømløs vestlandsgård ved Sunnulfsvfjorden. Alfred fortalte om et hardt og strevsomt liv på gården, til tider med livet som innsats. Bestefaren falt en gang utfor en fjellskrent og havnet i sjøen. Han beholdt livet etter å ha blitt reddet av broren sin. Alfreds onkel omkom under vedhogst.

Gården, som heter Me-Åkneset og ligger på ei hylle i det bratte terrenget, er svært utsatt for snøras. Derfor er husene på gården – fjøs, løe og bolighus – bygd innunder ei berghylle slik at snøen kan gå over hustakene. Bestefaren og ei av døtrene hans var ute på tunet da det kom et snøras, og de sprang for livet mot huset. De kom seg inn – bestefaren bare halvveis – og berga livet, men gangen ble full av snø.

Det var ikke telefon på gården. I Dalsbygda, på andre sida av fjorden, hadde

Alfred Ringdal forteller. Foto: Håkon Westby.

de innlagt telefon, og de kunne ta imot beskjed. Når det kom slik beskjed, hengte de opp et hvitt laken, og så rodde folket på Me-Åkneset over fjorden for å hente meldinga. I Dalsbygda var også skolen for ungene på Me-Åkneset og nabo-gårdene, og i 14-dagersperioder måtte de bo borte.

Me-Åkneset og nabogårdene ble fraflyttet mot slutten av 1950-årene. Alfred ga uttrykk for at han hadde hatt en god oppvekst som han var svært glad for.

Rusletur på Brår

Historielaget gjenopptok noe av lagsaktiviteten igjen med en rusletur i juni med frammøte på Bygdetunet Brår. Helga Bjerkø ble valgt inn i det første styret da Ramnes Historielag ble stifta i 1975 og har siden hatt mange forskjellige oppgaver i laget, bl.a. som leder i 8 år fra 2007. Helga fortalte at historielaget overtok tunet på Brår vederlagsfritt av Ramnes kommune i 1980, men med bestemte forpliktelser. Bygningene på gården var solid oppført i 1840-årene, men det var store reparasjons- og vedlikeholdsoppgaver som ventet det unge historielaget. Med en omfattende dugnad ble husene satt i skikkelig stand og tilpasset historielagets bruk.

Først på 1980-tallet ble Lukasstua – som er bygd tidlig på 1700-tallet og som regnes som Ramnes' eldste hus utenom middelalderkirkene – flytta fra Fon til Bygdetunet Brår. Dette ble et nytt, stort økonomisk løft for historielaget. Ikke bare rivingen og gjenoppbyggingen, men også seinere reparasjoner; seinest ved en grundig og svært kostbar restaurering i 2019.

Lukasstua er et praktbygg og svært nyttig til mindre møter og annen virksomhet.

Deltakerne gikk en runde på Brår ledet av Kåre Holtung. Per Bjerkø hadde laget et skriv med informasjon om utviklingen i området. Brår skole var klar til bruk i 1896. Før dette var det noen år skole på Brår gård, som nå er Bygdetunet Brår. Rundt 1960 ble det bygd skolekjøkken for hele kommunen her. Etter skolesentraliseringa på 1960-tallet, overtok framhaldsskolen skolelokalene. Teknisk etat og landbrukskontoret flytta også hit for en periode. Barnehage ble det neste. Skolebygningen ble seinere revet, og det ble bygd nytt for barnehagen.

Brårsenteret ble bygd rundt tusenårsskiftet med omsorgsleiligheter, bibliotek, kjøkken, kafe og møtelokaler. I tillegg var det legekontor og foterapi, og hjemmehjelpstjenesten hadde kontorer her. Mye av dette er nå flytta til Revetal, og stedet har blitt et senter for personer med utviklingshemming. En fysioterapeut har overtatt legekontoret, og foterapeuten m.fl. er fortsatt der. Nær senteret bygges det nå leiligheter m.m. for personer med utviklingshemming.

Rusletur i Ramnes sentrum

I august ble det arrangert en rusletur i Ramnes sentrum med frammøte ved Ramnes kirke. Dessverre kom vi ikke inn i kirken som planlagt pga. en vielse der. På Elverhøy kom vi heller inne inn fordi det var dekket til bryllupsfest for det nygifte paret. Trygve Bøhle fortalte fra Ramnes Ungdomslags historie fra starten i 1913. Året etter kjøpte ungdomslaget ysterbygningen til Ramnes Ysteri for 2700,00 kr. Etter en ombygging fikk lokalet navnet Elverhøy.

Ramnes Ungdomslag dreiv meget godt i mange år. Laget starta skigruppe, sangkor og musikkorps og hadde teatergruppe. Ramnesrevyene var berømte. Ut over 2000-tallet svikta oppslutningen, det ble vanskelig å få valgt ledelse, og Ramnes Ungdomslag ble nedlagt.

Etter dette kom Knut Høydal med en entusiastisk fortelling om hva som videre skjedde. I 2013 kom noen sammen for å drøfte hva de kunne gjøre for å redde Elverhøy, som da var ganske nedslitt. Kort fortalt ble Knut valgt som leder for «en fantastisk gjeng» med stor arbeidslyst og kreativitet. De starta med aktiviteter for ungdom som fikk drive med det de hadde lyst til innen sang og musikk og

Kåre Holtung ønsker velkommen til rusleturen. Foto: Håkon Westby.

teater med mere, og slik er det fortsatt. Samtidig gikk de i gang med å restaurere lokalet, som nå heter Kulturhuset Elverhøy. Dette har utløst støtte og gaver fra mange hold, men størst er dugnadsinnsatsen, framholdt Knut.

Turen gikk videre på ny turvei langs deler av Ramneselva. Per Bjerkø hadde laget et illustrert hefte til turen, her også med kart

og skisser som forklarte de geologiske forholdene i området. Boringer viser at det er mye kvikkleire i grunnen, noe som kan utløse jordskred med store ødeleggelser. For å motvirke dette, ble det for ca. fire år siden lagt ei steinfylling (10 500 kubikk-meter) på østre elvebredd etter at deler av elva først var retta opp. Samtidig ble elva erosjonssikret med 3 300 kubikkmeter stein. Trygve Bøhle orienterte videre om

Spisepause ved Mølledammen. Foto: Håkon Westby.

oppgraderingen av området, med bl.a. planting av mer enn 70 lønnetrær langs turveien.

Ved elva har det i mer enn 500 år vært drift av kverner og sager drevet av vannkraft. Like lenge har det vært sag og kvern (seinere mølle) i tilknytning til Nordre Ramnes, tidvis i felleseie med naboer, fortalte Trygve. Sagdrifta opphørte i 1930, mølla var i drift til 1948. I 1901 kjøpte telemarkingens Nils Halvorsen gården. På gården etablerte han Ramnes Flatbrødfabrikk basert på tradisjonell baking. Han hadde planer om å bygge et større flatbrødbakeri i Ramnes, men i 1917 solgte han gården og flytta til Barkåker. Her forsket han videre på sin ide om maskinell flatbrødproduksjon. To år seinere var maskinen klar, og sammen med to sønner starta han Vestfold Flatbrødfabrikk.

Som siste post fortalte Kåre Holtung om prosessen med å få bygd bank- og herreds- huset Tingvoll. Ramnes Sparebank tilbød kommunen å ta en vesentlig del av kostnadene ved et slikt bygg, men det var uenighet om hvor det skulle bygges. I 1923 kjøpte banken tomt på Nordre Ramnes og foreslo for kommunen at banken kunne ta alle kostnadene med et nytt bygg til felles bruk mot at kommunen betalte et årlig bidrag på kr 1000 i 10 år.

Da saken kom til behandling i herrestyret i 1924, ble det en innbitt kamp om plasseringen av bygget, som spesielt representantene fra Fon og Vivestad mente måtte bygges mer i det geografiske sentrum i kommunen – Kile eller Holt. Etter to kommunestyremøter og knappst mulig flertall ved hjelp av ordførerens dobbeltstemme, ble det vedtatt å godta bankens tilbud med bygging på Nordre Ramnes.

Mindretallet vedtok å anke saken til Kongen, men det førte ikke til noen endring. Fon Landbrukslag reiste da spørsmålet om å dele kommunen og oppnevnte en komite til å utrede saken. I juli 1927 ble det nye og prektige bank- og herredshuset innviet med en stor innvielsesfest. Nå var tydeligvis alle gamle stridigheter glemt.

Opp gjennom årene har det vært mange ombygginger og tilbygg på Tingvolltomta. Banken oppførte et nytt bygg nord for Tingvoll og flytta dit i 1988. Kommunen overtok det gamle.

Rusletur Fon kirke – Krakken

På kirkebakken ønsket Kåre Holtung velkommen og fortalte bl.a. om Lukasstua som sto nord for kirken, og som seinere ble flytta til Bygdetunet Brår. Det ble også orientert om den gamle kirkestien mellom Fon og Vivestad som fortsatt er i bruk, og om veier og gårder i området.

Inne i kirken fortalte Trygve Gran fra kirkens historie. Ramnes- og Fon kirker feira 800-årsjubileum i 1993, men ingen kan si nøyaktig hvor gamle disse middelalderkirkene er. Det vi vet er at Fon kirke er innviet til St. Mikael og at innvielsesdatoen er 23. mars. Kirkeveggene er meteren breie med steinblokker ytterst og innerst og med småstein i midten, kistemur. Selv om dette var et enkelt bygg med jordgulfv og uten vinduer, kun med noen lysåpninger øverst på veggene og i gavlene, var dette likevel et imponerende bygg med de enkle hjelpemidlene som den gangen sto til rådighet.

Etter reformasjonen i 1536 ble det etter hvert store forandringer i kirken. Det kom tregulfv og benker, store vinduer, ovn, lamper og isolert himling over skip og kor. Interiøret ble malt, og det ble orgel-

En stopp utenfor kirken. Kåre Holtung orienterer. Foto: Håkon Westby.

musikk til salmesangen. Gjennom tidene har skiftende syn dominert kristenlivet og kirkene. I 1873 ble det vakre interiøret i kirken, inklusiv altertavle og prekestol, overmalt med gul eiketremitasjon. I 1939-40 gjorde maleren Ulrik Hendriksen en fantastisk jobb med å skrape fram de opprinnelige fargebildene fra 1600-tallet og friske opp disse. Altertavlen har fargerike bilder av de 12 apostlene og prekestolen av de 4 evangelistene.

Fon kirke har gjennomgått store reparasjoner og forandringer og har fått tilbygg av klokketårn og sakristi. Den siste store reparasjonen var i 2017-18. Da ble det skiftet ut råtne bjelker i gulv og tak, og det kom på ny takstein. Kirken ble kalket utvendig, og tårnbygget ble reparert og malt. Alt elektrisk ble fornyet med ny elektrisk oppvarming. Trygve berømmet kirkevergen i Re, Per Astrup Andreassen, for hans utrettelige arbeid for å synliggjøre behovet for kommunale bevilgninger til høyst nødvendige reparasjoner av kirkene i Re. Stor takk også til politikerne som

prioriterte dette. Med tre middelalderkirker var kanskje Re den kommunen i landet med flest fredete kirker i forhold til folketallet med de ekstra kostnadene dette medførte.

Neste stopp (med spisepause) var ved Fon barnehage på Krakken, tidligere Fon skole. Kåre dro i korte trekk skolehistorien i Fon. Holtung skole ble tatt i bruk i 1885 og nedlagt i 1965, da ble elevene overført til sentralskolen i Ramnes. Få år seinere var kapasiteten ved sentralskolen sprengt, og ved skolestart i 1974 begynte førstetrinnselevne fra Fon skolegangen på Vonheim. I de neste årene kom det nye førstetrinnsklasser, og det ble nødvendig med utbygging av Vonheim med rom for de tre første årsklassene fra Fon. Målet var likevel et eget skolebygg, og det kom på Krakken i 1987. Her var Fon skole i drift til den ble nedlagt i 2009. Elevene ble overført til Kirkevoll skole.

Mange i bygda mente at det i tilknytning til den nye skolen burde bygges en

gymnastikksal med mere, og en innendørs skytebane (til erstatning for den som var i drift i en nedlagt gjødselkjeller), fortalte Arvid Bråten. I en kjeller/sokkeletasje under skolen burde det være mulig å få til dette, og Fon bygderåd innkalte til et møte om saken. Ramnes kommune var positiv til en slik løsning. Finansieringen skulle løses ved en tredeling av kostnadene – staten ved STUI, kommunen og utbygger, som formelt var Fon Idrettsforening, og slik ble det. Kostnadsoverslaget var på 3,2 millioner kr.

Arvid ble leder av byggekomiteen. Bygdefolket støtta opp med dugnad, tømmer og pengegaver. Underetasjen har en romslig gymsal, kjøkken, toaletter, dusjer og bomberom. I en mellometasje over bomberommet ble det plass til skytebanen. Det var her Jeanette Hegg Duestad, som nå er en skytter i verdensklasse, fikk interesse for skyting og lærte mye av det grunnleggende, avsluttet Arvid.

Siste stopp var ved nå nedlagte Ramnes kommunale pleiehjem, seinere sykehjem. Tett ved er Kapellangården som opprinnelig var framhuset på gården Krakken, fortalte Trygve. Fra 1767 var Krakken bosted for kapellanene i «Det residerende kapellani» som var opprettet noen år tidligere, og som i første rekke skulle betjene Fon og Vivestad. I alt 14 kapellaner betjente embetet fram til 1920. Etter dette ble det leiligheter her. Kapellangården ble restaurert og innredet for betjeningen samtidig som pleiehjemmet ble bygd. Seinere flytta biblioteket hit fra Vonheim. Så ble det barnehage som krevde ny ominnredning og seinere et tilbygg.

I 1932 testamenterte Peder Eketuft Thon 6000 kroner til et legat for «hjem for

gamle». Dette var i krisetida rundt 1930, så det kom ikke på tale med bygging da, fortalte Trygve videre. Peder Eketuft Thon var født i Ramnes i 1853 og døde ugift på Firing i 1932. I boligfeltet på Krakken er Eketuftveien til minne om ham.

I 1943 kjøpte legatet gården Krakken for ca. 43 000 kroner «med tanke på tomt for et gamlehjem», forteller Ramnes Bygdebok. Det ble satt i gang en pengeinnsamling blant folk i bygda og ved ofringer i Fon kirke for å finansiere dette kjøpet. Folk i Fon så det derfor som en selvfølge at et gamlehjem skulle bygges på Krakken, men i 1951 tilbød lensmann Hans Flåtten tomt til aldershjem fra sin eieendom på Berg i Ramnes. Dermed kom det til en bitter strid om tomtevalget. Det ble hevdet at «Krakken ville bli for ensomt for de gamle, og det ville bli vanskelig å skaffe betjening til et så avsidesliggende sted». (Ramnes Bygdebok.) Dette var som krutt for folk i Fon og gjorde ikke patriotismen og kampviljen noe mindre.

Da saken kom til endelig behandling i kommunestyret i september 1952, ble det et klart flertall for å bygge på Krakken, kun fem stemte imot. Kristian Kranstad ble valgt til formann i byggekomiteen. Ramnes kommunale pleiehjem ble innviet i 1956.

Pleiehjemmet ble utvidet og ominnredet flere ganger etter som behovet meldte seg for mer plass. På 1970-tallet var det igjen behov for utvidelse, nå med en egen avdeling for demente. Da saken kom opp, viste det seg at alle kommunestyrepreressantene fra hovedsognet unntatt ordfører Håland, ville legge ned på Krakken og bygge nytt i Ramnes. De argumenterte bl.a. med at det måtte bygges der det bor

flest mennesker, og at det var vanskelig å komme til Krakken med buss. Krakken-tilhengerne slo fast at i Ramnes var det ingen klar tomt, ingen tegninger og planer, og ingen bevilgninger til et slikt prosjekt som ville bli mye dyrere enn et tilbygg på Krakken. Alt dette ville det ta mange år å få på plass, det ville skape usikkerhet og skuffelse både blant beboere og personale, og flere måtte stå lenger på venteliste.

Den endelige avstemmingen i kommunestyret ga et knapt flertall for utvidelse og fortsatt drift på Krakken. Mindretallet anket vedtaket til Kongen i statsråd, men det førte ikke fram. Pleiehjemmet ble oppgradert til sykehjem og ble et år kåret til det beste sykehjemmet i fylket. Etter at vi ble Re fra 2002, ble sykehjemmet først avviklet som sykehjem og så nedlagt i 2015, avsluttet Trygve.

Sykehjemmet er solgt til Tian eiendom A/S, et firma som driver omsorgseiendom, og utleid til Humana A/S som hadde rusinstitusjon her en kort periode, men nå er det ingen aktivitet her, fortsatte Kåre. Han fortalte videre om det gamle stabburet på Krakken, som nå er flytta til øvre Sulutvedt. Krakken var presteenket før kapellanene flytta inn på gården, dette ble flytta til Sulutvedt. Nå har stabburet flytta etter.

Til slutt orienterte Kåre om boligbygginga på Krakken, der det for det meste er eneboliger, men også leilighetsbygg, alders- og omsorgsboliger. I disse dager er 10 nye og flotte tomter lagt ut for salg på Krakken.

Årsmøtet

Årsmøtet – utsatt fra mars pga. koronaen – ble holdt på Kulturhuset Elverhøy 21. september. Av samme grunn ble møtet avviklet uten bevertning og kulturelt

Aage N. Nilsen utnevnes til æresmedlem. Foto: Håkon Westby.

program. Kåre Holtung ble gjenvalgt som leder, gjenvalgt ble også styremedlemmene Jan Vidar Bjune og Solveig Skuggedal. Aage N. Nilsen ønsket ikke gjenvalg. Hans Kristian Hjelmtvedt ble valgt som nytt styremedlem. (Gjenstående styremedlemmer er Trygve Gran, Inger Ekstrøm le Maire og Odd Roar Sulutvedt.) Ruth-Helene Westby gikk ut av valgkomiteen, nytt medlem ble Torunn Frøland. (Gjenstående i valgkomiteen er Harald Ringen og Johan Christian Haugan.) Revisorene Morten Kihle og Solveig Myrstad ble begge gjenvalgt. (Medlemmer av understyrer og utvalg blir oppnevnt av styret.)

Aage N. Nilsen ble takket med blomster og bokgave for 10 år i styret og 4 år som vara før det. I mange år har han i tillegg vært medlem og leder av gruppa som har ansvaret for utarbeidet på Bygdetunet Brår. Her er alt på stell med grasklipping, hagestell, løvraking og mye mer. For den

store innsatsen gjennom mange år ble Aage utnevnt til æresmedlem i Ramnes Historielag til stor applaus fra forsamlingen. Aage takket for æresbevisningen og for mange fine år i historielaget, og han håpet at han kunne fortsette utarbeidet ei tid til.

Samlingsstyret

Det viktigste arbeidet i samlingsstyret i år har vært å videreføre arbeidet med registrering av gjenstander. Dette vil fortsette i 2021. Ramnes Historielag har ca. 800 skannede bilder. Det er planer om digitalisering av samlingen slik at den kan bli søkbar. Samlingsstyret har hatt ett møte i 2020. Nyvalgt leder er Ingegerd Holt Brattestå.

Husstyret

Oppgaver som husstyret har arbeidet med i år er omtalt i egen artikkel.

Leder av husstyret er Jan Vidar Bjune.

Damtjern
HUNDEHOTELL
Telefon 958 52 886
damtjern.no

Ditt hundehotell i Vestfold

Damtjernveien 44, 3175 Ramnes • Telefon 958 52 886
E-post: ulrich@damtjern.no • www.damtjern.no

 Følg oss på facebook!

Vestfoldmøllene

- kvalitet - kunnskap - service

KRAFTFÔR - PLANTEKULTUR - KORNMOTTAK - BUTIKK

- Lokalt og kortreist fôr til alle dyreslag
- Solide faggrupper innen husdyrhold og plantekultur
- 3 kornmottak i Vestfold
- Såvarer, gjødsel, kalk, plantevern
- Driftsmidler til landbruket

*Norske
lokale
råvarer!*

Møllebutikken på Borgen

- Fôr og tilskuddsfôr til hest
- Mat og utstyr til hund, katt, smådyr og hobbyfjørfe
- Stort utvalg i fuglemat og matere
- Arbeidsklær, sko og støvler
- Redskap til hage, stall og fjøs

.. og mye mer!

Møllebutikken på Bakke Bruk

- Fôr til hest, hund, katt, kanin, fjørfe
- Tilskuddsfôr
- Driftsmidler

norgesfor.no

Vestfoldmøllene

Alltid der for deg

RETORVET

28 BUTIKKER • GRATIS PARKERING

ÅPENT: 9-20 (18) MENY 7-21 (20)

- Vinmonopolet
- Mester Grønn
- Princess Interiør
- Restauranten
- Bytteskjerm.no

- Norli Bok & Hobby
- Mr Mister
- Kappahl
- Sunkost
- Meny

- Nille
- Posten
- Frøkna På Landet
- B-Young
- Power Revetal

- Skoringen
- Vita
- Kaffetid
- Boots Apotek
- Chic Frisør

- C-Optikk
- Gullfunn
- Sport 1 Revetal
- Stor & Liten
- Mix

- Varemagasinet HOVS
- Yes vi leker!
- Traktøren
- Dinas Hus
- Fotohjørnet

ALT PÅ ETT STED

På Retorvet finner du alt du trenger, her kan du handle med lavere skuldre i ditt eget tempo.

Vi har over 600 gratis parkeringsplasser

*Utvalg som i byen
– service som på landet!*

b.young®

Stor & Liten

GULLFUNN

MODELLERS

Frøkna På Landet

KappAhl

c)optikk®

sunkost

SKORINGEN

Mester Grønn

nille

TRAKTØREN
KJØKKENUTSTYR

norli

VINMONOPOLET

Kaffetid

sport 1
ekte sport.

PRINCESS

Mr Mister

VITA

RESTAURANTEN
GOOD FOOD & LIVE SPORTS

HOVS

CHIC
FRISØR

POWER

www.re-torvet.no

Du finner oss i hjertet av Vestfold:

15 min fra Hof • 15 min fra Holmestrand • 15 min fra Andebu • 15 min fra Tønsberg

Utbedringer og vedlikehold på Bygdetunet Brår i Koronaåret 2020

Kåre Holtung

Husstyrets plan for 2020 var forholdsvis ambisiøs, men måtte tilpasses økonomien som ikke var like lovende. Kommunens generøse «siste hilsen» i siste møte før kommunesammenslåinga ga oss imidlertid albuerom så vi kunne sette i gang ett av tiltaka på nyåret. Men så kom koronaen og mange avlyste arrangementer på bygdetunet, og styret øyna muligheter for å la tunet være byggeplass en del av sommeren. Når vi i tillegg fikk et generøst tilsagn om kr 100 000 fra Sparebankstiftelsen 1 Nøtterøy Tønsberg var det bare å brette opp ermene og sette i gang. Følgende arbeider er utført i 2020:

Utbedring av det elektriske anlegget på hele bygdetunet

Vi hadde mistanke om at hele anlegget trengte en gjennomgang, bl.a. av branntekniske hensyn. Vi ba derfor Skagerak Nett om en inspeksjon som de gjennomførte på nyåret. Rapporten fra denne ble lagt fram for RE-EL AS som ga oss et prisoverslag. De satte i gang jobben ved hjelp av en fagarbeider og en lærling, og de fant også mangler som Skagerak Nett ikke hadde oppdaga. Bl.a. var kabelgjennomføringer i gipsrosettene i to stuer svært dårlige, isolasjonen var helt sprø og farlig. Noen tilleggsønsker fra oss gjorde også at prisoverslaget sprakk og endte på nesten kr 40 000. Men nå er anlegget sikkert, og det er utarbeida sikkerhetsdokumentasjon slik forskriftene krever for utleielokaler.

Jordkabel til bekkverkna

Vi har gravd ned strømforsyningskabel mellom smia og kverna. Selve kabelen og kobling av denne er gave fra et medlem, så operasjonen har kostet en bagatell.

Utbedring av taket på stabburet

Vi har gjennom flere år vært bekymra for stabburstaket, det var «salrygga» og tidvis utskifting av ødelagt takstein blottla råtne lekter. Vi beskrev prosjektet og «vår mann» på søknader, Erik Bjune, søkte Sparebankstiftelsen 1 Nøtterøy Tønsberg. Gleden var stor da vi fikk tilsagn om kr 100 000 og vi innhenta prisoverslag fra to tømrerfirma. Vi ga oppdraget til Re Bygg AS som gjorde jobben i august med to–tre mann, også her med en lærling på laget! Følgende er gjort: Oppsetting av stillas rundt bygget, forsiktig nedtaking av gammel takstein som skulle gjenbrukes, fjerning av lekter og øvrig råttent treverk, fjerning av takpapp og reparasjon av undertak, oppjekking og forsterkning av takåser, montering av solid støtte under midten av disse. Så blei det lagt på ny god takpapp, oppretting og nye lirer og lekter i impregnert materiale og nye vindskier og israfter. Til slutt blei den gamle steinen heist opp og lagt på igjen. Klokketårnet har også vært nede, blitt reparert, malt og har fått ny takpapp.

Vi hadde jo håp om å gjøre deler av arbeidet på dugnad for å begrense

*Her er taksteinene på vei ned. Sverre Sjøe og Jan Vidar Bjune tar imot og stabler i pallekasser.
Foto: Kåre Holtung.*

kostnadene. Men HMS-bestemmelser hindrer oss «usertifiserte» å bruke tømmerfirmaets stillas, så vår innsats blei gjort på bakken. Men der gjorde vi en god jobb både ved nedtaking og oppheising av takstein, i tillegg holdt vi byggeplassen ryddet og frakta avfall til Taranrød. Og denne innsatsen blei godt synlig på fakturaen! Jobben blei gjort for litt over kr 115 000, godt under prisoverslag.

Representanter fra giverstiftelsen hadde ønske om en befaring og besøkte oss en dag mens arbeidet pågikk. De fikk se nærmere på stabburet, fikk ei omvisning på Bygdetunet og bevering i Lukasstua. De var svært fornøyde med det de hadde fått se, og ønska oss i en hyggelig takke-e-post velkommen til å søke om nye prosjekter!

Grunnmuren på framhuset

Grunnmuren særlig på sørveggen har lenge hatt mye avskalling av murpuss. Tendenser også på vestveggen. Vi rådførte oss med sakkyndig murer som mente at frost og fuktighet er mye av årsaken. Og at isolering rundt murene og singel i stedet for jord inntil muren ville hindre mere skader. Vi har derfor gravd grøft

Og her er taksteinene på vei opp igjen, Aage stilte med traktor. Foto: Kåre Holtung.

*Ferdig resultat som vil holde i mange, mange år!
Foto: Kåre Holtung.*

langs murene på sør- og vestveggen, retta av grøftebunn med singel, isolert med isoporplater og lagt singel på toppen inn mot

Noen fra grunnmursdugnaden, fra venstre Aage, Jan Vidar og Olav Jacob. Kåre stilte med traktor og graver. Foto: Kåre Holtung.

muren. Da vi fjerna murpussen på sørveggen synes vår fagmann at murene var så fine at han foreslo fuging av steinene i stedet for ny murpuss over hele muren. Denne jobben måtte vi imidlertid utsette i august da været var for fint! Fuginga tørker for fort og kan sprekke. Men nå er jobben fullført og vi er veldig fornøyde med resultatet. Hele jobben er gjort med

Jan Vidar Bjune og murer Asbjørn Tenden foran nyfugget grunnmur. Foto: Sverre Sjue.

kun dugnadsinnsats, stor velvilje og godt humør! Og bare materiell har kostet penger, anslagsvis kr 3 500.

Tjæring av kverna

Med jevne mellomrom må laftetømmeret på bekkverkna tjæres. Dette har vært en krevende jobb på et svært ujevnt underlag og med mye søl. I år gikk vi til anskaffelse av ei malesprøyte, vi tynna tjæra med terpentin og sprøyta kverna med god konsulentbistand av Roar Mørken i Østre Ramnes Tjærelag. Og resultatet blei fantastisk, ta en tur og se sjø!

Generelt stell av uteområdet

Også i år har «utegruppa» under ledelse av Aage Nilsen gjort en super jobb med raking, gressklipping, klipping av hekk, grusing og øvrig stell av vegetasjonen på tunet. Arbeidet gjøres med liv og lyst og toppes gjerne med en nydelig lunsj som Helga Bjerkø stiller i stand.

Innomhus

Innegruppa under ledelse av Helga Bjerkø har gjort generelt reinhold knytta til arrangementer, hovedsakelig konfirmasjoner i høst. I tillegg er det gjort hovedreint i hele framhuset og i Lukasstua.

Summa summarum

Husstyret under ledelse av Jan Vidar Bjune, har gitt Bygdetunet Brår et skikkelig løft i koronaåret 2020.

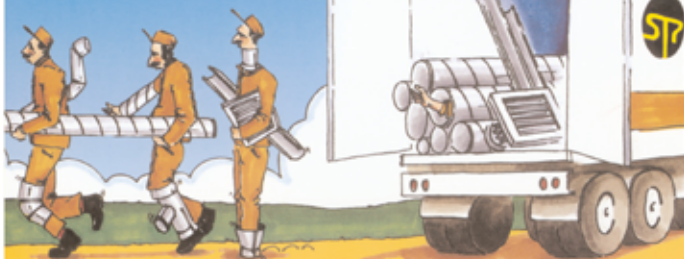
Åpent tors/fre/lør
klokka 12 - 16

Telefon 911 76 853
vikalandhandel.no

En god samarbeidspartner innen blikk og ventilasjon

VI SELGER ALT INNEN:

- Takrenner stål
- Takrenner aluminium
- Profilerte plater / coil
- Taksikring
- Spirorør / deler
- Firkant ventilasjon
- Teknisk Ventilasjon
- Boligventilasjon
- Isolasjon
- Plane plater / coil
- Festemateriell
- Verktøy
- Takstein
- Papp og Shingel

 STÅLPROFIL A | S

Stålprofil A/S har beliggenhet sentralt midt i Vestfold, og er leverandør for hele landet
Industriveien 9, 3174 Revetal • Telefon: 330 65 300 • Telefax: 330 65 309
post@staalprofil.no • www.staalprofil.no

Møbelservice

Omtrekking og restaurering • Salg av møbelstoffer, hud og skå

Marianne Sommerstad

Mobil 915 70 408

Bispeveien 783, 3174 Revetal

E-post: mariannesommerstad@gmail.com

Ommedal

og SØNNER A/S

3178 Våle

Tlf. 33 06 27 38

Mob. 415 64 712

Varmeøkonomi AS

www.varmeekonomi.no

Tlf. 33 06 10 40

Mekonomen
Bilverksted

Reparerer det meste for de fleste!

Reparasjoner □ Service □ Bildeler □ EU-kontroll

Sørbyveien 603, 3178 Våle

Telefon 33 06 02 13 / 930 80 075

Aktiviteten i historielaget i 2020 har selvfølgelig vært preget av pandemien Covid-19. Året startet heldigvis bra.

Årsmøtet

Årsmøtet ble avholdt i kjent stil 20. februar, der 30 medlemmer møtte fram. Kveldens foredragsholder var Unni Bu, som nå er kommunalsjef for kultur, nær-demokrati og inkludering i nye Tønsberg kommune. Hun fortalte om organiseringen i den nye kommunen og om sine oppgaver og ansvar innen sine utvalg. Fint og informativt foredrag og bildefremvisning.

Stemningen var god på det som ble årets eneste åpne møte.

Kommunalsjef Unni Bu holder foredrag om nye Tønsberg kommunes organisering og satsingsområder bl.a. innenfor kultur.

Da landet lukket ned som følge av pandemien, 11. mars, avlyste historielaget vårens planlagte møter og annen aktivitet. Vi håpte lenge at det skulle være forsvarlig å gjennomføre noe av den planlagte aktiviteten i andre halvår, men pandemien ville det ikke slik. Vi får håpe på vaksine og en gradvis normalisering også av historielagets aktiviteter, ut over i 2021.

Olsok

Olsok-gudstjenesten ble avholdt på prestegården i regi av kirken og menighetsrådet. Menighetsrådet serverte kaffe og kaker.

Digitalisering

En utvalgt komite har jobbet med digital registrering. Det er registrert 684 digitale kopier av gamle historiske fotografier fra Våle. Planen er at disse på sikt skal kunne gjøres tilgjengelig for søk via historielagets hjemmeside. I tillegg har en begynt arbeidet med å fotografere gjenstander i museumssamlingen. Disse skal også registreres digitalt. Dette er et omfattende

Traktor, «Jernhesten», med en ung Svein Ånestad.

Menn i uniform, militæret Sørlandet. 1914–1915.

Skolebilde med barn og lærere ved Ormestad skole.

Våle kommunelokalitet, med markerte etasjeskiller, og veranda med utskjæringer.

arbeide og hvordan denne samlingen skal gjøres tilgjengelig, er ennå ikke avklart.

Økonomi og medlemmer

På siste årsmøte ble det vedtatt å øke medlemskontingenten fra kr 150 til kr 200. Betalende medlemmer i 2020 er 173. Inntekten fra medlemskontingenten er et viktig bidrag til historielagets virksomhet. Som følger av pandemien har vi gått glipp av arrangementsinntektene i år. Det

blir dermed et enkelt regnskap å legge fram for det kommende årsmøtet. Vi har imidlertid kunnet overføre kr 20.000 til Stiftelsen Våle prestegård, som et bidrag til arbeidene med nye toaletter i låven. Mange av historielagets medlemmer har deltatt i et betydelig dugnadsarbeid både her og på resten av prestegården i løpet av året.

Re-minne

Re-minne utgis i samarbeid mellom Ramnes Historielag og Våle historielag, og lages i sin helhet på dugnad av en redaksjonskomite. Heller ikke artikler fra eksterne bidragsyttere honoreres på noen måte. Distribusjon skjer ved hjelp av en dugnadsgjeng som trofast stiller opp hvert år. Dette er en omfattende jobb når årsskriftet skal legges i postkasser til om lag 4000 husstander. Trykking og grafisk arbeid finansieres av annonsene. Uten trofaste annonsører som hvert år dekker inn utgiftene med over 60 000 kroner, ville utgivelsen vært umulig.

Styret i Våle historielag 2020

Leder: Karl Anders Bråten
Nestleder: Harald Gjersøe
Sekretær: Inger Marie Olsen
Kasserer: John Otto Kihl
Øvrige styre-
medlemmer: Mette Kirkevold
Arnfinn Eek
Borghild Søyland

Vara-
medlemmer: Marit Lefsaker
Hammer
Vidar Flåteteigen
Unni Wike

STIFTELSEN VÅLE PRESTEGÅRD 2020

Det har på grunn av koronaen vært lav aktivitet siste år. Arrangementer har blitt avlyst på grunn av smittefare. I dugnads-gjengen er også mange i risikogruppen, så vi har ikke satt i gang noen større jobber. Noe har vi likevel fått gjort.

Det er støpt nytt gulv i mellomlåven. Gulvet på fjøstrevet er også isolert og ferdig lagt. Låven er også ferdig utvendig, vi har kledd ferdig vegger, nye dører er på plass, og det meste er malt.

Toalettene i låven er snart ferdige.

Låven fra sør.

Toalettene i låven er isolert, nytt ospetak er ferdig, og gulvene flislagt. Vi håper å få ferdig toalettene til sommeren.

Vi har også begynt å se på markeringslys/nøddlys i hoved- og sidebygning. Batterier til dette er dyre og må spesialbestilles. Ønsket er å bygge om anlegget så vi slipper batterier, da blir det brukt kondensatorer som er mer driftssikre.

Styret i stiftelsen Våle prestegård

Leder Hans Jørgen Skinnnes, nestleder Karl Anders Bråten, styremedlemmer Arild Bøe, Bjørn Rygh, Anders Skaug og Eivind Yrjan Stamnes

Ingen barn med på potetopptak og sortering i år

Potetopptaking er vanligvis en del av aktiviteten på seisommerfestivalen, noe det ikke ble noe av i år. I stedet ble det Arrangementsgruppa som tok jobben aleine.

Først plukking ...

... så sortering. Fra venstre: Vidar Flåteteigen, Hans Erik Gjersøe, Unni Bærøtangen og godt gjømt i hette Sølve Søyland.

Vi kjører alle typer oppdrag!

Bryllup - jubileum - barnebursdag - handicappede -
pensjonister - kanefart - begravelse - film/TV

Ta gjerne kontakt på tlf:
Roger - **90967710**
Jeanette - **99249888**

Og følg oss på Facebook og Instagram
@rhhest

HENGRØD

LØSNINGER TIL VEKST

Skreddersydde løsninger tilpasset dine behov

www.hengsrød.no
tlf: 33061120

Kran - Krok - Henger - Spesialbygg

Din fotograf til alle anledninger!

Bryllup og portrettfotograf.
Foreviger små og store øyeblikk
både tradisjonelt og mer
dokumentarisk.
Bedriftsfoto og reklame.

www.fotovrolijk.com
Ada Marlene Vrolijk
tlf: 45266924

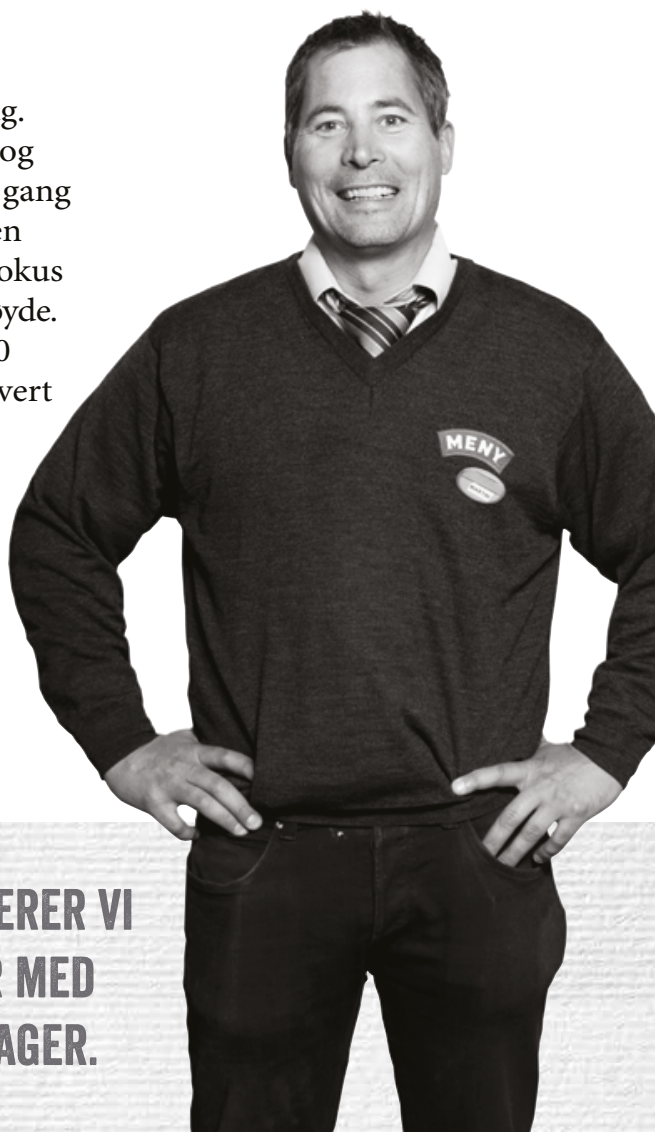

MENY REVETAL

Med fokus på service!

Utrolig mye har skjedd siden starten i 1910 og fram til i dag. Utviklingen har vært enorm og knapt noe er slik det var den gang i de gode gamle dager. Men en ting har ikke forandret seg, vi må ha fokus på å hele tiden gjøre kundene våre fornøyde. Akkurat det faktum er alle de over 100 som jobber her klinkende klar over, hvert minutt, hver time, hver eneste dag.

Martin Gram

**TORS DAG TIL LØRDAG GARANTERER VI
AT DU ALDRI FÅR MEIERIVARER MED
MINDRE HOLDBARHET ENN 7 DAGER.**

MENY.NO

MENY REVETAL

Ramnes
Historielag

VÅLE
historielag

Re-minne 2020 ■ Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag